

פרשת כי תבא

אהרן שבת

דבר שבת

רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

שימוש
ברכת הקלה
נמוח ד' ה'

הנחת תפילין בת"ב

א' פר' ואתחנן ה' מנ"א תשפ"ג
מע"כ מרן רבינו הגר"ד לנדו שליט"א,

בקושיא שהק' מרן רבינו שליט"א בדברי הרמב"ם דנהגו מקצת חכמים שלא להניח תפילין של ראש בת"ב, לשיטת הפמ"ג הובא בבה"ל ס' ל"ז דמי שלא מניח תפילין ביום א' מבטל מ"ע.

לכא' יש לדון, דהנה יעוי' בדברי הרב המגיד שם שכ' סברת רבינו שרשאי אדם להניח תפילין בט' באב והרי הוא כשאר הימים, (לאפוקי משיטת רבינו מאיר הובא ברא"ש דבט"ב אסור להניח תפילין), והנה לשונו הוא שרשאי להניח תפילין, משמע דחייב ליכא, וצ"ב טעם הדבר.

והנה בכתובות ו' ע"ב אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שנא' בהן פאר, ובמו"ק דף ט"ז ע"א אבל אסור להניח תפילין, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל פאך חבוש עליך מכלל דכו"ע אסור, ויתכן דהוי ב' דינים, א' מדיני התפילין דאבל פטור בתפילין, ב' מדיני אבילות דאסור להניח תפילין מאיסורי אבילות, וכן אמר מורינו הגאון ר' שמואל זצ"ל דהטור מביא הך דינא גם בהל' תפילין וגם בהל' אבילות, ובהל' תפילין כ' דפטור מתפילין, ובהל' אבילות כ' דאסור בתפילין, וביאר דהוי ב' דינים, מדיני התפילין הוי פטור, ומדיני אבילות הוי איסור, והארץ בזה (לגבי תפילין לאבל בחוה"מ), ולכן אם גם אבילות דרבנן אין מניח תפילין, מדיני התפילין ל"ה חייב למי שמעולל באפר.

ולפ"ז י"ל דבת"ב ודאי ליכא חיוב להניח תפילין כיון דהוי יום מור, יום חובן ביהמ"ק, וכש"כ המהרם הובא ברא"ש דאין יום מור יותר ממנו, אלא דאיסור ליכא דהוי אבילות ישנה כמבואר ביבמות דף מ"ג ע"ב, ולכן דייק ה"ה דבת"ב רשאי היינו דליכא איסורי אבילות בזה, אבל עכ"פ מדיני התפילין פטור להניח, ולכן כתב הרמב"ם דנהגו מקצת חכמים שלא להניח תפילין של ראש.

מצינו בדברי הרמב"ם לגבי ת"ת דהביא בהל' תענית פ"ה ה"א דהקורא בת"ב בדברים הרעים ובאיוב ובקינות, ובהל' אבילות לא הזכיר וסתם דלא יקרא בתורה, ומוכח דס"ל דאין קורא בכלל וכשיטת רבינו יצחק בתוס' מו"ק כ"א בשם רבינו יעקב, וכ"כ בהגהות הרמ"ך פ"ה מאבל ה"א, והטעם דבאבל הוי איסור משום האנק דום, ובת"ב הוי רק משום איסור שמחה דפקודי ה' ישירים משמחי לב, וא"כ מצינו דאבל חמור מת"ב דנלמד מהאנק דום, ולגיה ד"ת הוי רק משום שמחה כמבואר בתענית דף ל', וה"נ י"ל גבי תפילין דאבל אסור בתפילין ות"ב הוי רק פטור מתפילין.

איתמר גרבוז
המשך בעמ' ג'

בשיטת תוס' בסוגיא דפקק החלון נגר

לגמ' בשבת [דף קכ"ו], ענין קשור ותלוי, או קשור לבד לר' יהודה, הוא משום מוקצה דתשמיש בית', ובכור לכו"ע בעי בית יד משום האי טעמא [גם למ"ד דלא בעינן בנגר וכיוב"ז], דבטל לקרקע טפי, (וקשור לא צריך).

ענין דתורת כלי אינו דין מיוחד בתשמישי בית אלא דין כללי מוקצה, ואי בעלמא סגי ביחוד הכ"נ בתשמישי בית, ואי בתשמישי בית בעו {תורת כלי} הכ"נ בעו {תורת כלי} בעלמא. [מיהו צ"ב מנ"ל לגמ' הא, וכי היכי דהקשו בתוס' על סברא דבונה, ועי'].

[הוספה. כעת ראיתי (לפ"ר) שאין הדברים כן, אלא מאן דמהני ליה יחוד בעלמא לא בעי קשירה (או קשור ותלוי) אפי' בתשמישי בית. דאל"ה, מאי קשיא להו לתוס' מר"י אמר שמואל אדשמואל, לימרו דבדף נ' לעיל ל"ק רק לענין מוקצה בעלמא ולא בתשמישי בית. וע"כ ס"ל לתוס' דמדאקשו בגמ' מרשב"ג דחריות אתשמישי בית לענין תורת כלי אלמא דלרשב"ג דמהני יחוד מהני בכ"ע, הכ"נ דל"ש למימר דליבעי (למאן דס"ל כן בעלמא) קשירה בתשמישי בית. (קושיא שכ' לעיל (במוסגר) מיהו צ"ב וכי' לכ' לא קשיא כ"כ לפי זה)].

ולר"י אמר שמואל בערובין, קשור ותלוי, או קשור, הוא משום בונה, [ובפקק דלא שייך בונה רק עשיית אהל עראי, ע"כ חכמים ס"ל דלא בעינן קשור כלל]. נידון דתשמישי בית לא שמענו לדיריה. ולדיריה תנא' דנגר הנגר אינו ר' אליעזר [ולגמ' כאן

נערך ע"י הרה"ג ר"א זיידענפעלד שליט"א בארא פארק

המשך בעמוד הבא

1. וכמ"ש התוס' שבת דף קכ"ו א' בד"ה והמונח בשם ר"ת, דכולה מילתא בנגר הנגר ליכא איסורא אלא משום טלטול וכי הויא דקנה שהתקינו בעה"ב להיות פותח ונועל בו דמירי משום טלטול ואפ"ה בעי ר"א קשור ותלוי יותר משאר כלי תשמיש שדי להם בתיקונם לפי שהם תשמיש בית מידי דהוי אכיסוי קרקעות שהחמירו בהם להצריכם בית אחיזה.
2. דהא בגמ' מוכח דשייך גם בחריות של דקל ענינא דתורת כלי, ולהכי הקשו דר"ל לא אתיא כרשב"ג.
3. דהוא נידון כללי אם צריך יחוד במעשה או דסגי במחשבה משא"כ הנידון דקשור ותלוי דאינו ענין ליחוד עצם הכלי, ולפי"ז גם למד"א דבעלמא סגי ביחוד במחשבה י"ל דבתשמישי קרקע צריך שיהיה קשור ותלוי ועי' בהוספה.
4. עי' בתוס' בד"ה רבי יהודה דהוכיחו דלגמ' דידן (בשבת דף קכ"ו א') הנידון בנגר ובקנה הוא משום מוקצה ולא משום בונה דא"כ מאי הוכיחו מחירות של דקל דלרשב"ג סגי ביחוד במחשבה ולא בעי תורת כלי דלמא בנגר ובקנה צריך תורת כלי משום איסור בונה, ולא דחו ד"ל דתורת כלי הוא דין כללי ולא שייך לחלק בו, ולפ"ז יש להקשות דא"נ נימא דהוא משום מוקצה מ"מ י"ל דמוקצה דתשמישי קרקע חמירא טפי וצריך תורת כלי.
5. עי' ששהקשותיה משמואל על שמואל דבערובין דף ק"ב פסק כר"י דבנגר צריך שיהיה קשור, ובשבת דף נ'

גליון זה יוצא בזכות ידידנו
הרה"ג ר' יואל לעפקאוויטש שליט"א
וויליאמסבורג

הגליון הבא יעסוק אי"ה בס' שי"ג ס"ה - ס"ה
ההספק לזמן אלול הוא מלאכת בונה סי' שי"ג שייך,
ובזמן חורף הבעל"ט נתחיל מלאכת אוהל סי' שט"ו

דבר שבת

רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א

גלי תנא דנגר אשיטת
ר"א בדין מוקצה
דתשמישי קרקע,⁸
ולר"י אמר שמואל
תנא אחר הוא. ועי'.
קנה לדידיה ע"כ
באופן דשייך בונה.⁹

[וצ"ב בדעת תוס'¹⁰]. בור דבעי יתיד חמיר טפי מנגר [דלכו"ע בעי], והוה משום בונה. ועי' תוס' בע"כ בתורת כלי ממש [כלרש"י] לדידיה.¹¹

הוכחה דהכי¹² ס"ל לגמ' דילן, הוא מהדמיון לחריות¹³, [ומקנה דחן].

הוכחה דהכי ס"ל לר' יוחנן¹⁴, הוא ממימרא דרבב"ח אמר ר' יוחנן דנגר ופקק חדא פלוגתא היא, ובפקק לא שייך בונה¹⁵ [מיהו תוס' ל"מ למיתי האי הוכחה דילמא ר' יוחנן פליג אגמ' דעירובין¹⁶]. מהרש"א, ועי' משום מוקצה דתשמישי בית¹⁷. [מיהו עצם הדבר צ"כ מ"ט לא שייך בפקק גדר בונה. וגמ' דעירובין מ"ד א' לכאורה באופן דליכא בונה, וצ"ת שם].

ענין בית אחיזה בכסוי בור ל"מ לתורת כלי¹⁸, יתכן דדילמא אינו מוכיח רק שאם יצטרכו אי פעם יוכלו להוציאו בנקל. ומיהו כאשר מיוחד (או תורת כלי למאן דאית ליה) מהני בית אחיזה כקשור ואף כקשור ותלוי¹⁹. מכתב

שאלה. דף קכ"ו ב' דרש ר"י נפחא אפתחא דריש גלותא, וכו', מבואר בגמ' דמתני' דקשרו בטפח סותר להא דאסור בנגר הנגר בלא קשור ותלוי, ולכאורה הנדון דקשרו בטפח לא הוי כלל משום מוקצה, אלא נדון בתוספת אהל ארעי, ובנגר כתבו תוס' דהנדון הוא במוקצה, ואף אי הוי בנגר הנדון באסור בונה אבל אי"ז שייך לתוספת אהל ארעי ובטפח אפשר דמותר, דתוספת אהל ארעי מותר וא"כ כו"ע מודו דא"צ קשור ותלוי כמבואר בתוס' לעי', אבל נגר אפשר דבעי' קשור. וכן בתוס' ד"ה ומדבריהם משמע דהנדון בטפח הוא תוספת אהל ארעי.

תשובה. הסתירה אינה בדינים, אלא בפסק ההלכה, וכל שמתאשר פסק ההלכה ממקום אחד, כל הדין וטעמיו אמת, וכך היא המידה גם במקומות אחרים, (וכמדומה דההיא דתוס' נדה מ"ט א' ד"ה ואבע"א (ומה שציון עלה בגליון הש"ס) עדיפא מינה. ול"ע כעת). וכיון שכן, נתאשר ממתני' דעירובין דפסק דינו של ר' אליעזר בפקק הוא אמת [וביותר דמתני' לגלויי אדר"א קאי דהא בלעדה לא ידענו טעמו של ר"א מחמת מוקצה דדילמא משום אהל עראי לבד קאסר] ואם כך הוא אמת הוא בכל וכו' ולעלה יש לנו סתירה ממתני' דשלהי שבת.

בשיטת בעל המאור בסוגיין

לר' אבא ב"ר כהנא²⁰, כולהו דמו, פקק ונגר וקנה וחריות²¹. לרשב"ג סגי בכולהו במחשבה, לר' יהודה בעי מעשה קשירה, לר' אליעזר בעי קשור ותלוי (בתלת קמאי, דבחריות לא שייך), וס"ל לר' יהודה ור' אליעזר כת"ק דרשב"ג נ' א' דבעי קשירה, ואיפליגו בהנך תלת אי סגי בקשירה לדלת או בעי תליה נמי [דקשירה לבדה בכה"ג לא הוה הכנה מעליא]. [ור"א תרתי קאמר, גם בדין אהל עראי וגם בדין מוקצה, וכמו לתוס'].²²

ולתנא דאית ליה דישב מהני²³, וה"ה בכל תקון כל דהו, והוא תורת כלי דאמר ר' יוחנן, וה"ה דמהני שפשוף כאבנים והנחת אבן על גבי חבית. [דעת ר' אמי בשם ר' יוחנן יל"ע²⁴].

וכסוי בורות סגי בבית יד לכו"ע, ובעי בית יד לכו"ע [דבלא בית יד יתכן דהוה בנין, ויתכן דנראה טפי כבטל לקרקע והוה מוקצה]. ומ"מ למ"ד דלא מהני מחשבה הכ"נ לא מהני מחשבה²⁵ דמחשבה לא מהניא למיקבע הכנה והא בעי הכנה אמנם על ידי תקון כל דהו מהני לכו"ע אף למאן דבעי בעלמא מעשה²⁶, דהא אית ליה בית יד. ומיהו בית יד בלחוד לא מהני דאינו מוכיח כ"כ על הכנה לטלטול דדילמא איתעביד רק לעת יצטרך להוציאם, אבל בלא"ה בטלים לגבי קרקע, ורק אי הוה הכנה או תיקון כל דהו הוא דמהני בהדיהו. וכל זה צ"ב אם ניתן להאמר²⁷.

משיב דבר

גלינות רבינו הגדול מרן הגר"ד לנדו שליט"א על מאסף 'אהלי שבת'

לדברי הרב לוי יצחק מייזלעס

מה שכ' מרן שליט"א בדעת בעל המאור בסיס שנעשית באמצע השבת מותר גם לטלטל לצורך מקומו ושיירי הכוס הוא שאני מפני שעשוי לכך ונעשית בסיס באמצע שבת, משא"כ משה לא עשוי רק לחי ולא למת. צ"ע שבדף מה: מבואר בקינה של תרגולות שנעשית בסיס מפני שיש בה אפרוח מת, ואם נימא שמטה לא נעשית בסיס כלל שאף שהוא מיוחד לאדם מ"מ לא הוה מיוחד לו רק כשהוא חי ולא כשהוא מת, א"כ גם בקינה של תרגולין נימא שהוא מיוחד רק לאפרוח כשהוא חי ולא למת שהרי כשהוא מת תו א"צ להקינה, וע"כ שכיון שהוא מיוחד לו בעוד שהוא חי הוא נעשה מאיליו מיוחד גם בזמן המיתה, ואולי יש לישב שהבעל המאור אזיל לשיטתו' בב"מ פ"ד דף כח: מדפי הרי"ף בתירוץ הראשון שאין בין חמור מת לחי רק זיקא בעלמא וגם חמור מת מקרי חמור, וא"כ בתרגול שמת הוא אותו תרגול החי וכיון שהוא מיוחד לחי הוא מיוחד למת ג"כ, אבל אדם שמת הוא נשתנה לדבר אחר, וצ"ע בזה.

תשובה.

מטה נדרשת לחי ושימוש למת הוא סתירה לשימושה לחי, ועל כן לא הוה בסיס בשמות. ומשא"כ אפרוח מת עד שיפנו אותו מקינה אין בהימצאותו בקינה {מפריע} לאפרוחים החיים, ונשאר במצבו הקודם עד שיפנוהו משם.

לדברי הרב אברהם שקלאר: בענין שימוש במוקצה הוכיח מרן הגר"ד לנדו שליט"א, מאיסור שחיטה ביו"ט דאין היתר טלטול ע"י כיכר ותינוק מתיר שמוש במוקצה אלא רק טלטול מוקצה, ולפיכך לא התירו לשחוט לכתחילה ביו"ט ע"י טלטול דכו"ת עכ"ד, ולכאן אי משום לא איראי די"ל דהתנא בריש ביצה תני דינא דלכתחילה וטלטול ע"י כו"ת הוא רק בדיעבד, כמפורש בגמ' (קמב): אימר דאמור רבנן בשוכח, לכתחילה מי אמור, ותו מה אלים כו"ת מטלטול מה"צ א בגופו [ולא ברגלו דאסור כדנניא בשבת כב. שלא יהיו מצוות בזווית עליו, אלא בשאר גופו באופן שאין בו דרך בזיון] דג"כ יכול לכסות על ידם דבדאי אינו היתר לכתחילה. תשובה.

עי' בספר על שבת עמוד קס"ח, דלא לכו"ע הוא דלכתחילה אסור, ע"ש'

1. עיי"ש (סי' י"ט אות ו') במוסגר שכתב, ולכ' מלישנא דמר זוטרא שם משמע דלאו לכו"ע הוא דלכתחילה אסור, ודו"ק שם בלישנא דרב יוסף.

לר"י אמר שמואל (בעירובין). פקק ונגר שאני דעשוין לחברן בכותל ודלת מוקצה טפי, ופליגי בהו ר"א ור' יהודה, אי בעו קשור ותלוי, או דלמא סגי בקשור.

ות"ק דקנה²⁷ לאו ר"א הוא. אי נמי ר"א הוא, ור"א בכל ענין בעי {קשור ותלוי} אבל לר' יהודה לא שמעינן ליה הכי. ורשב"ג בקנה לא איפליג עליה דר' יהודה, דקנה כמוקצה דעלמא, [ועי' תוס' בבבאור ענין קנה²⁸, (ודו"ק בקושיית רמב"ן עליה דבעל המאור דכתב שם דקנה הוה כנגר ממש. ולהאמור אתי שפיר ורמב"ן כנראה לאפוקי מהא אתי. ועי' חזו"א)], ואזיל לטעמיה בדין חריות.

ואנן קי"ל כר' יהודה בפקק ונגר, וכרב אסי במוקצה דעלמא, (דאע"ג דמחשבה לא מהניא לדידיה כרשב"ג, מ"מ גם קשור דת"ק דרשב"ג נמי לא מהני²⁹, והיינו סבר ליה בחדא ופליג עליה בחדא דגמ'. ועיי'). - וענין כסוי בור אין נפ"מ לר"י אמר שמואל, וגדרו כנ"ל לראב"כ.

המשך בעמוד הבא»

התוס' בד"ה בין מעירובין דף מ"ד א'. 16. דמוכח שם דתוספת אהל ארעי מותר בלא שום קשירה. 17. הוא דנחלקו אם צריך קשירה. 18. וכדאמר ר' יוחנן בדף קכ"ו ב'. 19. עי' לשון התוס' בד"ה והמונת. 20. כן הוא הגירסא בהרי"ף. 21. ולא ס"ל דתשמישי קרקע חמירא טפי. 22. עי' שבת דף נ'. 23. בדף קכ"ה ב' דמניח אבן ע"ג החבית הוה מוקצה. 24. וכדמוכח מהא דאמר ר"י דבכיסוי בורות בעי תורת כלי. 25. דהיינו קשירה. 26. ובמקו"א כתוב. חשב וישב ענין אחד הוא לגבי מ"ד דקשר והיינו דלא בעינן מעשה אלא סגי בהכנה בעלמא, ופליגי בשיטה, ודו"ק. וקצת. 27. דמבואר שם דקנה לא איירי היכא דעשוי לחברן בדלת יעו"ש. 28. היינו מה שדנו שם אסמך הוא באמרו המנועול או דרך מושכין על ידו המנועול ואין נועלין בהקנה גופא וממילא לא שייך ב' בונה. 92

תשובה

הרמב"ם לא הזכיר שום דבר בענין חוב תפילין של יד בט"ב, וזאת אומרת שאין דין מיוחד בתפילין של יד בט"ב וכל הענין המוזכר הוא רק בתפילין של ראש.

ויש טעם שתפילין של ראש שאני לענין ט"ב מתפילין של יד, ודברי המ"מ הוא לאפוקי מודעה האומרת שט"ב אסור

בהנחת תפילין (גם של יד) מצד אבלות, דהרמב"ם לית לי' האי איסורא וממילא דינו כשאר ימים.

וכל הענין הוא אי בתפילין של ראש אין החיוב בכל יום ודאי שכן הוא גם בתפילין של יד.

דוב לנדו

כבוד רבינו הגדול שליט"א

רציתי לשאול קמי' רבינו הגדול בענין דבריו שהובאו באהלי שבת להוכיח מדברי הרמב"ם (תעניות ה' י"א) שכתב ומקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין בראש, דמדאו' אין חיוב להניח תפילין בכל יום.

ולכאורה הי' מקום לומר, הדנה כתב הרמב"ם (פ"ד מתפילין הי"ג) מצטער ומי שאין דעתו נכונה ומיושבת עליו פטור מן התפילין שהמניח תפילין *אסור לו להסיח דעתו מהן.

נמצא שמדינא היו חכמים אלו פטורים מתפילין [בט"ב], אלא שבתפילין של יד החמירו על עצמם [דאמנם לדעת הרמב"ם מצטער אפי' מצי ליתובי דעת' אין חייב להחמיר על עצמו כדהוכיח הפמ"ג בא"ל ח"י"ב, אבל מ"מ מותר לו להחמיר על עצמו כדכ' שם הפמ"ג בסק"א], משא"כ בתפילין של ראש שהוא עיקר הפאר [כמבו' בתרגום ביחזקאל (כ"ד י"ז), ויעוי' רש"י כתובות ו' ב' ד"ה שנאמר] בזה לא החמירו כיון שרצו להראות אבילות בעצמם.

מ"מ לובין

דבר שבת

רבינו הגדול מן הגר"ד לנדו שליט"א

תשובה

הגם לרגע אחד לא יכול? ואם יכול מה פוטרו מלהניח רגע אחד, אם זה חיוב להניח בכל יום, - וע"כ לא בזה איירו הפוסקים.

שאלת הגרמ"מ שליט"א: במ"ב סי' לח סק"ה פטור ואם רוצה להחמיר וכו', מבואר דאינו מחויב להחמיר, והרי המ"ב מיידי לדידן שלא הולכים בתפילין כל היום, ואיך שייך לומר פטור על חיוב גמור, וע"כ שגם רגע אחד פטור. והרי המ"ב ס"ל שתפילין הוא חיוב מדאו' בכל יום כמבו' בבה"ל בריש סי' ל"ז. [זכר לדבר מצנינו בש"ד יו"ד רפ"ו סק"ז שבחשש שמא תתבזה המזוזה פטור, ואמאי לא יקבענה זמן מועט ביום ומאי אכפת לן בכל חיובו שאינו מקיים מ"מ ברגע זה יכול].

תשובה (נמסר בע"פ): ד' המ"ב הנ"ל מיידי בחולה שאמנם רשאי להחמיר על עצמו אבל היות וקשה לו להתגבר על עצמו על כן מדינא פטור אפי' רגע אחד, אבל לגבי אבילות על החורבן אין נראה שכולם הם כהנודע ביהודה?

לדברי הרב הרב ברוך בער שוב

[הובא בתשיב משבת גליון זה] דמצנינו גבי שומן הגיד דישאל קדושים ונהגו בו איסור, ועל כן גם בקרבן פסח אינו נאכל, וחזינו דאפשר לבטל מצות עשה משום מנהג:

תשובה

מנהגות שראו ב"ד (הגדול) באותו דור אית בהו לאו דלא תסור כמש"כ הרמב"ם? ועי' בס' ח' מריז"ה הלכ' ברכות', והוה מנהג באיסורים ככל איסור דרבנן שנדחית מצות אכילת פסח בגללם. ואינו ענין למנהג בעלמא שנהגו מקצת אנשים [וגם לא הוזכר בגמרא]⁴.

והוסיף רבינו שליט"א דגם מה שהעיר הרב יוסף דוב הערצאג, עד"ז מהא דביו"ט שני אין מניחים תפילין אף שאינו אלא משום מנהג אבותינו בידנו, נמי לא שייך למנהג מקצת החכמים בט"ב, כיון דגבי יו"ט י"ל דחכמים בטלו מצות תפילין בשוא"ת. □□□

אשר יגידו לך ימין ושמאל.

4. גליון ח' מרן רי"ז הלוי הל' ברכות ד"ה והנראה. הגזרות והתקנות והמנהגות. עי' שו"ת ריב"ש סי' קנ"ה, ומה שאמר בשלנו וכו' והרב ז"ל כתב (פ"א מה' ממרים) וכו' ע"ש. [ולולא זאת לכ' הי' אפ"ל בע"א].

5. ועי' ריטב"א סוכה מ"ד א' ד"ה איתמר ודו"ק. (וע"ש מ"ג ב' ד"ה ופרקינן)

6. עי' רבנו מנחם פ"ז מהל' לולב הכ"ב (ד"ה שדבר).

7. והוסיף רבינו שליט"א דה"ה יו"ט שני לא שייך לענין זה דחכמים בטלו מצות תפילין בשוא"ת.

»המשך מעמוד קודם

בשיטת המלחמות בסוגיין

למאן³⁰ דסגי³¹ בחשב איירי בחריות ודומיהן דעשויות לשיבה, וכולה סוגיא דף נ' בדכותה, אבל בנגר וכיוב"ז דאין עשוין פליגי ר' אבא ב"ר כהנא ושמואל (בעירובין) לראב"כ סגי בחשב³² ולשמואל בעי קשר (או תורת כלי³³). ולפי זה רשב"ג דקנה ורשב"ג דחריות תרי דיני נינהו, ובקנה מצי אמר דבעי תורת כלי (או קשר).

ובמידי דאין עשויות סגי נמי ביישב, (בית יד דכסויים דו"ק), לדידיה³⁴, אף דנימא דחשב לא מהני. והלכך שפיר אקשינן מרשב"ג דחריות אדר' יוחנן דכסויים³⁵, דאיהו איירי גם בייש להם בית יד והונחו על מקומם, ולרשב"ג דחריות לא בעינן ככה"ג תורת כלי, ורק בקנה ונגר ודכותה הוא דבעי. וע"כ ר' יוחנן דאיירי גם ככה"ג ס"ל כרב אסי (דף נ') דבעי ישב³⁶, ולדידיה לא מהני ישב לאשווי תורת כלי (עי' רמב"ן) רק במידי דחזו, אבל במידי

אולי היה כתוב ל"מ וצ"ל לא מיבעי. 30. דברי רבינו כאן הוא גם על דברי המלחמות בדף קכ"ה ב'. 31. היינו שמואל בשבת דף נ' א' דבחריות של דקל סגי במחשבה הוא דוקא בחריות דעשויות לשיבה. 32. וכדמובח מהא דאוקים לי למתניתין דפקק דלא כר' יהודה דנגר ולא חילק דמתניתין דנגר הוא היכא דאין לו תורת כלי ולהכי לר"י בעו שיהיה קשור ומתניתין דפקק הוא בשיש לו תורת כלי יעו"ש. 33. היינו צורת כלי וכמ"ש הרמב"ן בדף קכ"ה ב'.

34. היינו למד"א דבעשויות סגי בחשב באין עשויות סגי ביישב ורק באופן שלא נשתמש בו מע"ש או צריך תורת כלי או קשר וכנ"ל. 35. ור"י איירי בכיסויים שאינן עשויות לכך ולהכי לא סגי במונחין וצריך שיהיה לו תורת כלי. 36. היינו דגם בחריות של דקל דעשויות לשיבה לא סגי במחשבה וצריך לשיבה. 37. בדף קכ"ה ב' דאבן שהניחו ע"ג חבית אסור לטלטלו אפילו לצורך כיסוי החבית וכמו שפי' שם הרמב"ן. 38. דראויין יותר מאבנים.

ארחות שבת

הוספות ומילואים לספר ארחות שבת

הגאונים הגדולים רש"י גלבר שליט"א ור"מ הכהן רובין שליט"א

למגינת ליבם של שומרי התורה והמצוות, בשנים האחרונות השלטון נותן את ידו לרמיסת שבת קדשנו בראש כל חוצות ופוגע בקדושת השבת על ידי מלאכות הנעשות בפרהסיא בשבתות ובמועדי ישראל. ובודאי מן הראוי

היה למחות בידם, אמנם כיון שלצערו כבר נעשו המלאכות, באנו לברר אם מנקודת ההלכה יש חשש איסור או מידת חסידות שלא להשתמש במלאכות שנעשו על ידי נכרים בשבת, שלא לדעת ושלא לרצון שומרי התורה והמצוות.

יש לברר האם מותר להשתמש וליהנות ממעשה שבת שנעשה על ידי נכרים בחפירות שנעשו לצורך נסיעות הרכבת. ויש בזה כמה נידונים: [א]. מחלוקת הראשונים בדיון מעשה שבת שנעשה על ידי נכרי בפרהסיא, האם הוא אסור לעולם או רק בשיעור "כדי שיעשו", והחילוק בין מי שעבורו נעשת המלאכה לבין אחרים. [ב]. גם באופן שאין בדבר איסור מן הדין כתבו הפוסקים שפעמים נכון להחמיר ולא להשתמש במלאכה לעולם. [ג]. איך משערים שיעור "כדי שיעשו" במלאכה שנעשתה בתקופה ממושכת ונתחללו בה הרכה שבתות. [ד]. מה הדין כאשר יש ספק אם הנכרים עבדו בשבת, או כאשר מסופקים כמה שבתות עסקו במלאכה וכמה שעות בכל שבת. [ה]. כאשר מלאכת החפירה הסתיימה אלא שבגלל בדיקות וכדומה לא הפעילו את הרכבת, מאימתי מונים את שיעור כדי שיעשו. [ו]. האם פעולות שהשלטון עושה באיסור שלא כדת יש בכחם לאסור לעולם על ציבור שומרי התורה את השימוש בשטחים ציבוריים ובבניינים שנבנו על שטחים אלו מממון הציבור.

הנאה ממעשה שבת של נכרי

א. מבואר בגמ' ביצה דף כ"ד ע"ב שונכרי שעשה מלאכה עבור ישראל אסור ליהנות מאותה מלאכה בשבת ובוים טוב, וכן אסור במוצאי שבת עד שיעבור שיעור זמן "כדי שיעשו". והיינו שאסור ליהנות ממלאכת הנכרי שנעשתה עבור הישראל לא רק בשבת עצמה אלא גם במוצאי השבת.

הנאה ממלאכה שעשה נכרי עבור ישראל בפרהסיא

ב. במשנה שבת דף קנ"א ע"א איתא נכרים שחפרו קבר בשביל ישראל לא יקבר בו עולמית. ומבואר דאין די בזה בהמתנה בשיעור של כדי שיעשו אלא הדבר אסור לעולם. ונחלקו הראשונים בטעם האיסור: הרמב"ם¹ כתב שהטעם הוא משום שהמלאכה הזו נעשתה בפרהסיא, ובוה אסור חכמים לעולם לאותו ישראל שהמלאכה נעשתה עבורו. והרמב"ן² ור"ן³ כתבו שדין זה הוא חומרא שהחמירו רק לענין קבורת מת, שגנאי הוא למת להקבר בקבר שידוע לכל שנתחלה השבת בשבילו, אבל בשאר מלאכות שעשה נכרי עבור ישראל לא החמירו לאסור לעולם אף אם נעשו בפרהסיא.

ולהלכה הביא המג"א⁴ את דעת הרמב"ם, והט"ו⁵ הביא את דעת הר"ן, וכתב המשנ"ב⁶ דכיון שישנם עוד כמה ראשונים העומדים בדעת הר"ן לכן אין להחמיר בשעת הצורך. והיינו שבשעת הצורך מותר ליהנות מאותה מלאכה מיד לאחר שיעור כדי שיעשו, ועיין מש"כ בהערה שאפשר שבנידו"ד גם להרמב"ם אין איסור מן הדין לאותם מן הציבור אשר דעתם לא היתה נוחה כלל מהמלאכות שנעשו עבורם, וא"כ מן הדין יש להקל בזה אף שלא במקום הצורך.

מידת חסידות שלא ליהנות לעולם ממלאכת נכרי שנעשתה בפרהסיא

ג. עוד מצינו בגמ' מו"ק דף י"ב ע"א שקבלנים נכרים בנו בחול המועד בית עבור מר זוטרא,

והחמירו אמוראים אחרים שלא להכנס כלל לבית זה, והובאו הדברים בטוש"ע סי' תקמ"ג ובשו"ע סי' רמ"ד ס"ג, דנכון להחמיר שלא להכנס בבית זה, והיינו שלא להכנס בו לעולם. וכתבו הפוסקים שלפי הרמב"ם אם היו הנכרים האלו שכירי יום ולא קבלנים, היה אסור להיכנס לבית זה מן הדין לעולם, שהרי זו מלאכה שנעשתה בפרהסיא על ידי נכרי [ואין חילוק לענין זה בין מלאכה שנעשתה בחול המועד לבין

מלאכה שנעשתה בשבת], אך כיון שהמלאכה נעשתה בקבלנות לכן לא היה בזה איסור מן הדין אלא ממידת חסידות. ולפי הר"ן וסיעתו גם אם המלאכה היתה נעשית על ידי נכרים שכירי יום לא היה בזה איסור מן הדין לעולם, אך ממידת חסידות גם להר"ן אין להכנס לבית זה לעולם, אף אם המלאכה נעשתה בקבלנות, וכפי שנהגו האמוראים הנ"ל. ועל פי זה כתבו הפוסקים דלכל הדעות, אף באופן שמן הדין מותר ליהנות ממלאכת הנכרי, מ"מ נכון להחמיר שלא להשתמש עולמית במלאכה שעשה נכרי בפרהסיא עבור ישראל, וכגון בבית שנבנה באיסור על ידי קבלנים נכרים בשבת או ביום טוב או בחול המועד⁷, וראה הערה⁸.

פעולות שהשלטון עושה באיסור האם יש בהם קנס דמעשה שבת לאסור אותם לעולם
ד. והנה אם באנו לחוש למש"כ הפוסקים דנכון להחמיר שלא להשתמש לעולם במלאכה שנעשתה על ידי נכרי בפרהסיא, מצטרפת בזה סברא נוספת, ד"ל דמה שמצינו שקנסו מעשה שבת היינו בגוונא שהישראל צויה על הנכרי לעשות את המלאכה ברכוש השייך לו, כגון שהנכרים בנו עבורו בית בשבת, אבל באופן שהשלטון עשה את המלאכות שלא כדת בקרקע המיועדת לשימוש הציבור ובחומרי בנין השייכים לציבור, ואילו היה השלטון ביד שומרי התורה היו עושים את אותן החפירות ואת אותם הגשרים באופן המותר, לאו כל כמיניה דהשלטון לאסור עולמית [אף בדרך חומרא] את החפירות והגשרים האלה, דהואיל וכל שורש האיסור עולמית הוא מטעם קנס, לא מסתבר כלל שיהיה כח בידם לגרום קנס עולמית על רכוש שאינו שייך להם.

ולא מסתבר כלל לומר שכאשר יבוא השלטון לידי שומרי התורה יצטרכו להרוס כל מה שנעשה באיסור ולבנותו מחדש, והיינו דלא רק שאין בכוחם לאסור את הקרקע השייכת לציבור אלא גם מה שחידשו הם במעשיהם כגון גשרים ובניינים שנבנו על הקרקע של הציבור ובחומרי בנין של הציבור, אין בכוחם לאוסרם עולמית, כיון שהציבור היה בונה את אותם הבניינים באופן המותר, והיינו בימות החול⁹.

ועיין כעין זה בספר חוט שני שבת פרק כ"ב סעיף א' אות ט"ו שכתב גבי מלאכת ישראל במזיד שאסורה מדינא לעולם, וז"ל "צ"ע מהו ההיתר להשתמש בבנין שבנו אותו במזיד בשבת, וכן גשר שבנו אותו במזיד בשבת, ואפשר דאין אדם יכול לאסור את הקרקע המיועד לשימוש הציבור".

ומבואר מדבריו שלא דן רק על הקרקע שלא תיאסר בשימוש אלא גם על הבנין שנבנה על הקרקע, והוא מהסברא הנ"ל.

האם יש להמתין מליהנות בשיעור הזמן של "כדי שיעשו"

ה. לאחר שנתבאר לעיל שיש לסמוך ולהקל לאסור את השימוש במלאכות אלו לעולם, עדיין יש לדון שיהיה איסור להשתמש במלאכת הנכרי בשיעור של "כדי שיעשו", וכפי הדין שבכל מלאכה שעשה נכרי עבור ישראל, אף שלא בפרהסיא, אסור ליהנות ממנה בשבת עצמה וגם לאחריה, עד שיעבור שיעור "כדי שיעשו" כמבואר בס"י ש"ס"ה¹⁰.

והסברא שכתבנו לעיל אות ד' שאין בכח השלטון לאסור את ממון הציבור על הציבור, אין בכוחה אלא שלא לאסור את השימוש במלאכת הנכרי לעולם, אבל בודאי שאין היתר ליהנות בשבת ממלאכת הנכרי שעשה מלאכתו בציבור הישראלי, ובכלל זה יש גם חובה להמתין אחרי השבת שיעור "כדי שיעשו". דחלוק הדין של האיסור ליהנות לעולם מהדין של האיסור ליהנות בכדי שיעשו, דהאיסור ליהנות בשבת עצמה ובמוצאי שבת בשיעור

4. סי' שכ"ה ס"ק ל"א.

5. שם ס"ק י"ג.

6. שם ס"ק ע"ג.

7. שו"ע סי' רמ"ד ס"ג ט"ז שם ס"ק ד' וחיי אדם כלל ג' ס"ו ומשנ"ב ס"ק י"ט ושעה"צ ס"ק כ"א [ומבואר בב"י סי' תקמ"ג ובא"ח סי' רמ"ד ס"ג שהוא ממידת חסידות].

8. ולא מציו מידת חסידות זו אלא בדוגמת הגמ' במו"ק בנכרי שנשכר על ידי הישראל לעשות את המלאכה [בקבלנות או בשכירות], אבל לא מציו מידת חסידות זו בנכרי שעשה מעצמו מלאכה בפרהסיא עבור הישראל מבלי שהישראל צויה אותו, כדוגמת המשנה בשבת דף קנ"א ע"א שונכרי חפר קבר עבור הישראל, דבזה אין מידת חסידות רק האיסור מן הדין, דהיינו שלפי הרמב"ם כל מלאכת פרהסיא שיעשה נכרי עבור הישראל תאסר, ולדעת הר"ן רק מלאכה שנעשתה עבור מת.

9. ויש מקום לדון דכל הא דמציו בגמ' דנכון להחמיר שלא להכנס לבית זה לעולם, היינו בתורת מחאה בבעל הבית שהניח לקבלנים הנכרים לבנות עבורו בית, ועל ידי שאינם נכנסים לביתו יש בזה מחאה ומעין קנס כלפיו, משא"כ בנידו"ד שהשלטון עשה את המלאכות לצורך הציבור, והחפירות והגשרים שייכים לציבור, אפשר דלא שייכא כלל דין מידת חסידות, למחות כלפי השלטון העברייני על ידי שנקנס את עצמנו.

1. פ"ו משבת ה"ה.

2. והנה כאשר השלטון שוכר חברה שתעשה את החפירות והיא מעסיקה פועלים נכרים בשכר, ויודעים הם שחלק מהציבור אינו מעוניין כלל שמלאכות אלו יעשו בשבת, יל"ע אי מ"מ חשיב שהמלאכה נעשתה גם לצורך אותו חלק מהציבור, שהרי השלטון עשה את מעשהו עבור כל הציבור, או דנימא דעכ"פ לאותו חלק מהציבור שאינו מעוניין שעבודות אלו יעשו בשבת, לא אסור חז"ל עולמית אף להרמב"ם אף אם הדבר נעשה בפרהסיא, ומסתבר להקל בזה. [ומצינו נידון כעין זה בישראל שעשה איסור עבור אחרים, כגון שביטל איסור לכתחילה, דהט"ו צ"ט ס"ק י' הביא מדברי המהרש"ל שכתב דאם האחרים אינם מרוצים מהאיסור שנעשה עבורם, אין הם אסורים בדיעבד לאכול את המאכל שנתבטל בו האיסור, ורע"א הביא שם את דברי הריב"ש שמתבאר מדבריו שגם האחרים שאינם מרוצים מהאיסור אסורים, אך שם איירי בישראל שעשה איסור אחרים ואנן עסקינן כאן במלאכת נכרי שנעשתה בפרהסיא דאסור למי שנעשה עבורו לפי הרמב"ם, ובוה מסתבר טפי להקל]. אמנם כל זה לענין האיסור שאסר הרמב"ם לעולם, אבל לענין המתנת שיעור "כדי שיעשו" דבעלמא כשנכרי עשה מלאכה דאורייתא אסור לכל ישראל ליהנות מהמלאכה עד מוצ"ש בכדי שיעשו, אין סברא זו קיימת, ועיין להלן אות ה' מה שהרחבנו בזה.

3. שבת דף סד: מדפי הרי"ף.

ארחות שבת

הוספות ומילואים לספר ארחות שבת

הגאונים הגדולים רש"י גלבר שליט"א ור"מ הכהן רובין שליט"א

[א]. האם מצרפים כמה שבתות לשיעור "כדי שיעשו" – דהנה בעלמא נאמר דין "כדי שיעשו" באופן שנעשתה המלאכה בשבת זו ואסרו חז"ל להשתמש במלאכה בשבת וגם בשעות שאחריה בשיעור "כדי שיעשו", אך לא מצונו בגמ' ובפוסקים ציור של מלאכה שארכה כמה שבתות ונסתיימה בשבת שיצטרכו להמתין אחר השבת הזו מנין ימי חול כמנין השבתות שנתחללו¹.

[ב]. האם שייך שיעור "כדי שיעשו"

למלאכה שהסתיימה בימות החול – בעלמא נאמר שיעור זה של המתנת "כדי שיעשו", בגמ' ובפוסקים כהמשך ליום השבת שבו נעשתה המלאכה, אך לא מצונו שאם נכרי עשה מלאכה שנתארכה כמה ימים, ועשאה גם בשבת וגמר את המלאכה ביום שלישי בשבוע, דיהיה איסור ליהנות מהמלאכה ביום הרביעי בשבוע כנגד יום השבת שבו נעשתה המלאכה, דיש מקום לדון דרך כאשר שיעור זה של "כדי שיעשו" מצטרף ליום השבת אסרו חז"ל את מלאכת הנכרי, ולא באופן שאינו מצורף לשבת, דבאופן זה לא ניכר כלל שהוא מחמת השבת שנתחללה ע"י הנכרי. אמנם הראונו את דברי רע"א בהגהת השו"ע סי' תקט"ו ס"א [בשם כנה"ג] שכתב להדיא שגם באופן שהנכרי סיים מעשהו באמצע השבוע צריך להמתין יום נוסף כדי שלא יהנה מהמלאכה שעשה הנכרי בשבת.

[ג]. מאימתי משערים שיעור זה של "כדי שיעשו" – נראה דאף כאשר נסתיימו העבודות של הרכבת עצמה והיה ניתן לנסוע על המסילות, מ"מ אין די לשער שיעור "כדי שיעשו" משעת סיום העבודות האלו, אלא בענין לשער שיעור זה משעה שהוכנו כל שאר ההכנות הנצרכות לתפעול הרכבת. כגון פנסים לאיתות ומערכות תקשורת ומערכות בטיחות והכנת דרכי גישה של הנוסעים אל הרכבת, שבלעדיהם לא היו מפעילים את הרכבת אף אם הפעלתה היתה נחוצה מאד², אמנם תיקונים ועבודות חיצוניות שאינן קשורים לתפעול הרכבת, איז להמתין מחמתם מלשער שיעור כדי שיעשו.

עוד נראה דלאחר שנסתיימו עבודות הכנת הרכבת ולא ניתנו האישורים להפעלתה מחמת שנתגלו כמה וכמה תקלות, אין להמתין מלשער שיעור כדי שיעשו מהזמן שבו תוקנו כל התקלות, דכיון שתקלות אלו לא היו מוכרחות ואפשר שאם לא היו עובדים בשבתות היתה העבודה מסתיימת ללא תקלות, ויש לתלות שחוסר סיעתא דשמיא גרם לעיכובים והתקלות הממושכים שהיו, כל כהאי די להמתין משעה שהסתיימו עצם העבודות ולא משעה שהסתיימו עצם התקלות³.

ספק כמה שבתות נתחללו

ז. ובגוונא שיש לנו ספק כמה שבתות נתחללו בעבודות החפירות וכן כמה שעות בכל שבת ושבת, הדבר תלוי בדין המובא בשו"ע סי' שכ"ה ס"ז, בנכרי שהביא בשבת פירות ויש ספק אם ליקט אותם בשבת או בערב שבת, ועיי"ש בשו"ע שכתב בסתמא לאסור את השימוש בפירות עד לאחר שיעבור שיעור "כדי שיעשו", ואח"כ הביא דיש אומרים דאין צריך להמתין שיעור "כדי שיעשו". ולדינא נחלקו בזה גם הפוסקים האחרונים כמבואר במשנ"ב שם ס"ק ל"ג, אמנם לענין מעשה נקט המשנ"ב דיש להחמיר, עיי"ש בס"ק ל"ג ובס"ק מ"ח"ד. אמנם הטעם שהחמירו בהך ספיקא הוא דהוי דבר שיש לו מתיירין, וא"כ נראה דלסברת הצ"ח פסחים דף ט' ע"ב [המובא בפת"ש יו"ד סי' ק"ב ס"ו ק"ו] וכן הוא בפמ"ג יו"ד סי' צ"ט במ"ז ס"ק י"ב, דרך לגבי אוכלין אמרינן הך איסור דדבר שיש לו מתיירין, דאכילה נעשית רק פעם אחת, ואמרינן דעד שתאכלנו היום באיסור, אוכלנו למחר בהיתר, אך לגבי כלים שמשמשים בהם כמה פעמים לא נאמר דין זה, שהרי האדם רוצה להשתמש בכלי זה היום וגם מחר, ומבטלים ממנו את השימוש של היום. והנידון בסי' שכ"ה הנ"ל איירי לגבי אוכלין שנלקטו ע"י נכרי בשבת, אך בנידון"ד של שימוש ברכבת, לפי הצ"ח והפמ"ג הנ"ל אין אין איסור בספיקות. ואמנם בדברי רע"א בדו"ח מערכה ד' מבואר דלא ס"ל כסברת הצ"ח הנ"ל.

המשך בעמוד ט"ז

כדי שיעשו, הוא משום שבתוך שיעור זה נמצא הישראל נהנה ממש ממלאכת הנכרי, שאם לא היה הנכרי עושה את המלאכה והישראל היה בא לעשותה במוצ"ש, היתה המלאכה מוכנה עבורו רק אחרי שיעור כדי שיעשו, ואסרו בזה חכמים, ולא שייך בזה לומר דלאו כל כמנייהו דהשלטון לאסור, דמ"מ נהנה הוא ממלאכת הנכרי, דאי לאו שעשה הנכרי מלאכתו בשבת לא היתה המלאכה מוכנה לשימוש אחרי השבת.

ורק לגבי האיסור ליהנות לעולם [במלאכה שעשה הנכרי בפרהסיא] שהוא כתוספת קנס על עיקר ההנאה שנהנה הישראל ממלאכת הנכרי, וגם לולא מלאכת הנכרי היה הישראל יכול להכין לעצמו את המלאכה בהיתר לאחר השבת, בזה קיימת הסברה הנ"ל שאין בכח השלטון לאסור על הציבור לעולם את השימוש בקרקע ובחומרים השייכים להם. והנה לכאורה היה מקום לדון בזה סברה נוספת שמחמתה לא יצטרכו להמתין כלל מליהנות ממלאכת הנכרי, דהנה אם נכרי הדליק נר בבית ישראל לצורך הישראל, אך הישראל מיחה בו שלא להדליק, והנכרי הדליק עבורו בעל כרחו, אין איסור ליהנות ממלאכת הנכרי ויכול הישראל לקרוא לאור הנר אף בשבת, כמבואר במשנ"ב סי' רע"ו ס"ק ל"ו בשם הפוסקים, והטעם משום דכיון שאין בעל הבית מסכים שהנכרי יעשה זאת, אמרינן בזה דהנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. ופשוט דה"א אם ידוע שהישראל אינו רוצה שידליק את הנר עבורו והנכרי נכנס לביתו שלא מדעתו והדליק את הנר עבורו, גם בזה מותר ליהנות מהנר, שהרי אם היה הישראל יודע שהנכרי בא להדליק עבורו היה מוחה [ובלבד שלא יהיה בזה הערמה]. ונראה דה"א אם ישראל ציוה באיסור על נכרי להדליק נר בביתו של ישראל אחר, והישראל האחר [בעל הבית] עומד וצווח ומוחה שלא יעשו את המלאכה בביתו [וכן אם בעה"ב אינו כאן אך ידוע שאם היה כאן היה מוחה], גם בזה נראה דאין על בעל הבית איסור ליהנות ממלאכת הנכרי אף בשבת, דכיון שאין לישראל המצווה רשות לעשות בביתו של האחר בלי הסכמתו, הרי זה נכרי שבא מעצמו להדליק את הנר עבור ישראל והישראל מיחה בו שלא ידליק, דאמרינן דהנכרי אדעתא דנפשיה קעביד, ואף שהנכרי עשה מעשהו בציווי הישראל האחר, מ"מ דינינן ליה כעשה מעצמו, כיון שהישראל האחר אינו רשאי לצוות על נכרי לעשות מלאכות בבית שאינו שלו. ומסתבר שבכ"ג היה מותר גם לאדם שלישי ליהנות מהנר בשבת [אמנם נראה דהעברין עצמו שציווה על הנכרי להדליק את הנר אסור ליהנות ממנו, דלגבי לא שייך לומר דהוי נכרי שעשה אדעתא דנפשיה].

אמנם נראה שאין סברה זו מתירה כלל ליהנות ממלאכות הנכרים שנעשו בחפירות הרכבת, דאין זה דומה לנכרי שהדליק נר בביתו של ישראל המוחה בו מלהדליק, דהנה מסתבר שאם יהיה בית של שני שותפים האחד שומר שבת והאחר עברין מחלל שבת והעברין ציווה על נכרי להדליק נר בביתם המשותף, והשותף השני מוחה שלא ידליק הנכרי את הנר, דבאופן זה נראה דאין לישראל השומר שבת היתר ליהנות מהנר שהדליק הנכרי, דכיון שהישראל העברין שותף בבית הזה ורשאי הוא [אי לאו איסור שבת] לצוות על הנכרי להדליק נר בביתם, אין זה בגדר נר שעשה הנכרי אדעתא דנפשיה, אלא נר שהודלק אדעתא דישראל, ואסור לכל ישראל ליהנות מנר זה עד מוצאי שבת בשיעור כדי שיעשו, ומעתה נראה דה"א כאשר השלטון ציווה על הנכרי לעשות את המלאכות בקרקע השייכת לציבור, הרי זה נכרי שעשה את המלאכה בציווי חלק מהשותפים, ואסור ליהנות מהמלאכה עד שיעור "כדי שיעשו".

מהו השיעור של בכדי שיעשו בנידון זה

ו. ומעתה יש לברר מהו שיעור "כדי שיעשו" בנידון דידן, ולכאורה הדעת נותנת דאם משך העבודה של חפירת המנהרות ועשיית הגשרים וכו' ארכה כמה שנים, ובשנים האלו עבדו הנכרים בשבתות הרי שיעור "כדי שיעשו" הוא כמנין השבתות שנתחללו ע"י עבודת הנכרים, והיינו שאם נסתיימו העבודות ביום מסוים אין להתיר להשתמש בהם אלא לאחר שיעברו ימי חול כמנין השבתות שנתחללו. אמנם יש לדון בזה מצד כמה סברות:

9. ואין זה ענין להא דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה, דהבא לענין קנס איירינן.

10. וכמו שפשוט שאם היה לאדם קרקע פרטית והכין בה חומרי בנין על מנת לבנות בה בית, ושהה מחוץ לביתו כמה חודשים, ואח"כ נודע לו שמחלל שבת נכנס לחצרו ונכח בנין מחומרי בנין האלו [או שנכרי בנה עבורו את הבנין בפרהסיא], דפשוט שאין בנין זה נאסר עולמית ואין בעל הקרקע חייב להרוס את הבנין ולשוב ולבנותו, דלאו כל כמנייה דאדם אחר לעשות באיסור ולאסור על הישראל לעולם בדבר שהיה יכול הישראל לעשותו בהיתר.

11. ויש שרצו לדון בזה מצד טענה נוספת, דהנה אם יהיה פרדס שלקטת פירותיו על ידי אדם אחד אורכת שמונה שעות, ועבר ישראל וצוה על שמונה נכרים ללקוט את פירות הפרדס, ועבד כל אחד מהם שעה אחת ונלקטו כל פירות הפרדס, מסתבר לכאורה ששיעור "כדי שיעשו" הוא להמתין שעה אחת בלבד לאחר צאת השבת, ולא שמונה שעות, דאף שהישראל עבר שמונה פעמים על איסור אמירה לנכרי, מ"מ כל איסור נידון בנפרד והוא מחייב רק המתנה של שעה אחת. ומעתה יש לדון דאפשר דה"א אם נכרי אחד עשה מלאכה ממושכת בשבתות חלוקות, כל שבת נידונית כאיסור נפרד של אמירה לנכרי. ונמצא שאף אם נימא דשיעור כדי שיעשו נאמר גם על שבתות קודמות שנתחללו, מ"מ אפשר ד"ל דכל שבת שנתחללה מחייבת רק יום אחד של המתנה, ולכן גם אם נתחללו כמה שבתות, אפשר שדי ביום אחד של המתנה. אמנם זה אינו דכיון שכל השבתות שנתחללו נעשו על ידי נכרי אחד [או ע"י חברה אחת של נכרים] כפי הרגילות, דאין רגילות כלל

לישכור כמה חדרות שיעשו באותה העת חלקים שונים של המלאכה, וכל חלקי המלאכה נצרכים לצורך הפעלת הרכבת אין מקום לומר שכל השבתות בידו יחייבו רק יום אחד של המתנת "כדי שיעשו" [אלא אם נאמר שלא מצונו בפוסקים המתנת בכדי שיעשו על שבתות קודמות, וכפי שהבאנו למעלה אות [א]].

12. אף שהמנהרות ומסילות הברזל היו מוכנות והרכבת עצמה היתה יכולה לנסוע עליהם, מ"מ אין מתחילים לשער שיעור כדי שיעשו אלא משעה שנסתיימו כל שאר ההכנות הנלוות לתפעול הרכבת, וכשם שמצונו שבנכרי שליטת פירות בשבת ולמחרת [ביום ראשון] הלך מהלך יום שלם כדי להגיע למקומו של הישראל שמשערין שיעור כדי שיעשו גם על שיעור ההליכה [אפילו אם הלך בתוך התחום].

13. ואף אי נימא דאין זה אלא ספק, מ"מ יתבאר להלן בסמוך שלפי דעת הצ"ח והפמ"ג אמרינן בזה דספיקא לקולא, ובדברי מאכל שלא קיימת סברת הצ"ח הנ"ל, הובאו בשו"ע סי' שכ"ה ס"ז ב' דעות ועיי"ש במשנ"ב ס"ק ל"ג שהביא את מחלוקת האחרונים בזה ולכן נראה שבצטרפות כל הספקות הנ"ל אין להחמיר.

14. ואף שכמעשה שבת דיישראל מקילינן בספקות, עיין בארחות שבת פרק כ"ה ס"ג ובהערה שם מה שהרחבנו בדבר.

א. שו"ע שיג סעי' ו' מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה, ואם תקע חייב חטאת וכו'.

בגמ' בשבת ריש פרק הבונה (ק"ב:) מאן דעייל שופתא בקופינא דמרא (יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו נקב הבדל להדקו שלא יצא, רש"י) רב

אמר משום בונה ושמואל אמר משום מכה בפטיש, והתוס' שם (ד"ה האי מאן) הקשו דהא קי"ל דאין בנין בכלים וא"כ איך מתחייב לדעת רב משום בונה, ותי' ר"י דהיינו דוקא בהחזרת תריסין או במנורה של חוליות, אבל בנין גמור מחייב בכלים כמו בקרקע, והביאו ראייה מהא דאמרו לעיל (דף מז.) גבי מטה של טרסים שחייב חטאת ומבארים התוס' שאם צריך חיזוק ואומנות גם בכלים יש בנין, ורק היכא שאין צריך חיזוק ואומנות אמרי דבקרקה יש בנין ובכלים ליכא איסור. אמנם רש"י לעיל (דף מז.) גבי מטה של טרסים כתב שאין חיובו מדין בונה שהרי אין בנין בכלים והחיוב הוא משום מכה בפטיש, ולפי"ז צ"ב מה יבאר רש"י בדעת רב דס"ל דמאן דעייל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה. ובעה"מ (דף ל"ז בדפ"ה) מבאר דהא דקי"ל שאין בנין בכלים זהו דוקא בשני כלים שכבר היה להם שם כלי וכעת הוא לוקחם ומחברם, ומבאר שם שבשידה תיבה ומגדל יש תחתיים שניים ושלישים ואפשר להשתמש עם כל אחד לחוד, וכן מנורה של חוליות מבאר בעה"מ שיש הלוקחים ב' קטנות ומחברים אותם יחד, בזה אמרי' דאין בנין בכלים, אבל בכלי אחד יש בנין כרב שחייב משום בונה, ומוסיף עוד בעה"מ שגם שמואל לא פליג על רב אלא בשופתא דקופינא שהוא דבר מועט אבל בעשיית כולו או רובו כדרך בנין שמניח נסר על נסר מודה שמואל שיש בזה משום בנין ע"ש. והר"ן שם כתב לתרץ דדוקא בכלי שנתפרק כגון מנורה של חוליות אמרי' אין בנין בכלים, אבל עושה כלי מתחילתו חייב, והוסיף הר"ן שאף בכלי שנתפרק אם צריך אומן בחזרתו ג"כ חייב משום בונה, שהרי בשעה שנתפרק ואין הדיט יכול להחזירו בטל מתורת כלי ונמצא כשמחזירו עושה כלי בתחלה עי"ש. ועוד כתב הר"ן להלן (דף מז.) בדפ"ה) דאין סתירה בכלים, והא דאסור להחזיר הדלתות לאו משום דיש בנין בכלים אלא משום גזרה שמא יתקע וכו', וחייב משום מכה בפטיש, א"נ משום בונה דכי אמרינן אין בנין בכלים ה"מ בכלי שנתפרק וכו' ומחלק כנ"ל בין עושה כלי לבנין בכלים, שבעושה כלי חייב משום בונה. אמנם ברש"י הנ"ל גבי מטה של טרסים שכתב הוא תחלתו וגמרו ונמצאו עושה כלי, וחייב משום מכה בפטיש אב לכל גומרי מלאכה ולא משום בנין דאין בנין בכלים עכ"ל. ומשמע מרש"י להדיא שגם בעושה כלי ליכא חיוב משום בונה שאין בנין בכלים, ולא כהר"ן שבעושה כלי חייב משום בונה ולא נקרא בנין בכלים. עוד בגמ' שם (מז.) המחזיר קנה מנורה בשבת חייב חטאת קנה סיידין לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור. ומבאר רש"י שהסיידין שהיו רוצים לסייד למטה אי אפשר לו אלא בקנה קצר וכשהוא הולך ומגביה מוסיף קנה על קנה ומאריכו, ופטור שאין זה גמרו שהרי צריך לחזור ולפרקו תמיד וכו', והיינו שבוה אין שייך לחייבו משום מכה בפטיש שהרי א"ז תיקון קבע בכלי ודו"ק.

והנה במשנ"ב (ס"ק מ"א) כתב אסור להחזירה וכו', גזרה שמא יתקע בידות ומסמרים דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש וי"א דכיון שעושה בזה כלי גמור חייב משום בונה וכו', ומש"כ המשנ"ב שחייב משום מכה בפטיש זהו שיטת רש"י הנ"ל, ודעת הי"א דכיון שעושה בזה כלי גמור חייב משום בונה זהו שיטת הר"ן.

ובבה"ל (ד"ה דרכה) הביא את דברי המג"א שכתב והיינו שאינו מקפיד אם יתנועע בתוך החור, מותר דאין לגזור אלא בדבר שצריך להיות מעמידה בדוחק [כלבו בשם הראב"ד], אבל בסמ"ג איתא דדוקא דבר שצריך גבורה ואומנות אסור עכ"ד, ולכא' הסמ"ג קאי בשיטת התוס' שאם צריך גבורה ומעשה אומנות אסור,

דעות האחרונים בכוס של פרקים

ב. ושם כתב עוד השו"ע וכוס של פרקים מותר לפרקו ולהחזירו בשבת ויש מי שאומר שדין הכוס כדין המטה. ובמשנ"ב (ס"ק מ"ה) ביאר המח' שלדעה ראשונה מותר להחזיר כשהיא רפויה, ולא חיישין שמא יתקע מכיון שאין דרך להדקה. והיש מי שאומר סובר שדרך להדק ולכך אסור כמו במיטה, ובט"ז (ס"ק י"ז) כתב שלפי"ז גם הנודות של בדיל שיש בהם הברגה עכ"פ אסור להדקה בחזוק. ולדעה אחרונה היה לנו לאסור אפי' להדקה ברפיון מכיון שדרך להדקה בחזוק עי"ש, מש"כ הט"ז ולדעה אחרונה וכו' מבאר הלבנו"ש שאין כונתו לומר שזהו רק לדעת הרמ"א ולמרון מותר, אלא שמלשון מרן משמע שמותר להחזיר ברפיון, אכן באמת לא פליגי בזה מרן והרמ"א ולכו"ע אסור. ובכוס אומר הט"ז שלכתחילה צריך להחמיר כיון דאין בזה צורך שבת, אבל אם הוא לצורך יש להקל, והביאו המשנ"ב. והמג"א (ס"ק י"ב) כתב שאפי' בכלים שאסור לפרקו מותר לטלטלן ולא חיישין שיתפרקו, לבד ממנורה שדרכה להתפרק ולכך אסורה בטלטול.

ואם תוקע בחזוק ע"י הברגה בכוסות שעיקר תשמישם שלא ע"י פירוק, יש לדון האם יש בזה איסור תוקע וחייב מדאורייתא או שאסור מדרבנן, דאיסור תוקע מדאורייתא זה רק בידות ומסמרים או שתקע עץ בעץ עד שנתאחד וכמ"ש השו"ע בסעי' ט', ובשעה"צ

בריתי שלום

מרן רבי חכם שלום כהן זצ"ל

(ס"ק ל"ב) כתב שנחלקו בזה הט"ז והמג"א, דממש"כ המג"א שלכו"ע יש לאסור בכוסות שלנו כיון שהם מהודקים, וכונתו שאפי' לדעת הטור שאינו גורם שדרכה להיות רפויה אלא הכל תלוי אם היא רפויה בפועל, ובפשטות משמע שאפי' אם דרכו להדקה כל שמכניס ברפיון שרי, ומ"מ כתב המג"א שבכוסות שלנו לכו"ע אסור, והיינו משום שסובר שבהברגה חשיב איסור דאורייתא, אבל הט"ז ס"ל שזה איסור

דרבנן, ולכך כתב שרק לדעה אחרונה היה לנו לאסור גם ברפוי, וכנ"ל שאין כונתו שלפי מרן מותר אלא שמרן נקט לשון הטור ולפי הטור בפשטות מותר. והביאור במחלוקתם נר' לומר שהמג"א ס"ל שבהברגה עצמה חשיב תוקע וחייב, משא"כ לדעת הט"ז בהברגה עצמה לא חשיב תוקע, אמנם ודאי דשייך להגיע לאיסור תוקע אם ידביק וכדו', ופשוט.

מקור הדין לבנין רפוי

ג. והנה בגמ' (שבת מ"ז.) מהו להחזיר מטה של טרסיים א"ל שפיר דמי, אתא לקמיה דרב יהודה אמר הא רב ושמואל דאמרי תרוניהו המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת, מתיבי וכו' אינהו דאמור כי האי תנא דתניא מלבנות המטה וזרעות המטה וכו' לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור, ולא יתקע ואם תקע חייב חטאת [תקע בחזוק ע"י יתדות, רש"י] רשב"ג אומר אם היה רפוי מותר, וכתבו שם בתוס' (ד"ה רשב"ג) שרב ושמואל שאמרו חייב חטאת מיירי באינו רפוי וברפוי ס"ל שאסור, ורשב"ג ורבי אבא ור' הונא בר חייא ס"ל שבאינו רפוי פטור אבל אסור ולכך ברפוי מותר עי"ש.

ומבאר בגמ' ג' דינים, לתקוע בלי יתדות את מלבנות המטה [כעין רגלים קטנים שיש להם בית קיבול] פטור אבל אסור לכו"ע, ואם תוקע בידות ומסמרים לכו"ע חייב חטאת [ולכא' נראה דמש"כ רש"י בידות זהו לאו דוקא, ואם מחברם בחזוק שא"א לפרק בקלות וכמו בשליבות סולם, ג"כ יש בזה חיוב חטאת, ומה שפטור אבל אסור מיירי בתוקע באופן שאפשר לפרקה], וברפוי איכא פלוגתא.

ובטור כתב מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה ואם תקע חייב חטאת ואם היתה רפויה מותר לכתחילה, וראיתי בשם הר"מ מרזובנוב דה"ה כוס של פרקים אסור להחזירו אא"כ יהא רפוי, ונר' דכוס אין דרך להדקו כ"כ ושרי בכל ענין. ולכא' משמע שברפוי לעולם שרי, וכן בכוס שאין דרך להדקו אפי' בחזוק יהיה מותר.

אכן הב"י שם הביא את הגמ' הנ"ל, וכתב שהר"ף והרא"ש פסקו כרשב"ג וכן הרמב"ם, והוסיף שנראה מדברי הרמב"ם שכל מה שאמרנו ברפוי מותר היינו בעשוי להיות רפוי, אבל אם עשוי להניחו מהודק אע"פ שמניחו עכשיו רפוי אסור, [ולקמן יבואר מהי הוכחתו], וכתב הב"י שכן מוכח גם מהטור ממש"כ בסו"ד שאין דרך להדקו, ומשמע שאם דרך להדקו אסור, [ועי' בשעה"צ (ס"ק ל') שתמה ע"ז שהרי הטור כתב שאם אין דרך להדקו שרי בכל ענין ולא משמע כדבריו, ויל"ע]. ולפי"ז מה שהוסיף הרמ"א דרכה להיות הוא פ' לשו"ע לפמש"כ בב"י, ומה שמרן עצמו לא כתב אפשר לומר שנקט לשון הטור.

והוכחת הב"י מהרמב"ם הוא ממש"כ (פכ"ב כ"ה) ואם היה רפוי מותר להחזירו, ומשמע לכא' שאם היה רפוי היינו אם דרכו להיות רפוי, שאל"כ אלא מיירי שכבר היה מחובר באופן רפוי, א"כ מדוע כתב מותר להחזירו, היה צריך לומר ואם היה רפוי מותר ולא לכתוב להחזירו ודו"ק.

ובחזו"א (סימן נ' ס"ק ד"ה ובב"י) כתב דמש"כ הב"י דמשמע מדברי הטור שאין מותר ברפוי אלא באין דרכו להדק, זה אינו שהרי אדרבא הטור התיר בכוס אפי' אם מהדק, ואח"כ כתב שאף מלשון הרמב"ם אין הכרח. שהרמב"ם נקט לשון הגמ' ומה שהוסיף מילת להחזירו כונתו שאם רצונו לעשותו רפוי מותר להחזירו, [אמנם זהו חידוש ברמב"ם] ואח"כ כותב החזו"א שמרן לא כתב בשו"ע דרכו להיות ויתכן שמרן חזר בו, [וקצת נראה שזהו דחוק לומר כן] ולכך כתב החזו"א להקל, כיון שאין הכרח בטור וברמב"ם, ואע"פ שבתוס' ועוד ראשונים מוזכר דין זה עי"ש.

לגבי מוח' הראשונים שהביא בב"ה"ל הנז"ל, שלפי הראב"ד מותר רק ברפוי לגמרי ואילו לסמ"ג אם אין צריך גבורה ואומנות שרי. כתב בכף החיים (אות ס"ה) שדעת השו"ע והאחרונים נר' כהראב"ד עי"ש, וצ"ב מהיכן משמע לו בשו"ע כהראב"ד דוקא, אמנם זכורני שגם הגרש"א אויערבאך ז"ל פסק כן, לגבי מעשה שהיה בשמחת תורה שיצא לאחד העדשה במשקפים. והורה לאיסור כיון שאי"ז רפוי לגמרי.

בדין הברגת פקק הבקבוק

ד. בט"ז הנ"ל כתב שיש לחלק בין כוסות לנודות, שבכוסות שעיקר תשמישו שלא ע"י פירוק לכך אסור, משא"כ בנודות שעיקר תשמישם ע"י פירוק אפי' אם יש בזה הברגה מותר עכ"ד, וכ"כ המג"א (ס"ק י"ב), והו"ד במשנ"ב עי"ש, והנה החזו"א (ס"ק נ' ס"ט ד"ה והא) כתב שהרי כל חשיבות הכלי אינו אלא בתשמישו, וא"כ כלי שעיקר תשמישו כשהוא פתוח, וכססוגרו אינו משמש לכלום א"כ באותו זמן אינו חשוב לכלי, ולפי"ז כתב שהט"ז והמג"א שהתירו לפתחו ולסגור את הבקבוקים, איירי בכלים אלו בדווקא,

בנין וסתירה בכלים

שיטת רש"י (שבת ע"ד ב' ד"ה ואי, ועוד) בכמה דוכתי דלשמואל, אף בבנין גמור אין בנין וסתירה בכלים. [היינו לדעת שמואל (שבת ק"ב ב') דבעייל שופתא בקופינא דמרא, חייב רק משום מכה בפטיש, אבל לרב באמת יש בנין וסתירה בכלים].

ושיטת תוספות (שבת ע"ד ב' ד"ה חביתא, ק"ב ב' ד"ה האי) דלכולי עלמא בבנין גמור יש בנין וסתירה בכלים.

ושיטת היראים (ספר יריאים סי' רע"ד) דלכולי עלמא אין בנין וסתירה בכלים. [והא דקאמר רב משום בונה, הכונה דלא משום מכה בפטיש אבל בונה אין כאן]. והביא היראים ראייה מהא דאמרין בגמרא שבת (כ"ט א') דלרב מסיקין ביום טוב בכלים ולא אמרין דהוה מלאכת סותר.

א. גרמא

הנה בהגר"א (סי' שי"ד סק"ד) הביא דרך הקשה בהגהות מרדכי (שבת פ"א ב'), ותיקין הגר"א, דשאני הא דמסיקים בכלים דהוה גרמא. וצריך עיון אמאי הוה גרמא, הא ודאי אשו משום חציו, ואף לריש לקיש הוה ליה כהצית בגופו של עבד, דבכהאי גוונא אמרין גם לריש לקיש דאשו משום חציו.

ב. מלאכת שבת שאני

צריך לומר דמלאכת שבת שאני, וכדחזינו (שבת ק"כ א') דמכבין בפני הדליקה על ידי שמניחין כלי חרס מלאים מים שמתבקעים, והקשה בחזון איש (או"ח סי' קנ"ו לס' רנ"ב) היאך שרינן הא הוה ליה אשו משום חציו ובכהאי גוונא הוה ליה אדם המזיק, והרי אילו ורק חץ ושיבר את הכלים וכיבו המים שיצאו בכח ראשון הרי הוי כיבוי ממש. ותיקין דשאני מלאכת שבת, דאין דרך מלאכת כיבוי בסיוע כח אחר, ובכהאי גוונא לא חשיב מלאכה.

ומיהו הכא כשבידים מניח הכלים בתוך האש אלים טפי, וזהו דעת היראים והגהות מרדכי.

ג. דבר שאינו מתכוין

יש לדון בהראיה מהא דמסיקין בכלים, דנימא דפטור משום דהוה דבר שאינו מתכוין. דהנה באופן שרוצה להסיק, ויכול להוציא אש או על ידי שריפה הסותרת את הכלי, או על ידי שריפה שאינה סותרת, יש לעיין האם נימא דהוה דבר שאינו מתכוין ולא פסיק רישיה, וכמו בגורר ספסל ועושה חריץ.

ד. מהר"ם שיק

אמנם יש לדון דילמא דמי למה שכתב במהר"ם שיק (חידושו לפסחים פ"ד ב') ליישב קושיית הגרע"א (דרו"ח פסחים שם).

דהנה אמרין בגמרא פסחים (שם) דאסור [לדעת אב"י] לשרוף העצמות דקרנן פסח כדי להוציא הבשר, משום דשמו ישרב העצם ויעבור על הלאו דעצם לא תשברו בו. והקשה הגרע"א (דרו"ח פסחים שם) אמאי אסור, הא אינו ודאי שיפקע, אלא הוי רק ספק, ואם כן הא הוה ליה דבר שאינו מתכוון, ולא הוי פסיק רישיה, ולר' שמעון שרי לכתחילה כמו בכל התורה כולה. ותיקין במהר"ם שיק, דלא הוה דבר שאינו מתכוין, דהרי רצונו שיפתח העצם על מנת להוציא הבשר.

ויסוד הנידון, דיש לדון לחלק, דדבר שאינו מתכוון היינו דוקא בכגון גורר ספסל, דאין כוונתו לעשות חריץ, אבל אם כוונתו לעשות חריץ, רק אין כוונתו שיהא באופן של מלאכה, כגון שזורק חפץ לעשות חריץ, וצד אחד דהחפץ הוי חד, וצד השני הוי עבה, ובצדו החד הוי דרך חרישה, ובצדו העבה דמי לספסל דהוי שלא כדרך אלא דמיתסר מדרבנן.

בהא יש לעיין האם נימא לענין האי חריץ דיש להתיר מן התורה, דהא אינו מתכוון לעשות החריץ באופן דהוי מלאכה, והוי דבר שאינו מתכוון ואינו פסיק רישיה, או דילמא נימא דהא רצונו בחריץ, והספק רק אם יעשה באיסור או בהיתר, והוה ליה ספיקא דאורייתא. ולהאמור, להגרע"א מותר מפאת דבר שאינו מתכוין, אבל למהר"ם שיק אסירא.

ואם כן למהר"ם שיק הוא הדין בנידון דידן חשיב דבר שמתכוין, דהרי כוונתו לשרוף הכלי אע"פ שאין כוונתו שיהא בזה מלאכת סותר.

אך יש לומר דהכא ודאי חשיב אינו מתכוין, דהכא קילא דאין כוונתו לסותר אלא כוונתו לאש, ותינתן אש על ידי סתירה ותינתן אש בלא סתירה, ודמי לגורר ספסל.

ספק תיקון

הנה אמרין בשולחן ערוך (סי' שט"ו סע' א') דמותר לעשות מחיצת עראי בשבת, אבל אם הוה מחיצה המתרת, כגון דנעשית להתיר סוכה או להתיר טלטול, אסור לעשותו.

מחצה אברהם

פנינים שנלקטו מכתבי הגאון האדיר ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל

ויש לעיין מהו לענין מחיצה המתרת, כאשר בלא המחיצה הסוכה היה רק ספק פסולה,

כגון בהא שכתב בחזון איש (מועד סי' קמ"ד סק"ב) דבספק פסול יותר מד' טפחים, מהני לחלקו על ידי מחיצת עשרה, ויש לדון האם מהני גם צורת הפתח, ונחלקו בזה המורים דומינו, (א"ה, עיין בביאורים במשנה ברורה מהדורת דרשו סי' תרל"ב שעה"צ ס"ק י"א), ואם יש שם צורת הפתח, האם יהא מותר לעשות מחיצת עראי של י' טפחים, מפאת ספיקא דרבנן לקולא, דשמא אינה מחיצה המתרת מכיון דהוה סוכה גם בלא המחיצה אלא על ידי צורת הפתח לחוד. [ואין לומר דהוה דבר שיש לו מתירין, כיון דהוה ספיקא דרינא].

א. תליא בפלוגתת הגרע"א ואמרי בינה

הנה אמרין במשנה בביצה (ל"ו ב') דאסור לתרום תרומות ומעשרות בשבת ויום טוב. וכך נפסק בשולחן ערוך (סי' של"ט סע' ד').

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק כ"ה) דטעמא משום שהוא דומה כמקדיש אותן פירות שהפריש. ועוד שהוא כמתקן דבר שאינו מתקון.

והנה יש לעיין במפריש תרומה מספק טבל, האם הוה רק ספק איסור, דהרי האיסור אינו אלא להצד דהוה טבל, ואם הוה חולין לא תיקן כלום, או דילמא הוה ודאי איסור, דמכל מקום השתא אינו יכול לאוכלו, ועל ידי הפרשתו יכול לאוכלו.

ולכאורה פליגי בזה הגרע"א ואמרי בינה, דהנה שרינן ספק מוקצה ביום טוב שני של גלויות מפאת ספק ספיקא, דספק אינו מוקצה, וספק אינו יום טוב כלל. ודן הגרע"א (תוספות המשניות דמא פ"ד מ"א) דהוה הדין יהא שרי לעשר דמאי ביום טוב שני של גלויות, דהוה ספק ספיקא, ספק אינו טבל, וספק אינו יום טוב כלל.

חזינו מדברי הגרע"א דפסיקא ליה דבספק טבל הוה רק ספק איסור תיקון, ואם לפי האמת מתוקן ליכא איסור תיקון, דאולינן בתר מציאות התיקון.

אמנם באמרי בינה (הל' יו"ט סי' ט"ז) אייתי דברי הגרע"א, ותמהו עליו דכיון דמספק צריך לתקן הוה ליה תיקון ודאי. חזינו דסובר דהוה ודאי תיקון דאולינן בתר הנהגת המציאות.

מעתה לכאורה נידון דידן תליא בפלוגתת הגרע"א ואמרי בינה, דלהגרע"א ספק תיקון בשבת חשיב רק ספק תיקון, דאולינן בתר מציאות התיקון, אבל לאמרי בינה הוה ודאי תיקון, דאולינן בתר הנהגת המציאות, והרי במציאות הסוכה לא היתה ראויה למצוה.

ב. לחלק

אך יש לומר דגם להגרע"א אסירא, דהכא האיסור משום בונה, והא דבעינן מתרת דיהא חשיבות, והכא חשיבא מכיון דבמציאות מתרת, אך אינו מוכרח.

ויש לומר נמי לאידך גיסא, דגם לאמרי בינה יהא מותר, דהתם גוף האיסור התיקון, וחשיבא המציאות גם לתיקון, משא"כ הכא האיסור בונה והתיקון רק תנאי. ואין הסברא ברורה.

אבל באמת מבורר במשנה ברורה לא כך, אלא גם התם איכא איסור בגוף התיקון, דהנה אמרין בשולחן ערוך (סי' תרל"ג סע' ד') דאם היה סוכה למעלה מ' אמה, ומיעטו מ' אמה על ידי שביטל עפר או תבן לקרקעית הסוכה, הסוכה כשירה.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק י"ג) דאסור למעטו בשבת משום מלאכת בונה. והוסיף בשער הציון (שם ס"ק ט"ו) דאף בהיו כבר בתוך הסוכה דברים הממעטים מ' אמה, ועכשיו רק חושב לבטלם לקרקע הסוכה, יהא איסור משום תיקון.

אם כן חזינו דלא כהאמור, אלא גם היכא דליכא בונה, יש איסורא בגוף התיקון דמכשיר הסוכה בשבת, וכמו דאסור הפרשת תרומות ומעשרות משום תיקון.

ג. איכא דסברי דמהני הסכמה לחוד

הנה כתב בשער הציון (שם) דיש לדון דבגוונא הנ"ל מותר להכשיר הסוכה על ידי שמבטל העפר במחשבתו, דהרי איכא פוסקים (עיין משנה ברורה סי' שצ"ב ס"ק קכ"א) דמהני הסכמה בלב לחוד כדי לבטל עפר להקרקע, ואז לא חשיב תיקון דהעפר מתבטל ממילא.

ותיקשי, דהרי בהסכמה בלב לחוד, אכתי הוה הסוכה ספק פסולה, דדילמא הסכמה לא מהני אלא בעינן ביטול, ועל כרחך צריכין גם לביטולו, ואם כן אכתי נימא דאסור לבטל בשבת.

ועל כרחך כוונת המשנה ברורה דמכיון דהוה רק ספק אם צריך ביטול, דדילמא מספיק הסכמה בלב, אם כן הוה רק ספק תיקון. ואם כן לכאורה שמעינן דספק תיקון לא חשיב כודאי תיקון.

אך יש לומר דכוונתו דאם הסכמה מהני, אם כן לא קעביד מידי. אך אם כן בהפרשת תרומות ומעשרות נמי אם כבר מופרש לא קא עביד מידי. ואולי יש לחלק. □□□

שיטות הראשונים בדין בנין וסתירה בכלים (א)

(א) הנה נחלקו אב"י ורבא בסוגיא דשבת קכ"ב ע"ב אב"י סבר יש בנין בכלים ויש סתירה בכלים ורבא סבר דאין בנין ואין סתירה בכלים, [ומ"מ מודי רבא דדלת של שירה תיבה ושל מגדל נוטלין אבל אין מחזירין גזירה שמא יתקע, דהיינו שמא יבא לקובעה בחזקה].

שיטת רש"י והיראים

דק"ל אין בנין וסתירה בכלים לעולם, וכן הוא סתמא דסוגיות הש"ס, והא דאמר רבא (שם בסוגיא דף קכ"ב ב') דאין מחזירין שמא יתקע, כונתו דאם יתקע בחזקה הוה ליה גמר מלאכה ויתחייב משום מכה בפטיש, אך משום בונה לא יתחייב אף כשיתקע בחזקה מהאי טעמא דאין בנין בכלים, ועד"ז פירש רש"י נמי הא דאמרן (שבת דף מ"ז א') דרב ושמואל אמרי תרווייהו המחזיר מטה של טרסיים חייב חטאת, דאין חיובו משום בונה שהרי מטה כלים היא ואין בנין בכלים, אלא היינו טעמא דחייב חטאת דחיבור זה הוא תחלתו וגמרו [של עשיית המטה] ונמצא עושה כלי וחייב משום מכה בפטיש שהוא אב לכל גומרי מלאכה.

ובתוספות הקשו מהא דאמר רב (ריש פרק הבונה) דע"ל שופתא בקופינא דמרא חייב משום בונה, הרי דמחייב משום בונה אף בבנין כלים, [והא דקשיא ליה רק מדינא דשופתא בקופינא דמרא ולא הקשו מדין העושה נקב כלול של תרנגולים ומדין המסתת אבן דסבירא ליה לרב שם דחייב משום בונה, כתב בחידושי חתם סופר דבהני י"ל דאירי במחובר וכמו דאמרין בגמ' ריש פרק כל הכלים דלול קביעא בארעא וה"נ י"ל במסתת דאירי באבן לאחר שחיברה בבנין ובלשון המאירי מצינו שכתב בטעמא דרב דמחייב משום בונה דכל שמיפה אותה לצורך בנין בנין הוא, ואפשר דהוה נמי טעמא דייחשב כעושה מלאכתו בבנין ולא בכלים, ועיין אבני נור סי' ר"ט ובנדפס בסוף אג"ט סימן ס"ג מש"כ בזה].

והנה ביראים (ס' קע"ד, עמ' 280) כתב בדאמת אף לרב לא מחייב משום בונה שהרי אין בנין בכלים אלא רב קאמר לאפוקי מדשמואל דאין זה מכב"פ אלא מכלל מלאכת הבנין הוא (עיין משנת השבת ריש הבונה משנ"ת בזה), דס"ל שכל מעשה שהוא מכלל מלאכת הבנין לאו מכב"פ, [ודוקא כשבא להוסיף על הכלי או הבנין שנגמר הוא דחשיב מכב"פ], אמנם בשיטת רש"י א"א לומר כן דמוכח בדבריו לעיל מ"ז ע"א לגבי מחזיר מטה של טרסיים דכל שיש בו גמר מלאכה מחייב משום מכב"פ ואע"ג שבמעשיו השתא גומר את עצם פעולת הכלי, וא"כ הא דהוי חלק ממעשה הבנין אינו סיבה שלא יתחייב משום מכב"פ, וא"כ בודאי כונת רב באומרו דהוי בונה לומר שהוא חייב משום בונה והדרא לדוכתא קושיית התוס' דאמאי מחייב משום בונה הרי אין בנין בכלים. וכן מבואר בדבריו בד"ה בהא קאמר שמואל דאי אתרו ביה משום בונה לא מחייב דלאו בנין הוא ומבואר להדיא דלרב חייב משום בונה.

וליישב שיטת רש"י כתב הגר"א [בביאורו לשו"ע סי' שי"ד ס"א] דרב פליג וס"ל דיש בנין בכלים ודלא כרבא, וכן הביא הרשב"ם בשם רב האי גאון, וכ"כ במגיני שלמה דף ע"ה והוסיף שם לפרש לדעת רש"י ד"ל דבהא פליג שמואל וקאמר דע"ל שופתא לא מחייב משום בונה מהאי טעמא דאין בנין בכלים, ולכך הוצרך רש"י לפרש גבי מטה של טרסיים דחיבו משום מכב"פ ולא משום בונה דהתם שמואל נמי קאמר לה דחייב ולדידיה הרי אין בנין בכלים, [וכן פירש ברבינו חננאל על הגליון, דבהא פליג רב ושמואל אי יש בנין בכלים או לא, וצ"ל דהא דשייך הך פלוגתא לשאר דברים שנחלקו רב ושמואל דיסוד המח' דרב ושמואל הוא אם בנין כל דהוה בנין או לא, ובנין בכלים חשיב בנין כ"ד ולכן נחלקו בזה רב ושמואל אם חשיב בנין].

והנה גרסין בגמרא (דף קל"ח ע"ב) כירה שנשמטה אחת מירכותיה מותר לטלטלה, שתים אסור, רב אמר אפילו חד נמי אסור גזירה שמא יתקע, ופירש"י: שמא יתקע כשמחבר לה הרגל יתקענה בחזקתו והוי בונה וכו', ולכאורה צ"ע הא אין בנין בכלים ואין יתחייב משום בונה, ואמאי לא פירש רש"י שמא יתקע ויתחייב משום מכב"פ וכמו שפירש בדברי רבא ריש פרק כל הכלים, ולהאמור הרי לש"י רש"י למדנו דרב פליג אהאי דינא דאין בנין בכלים וא"כ התם דרב קאמר להאי דינא דאפילו חד נמי אסור שפיר פירש רש"י משום בונה, אך בריש פ' כל הכלים דאירי לרבא דסבר אין בנין בכלים הוצרך רש"י לפרש דשמא יתקע ויתחייב משום מכב"פ.

והנה ביראים שם הקשה מהא דאמרין (שבת כ"ט ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מסיקין בכלים, והרי מסיקין אין לך סתירה גדולה מזו ואיך שרי, והוכיח מכך דודאי אף רב מודי דאין בנין וסתירה בכלים והא דקאמר בע"ל שופתא דחייב משום בונה כונתו לאפוקי

שיעורי שבת

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

מדשמואל וכמו שהבאנו, אך בשו"י רש"י פירשנו דלא דכדבריו והיינו שרב פליג באמת וסבר דיש בנין וסתירה בכלים, וא"כ צ"ע דאין מסיקין בכלים וכקו' היראים, וכתב בבאור הגר"א שם ד"ל דמסיקין גרמא הוא ומותר, וכדאמרין בגמרא (שם דף ק"כ ע"ב) דגרמא בשבת מותר, וביאור הדברים דהנה לענין מלאכת בישול הלא מתחייב בהנחה אצל האור, וכן לענין רציחה

אם יזרוק חבירו לאש לא נימא דהוי רציחה בגרמא אלא בודאי חשיב מעשה בידים וה"ה לגבי שאר דיני התורה, אלא דלענין מלאכות שבת לא חשיב זה דרך המלאכה דסתירה, וכעין הסברא שכתב המנ"ח [מלאכת אופה] לבאר דברי רש"י בסוגיא שם דף ע"ד ע"ב דחביתא לא מחייב משום מכב"פ דמאילוי נגמרה, וביאר במנ"ח דאע"ג דגבי בישול ואפיה אם הניח איזה תבשיל בתנור שיאפה או יתבשל אף דבשעת העמידה והנחה אינו חייב, מ"מ א"כ כשנאפה ונתבשל מתחייב, מ"מ לגבי מכב"פ שאני והסברא דבמלאכת אפיה ובישול כך הוא דרך העולם שאינו יכול להתבשל ברגע שמעמיד אצל האור, וכך היה המלאכה במשכן שהעמידו אצל האור ולאחר זמן נתבשל מאילוי, ומש"ה בדרך זה חשיב מלאכה, אך במכב"פ שאין זה דרך מלאכתו וגם במשכן ע"י הכאתו נגמרה המלאכה הרי לא מחייב כנגמרה מאיליה, וכך יש לבאר בדברי הגר"א כאן דלענין להחשיבו כעשה מלאכה ממלאכות שבת חשיב כגרמא, וחלוק בזה ממלאכת אפיה ובישול דחשיב עשיית המלאכה בהנחתו אצל האור, [ויעיין עוד במרכבת המשנה פ"ט משבת ה"ד שכתב דכל בישול לא הוי בכלל עשיה בידים לענין מלאכות שבת וחשיב יותר כגרמא, אלא דבמלאכה זו חידשה תורה דגרמא חייב דהכא הוי במשכן, וכ"ה באו"ש פ"ח בתר"ד, עיי"ש, ופשוט דכל דבריהם הוא רק לענין שבת דאמרין עשיה הוא דאסור ובוהי יש לדון אי בישול ואפיה לא חשיב עשיה בידים, אך גבי שאר דיני תורה בודאי חשיב מעשיו].

ועיין במג"א ס' ת"ק ס"ק י"ג שכתב ליישב דמסיקין בכלים משום דהוי סותר שלא ע"מ לבנות, וע"ע בזה באבני נור סי' ר"א (ובנדפס בסוף אג"ט סימן נ"ה) ס"ק ט"ו מש"כ בזה. [וע"ע במג"א שם דכיון דבשעת היסק בלא"ה איכא מלאכת הבערה, לא איכפ"ל דהוי גם סותר, ועיין בקהלת יעקב לנתיבות שם שביאר דהוי מדין הואיל ואישתרי אשתרין].

ובאו"ש (פכ"ג משבת ה"ב) כתב דפלא בעיניו קושיית היראים דמאי שייך הא דמסיקין לכלים לדין סתירה הלא הכא מבערין לגמרי ולא שמענו במבעיר שיקרא סותר והוי כמבעיר ספר האם נאמר דחייב משום מוחק, ולדוגמא אשכחן דשורף עצמות אין בו משום שבירת עצם בפסח דשורף אינו שובר וכמו כן אינו סותר לענין שבת, עיי"ש בדבריו.

שיטת שאר ראשונים

(ב) אמנם דעת התוס' והרא"ש והרמב"ן והרשב"א דאע"ג דאין בנין בכלים, אבל בנין גמור איכא בכלים, [ועיין בר"ן על הר"ף בסוגיין שהביא ב' שיטות או משום דבבנין גמור איכא בנין בכלים, ואחרים תירצו דרב ס"ל יש בנין בכלים]. וכן מבואר ברמב"ם פ"ג משבת ה"ג דהעושה כלי אדמה כגון תנור וחבית ה"ז תולדת בונה, וכ"כ שם בהמשך דבריו המכניס יד הקדרום בתוך העין שלו ה"ז תולדת בונה, וכן התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד ה"ז תולדת בונה וחייב.

אמנם בשיטות הראשונים דבבנין גמור איכא בנין בכלים, מצינו הבדל בהסבר הדברים דהתוס' כתבו בסוגין זו"ל ואע"ג דק"ל אין בנין בכלים, אור"י דהיינו דוקא בהחזרת בתי תריסין או במנורה של חוליות אבל בבנין גמור מחייב בכלים כמו בקרקע כדאמרין ס"פ כירה מטה של טרסיים חייב חטאת וכו' ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חיוק ואומנות דבכלי לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין, וע"ע בתוספות הרא"ש שהוסיף ביאור הדבר דבבנין עראי חלוק כלים מקרקע דבכלים בנין עראי ל"ה בנין.

ומבואר בתוס' דכל היכא דהוי בחיוק ואומנות חייב גם בכלים, אבל הרמב"ן והרשב"א והר"ן כתבו דלעשות כלי מתחילה אין לך בנין גדול מזה, ואין זה נקרא בנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי עכ"ד, ומבואר בדבריהם דהסברא דליכא בנין בכלים אבל עשיית כלי חשוב בנין גם בכלים.

ולכאורה נפ"מ בדבריהם יהא היכא דאינו עושה כלי, אבל עבד מעשה חיוק ואומנות דלדעת התוס' יהא חייב, ולדעת הרמב"ן והרשב"א יהא פטור כיון דל"ה עושה כלי. ויעוי' בדברי הרשב"א בעבה"ק שכתב דהא דאיתא ריש כל הכלים דבתקע חייב הוא משום מכה בפטיש, ואזיל הרשב"א לשיטתו דכל החיוב הוא דוקא בעושה כלי מתחילתו ולכן ס"ל דתקע ל"ה עושה כלי מתחילתו, ואע"ג דהוי מעשה אומנות אפ"ה אין חייב משום בונה אלא משום מכה בפטיש.

(עוד בענין בנין וסתירה בכלים, בגליון הבא א"ה.)

בנין בכלים

אין בנין בכלים

בגמ' במס' ביצה [דף ק"ב א'] מבואר דנחלקו ב"ש וב"ה אם יש בנין בכלים או שאין בנין בכלים, דלשיטת בית שמאי יש בנין בכלים ולכן מנורה של חוליות שנפלה ונפרדו חוליותיה אסור לזוקפה דמיחוי כבונה, אבל לב"ה דאין בנין בכלים, מותר לזוקפה.

דעת רש"י דלהלכה אין כלל בנין בכלים

דעת רש"י בשבת [דף ע"ד ב' ד"ה חייטיה], דלב"ה שאין בנין בכלים, ממילא לא שייך כלל מלאכת בונה בכלים, ואפילו בעושה כלי מתחילתו או תוקע ב' פרקים [של כלי העשוי מפרקים] זה בזה, אינו חייב משום בונה ורק במחובר לקרקע יש מלאכת בונה, ואמנם גם לשיטת רש"י בכלי שהוא בן ארבעים סאה דינו כקרקע ושייך בו מלאכת בונה, כדמוכח בסוגיא בעירובין דף ל"ה א', [עיי' ש"ד דף ל"ד ב' בתוס' ד"ה ואמאי, וברמ"א סי' ש"ד ס"א].

דעת שא"ר דיש אופנים שיש בנין בכלים

אמנם הראשונים הקשו על רש"י מהסוגיא בדף ק"ב ב' דאיתא התם דמאן דע"ל שופתא בקופינא דמרא, [פירש"י, שופתא – יתד קטן שתוחבין בתוך בית יד של מרא בהיותו נקב הברזל להדקו שלא יצא וכו'] רב אמר דחייב משום בונה, ושמואל אמר דחייבו משום מכה בפטיש, הרי להדיא דגם לב"ה שייך מלאכת בונה בכלים ולא רק במחובר לקרקע, ובאמת הרשב"א בשבת שם מביא ראשונים שתירצו דרב ס"ל כמאן דאמר יש בנין בכלים [וס"ל דגם ב"ה מודו לזה, ופולגתם במנורה באופן שלא נתפרקה כלל], אבל לדין שאין בנין בכלים ממילא לא שייך כלל מלאכת בונה בכלים, אמנם שא"ר חולקים על רש"י וס"ל דגם למאי דקי"ל דאין בנין בכלים, מ"מ אין הפירוש שלא שייך כלל מלאכת בונה בכלים, אלא דיש דברים שבקרקע נחשבים למלאכת בונה, ואילו בכלים לא חשיבי בונה, [והרשב"א מוכיח זאת עוד מהא דאיתא בשבת דף צ"ה א' דמגבן חייב משום בונה, הרי דשייך מלאכת בונה גם בדבר שאינו מחובר לקרקע].

דעת תוס' דבחיבור גמור יש בנין בכלים

אלא שיש בזה ב' נוסחאות בראשונים לבאר מתי גם לדין יש בנין בכלים, בתוס' שם [ד"ה האין] כתבו וז"ל אע"ג דקי"ל אין בנין בכלים, אור"י דהיינו דווקא בהחזרת תריסין או במנורה של חוליות, אבל בנין גמור מייחב בכלים כמו בקרקע כדאמרין בסוף פרק כירה גבי מיטה של תריסין אם תקע חייב חטאת וכו', ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חיזוק ואומנות דבכלי לא חשיב בנין ובקרקע חשיב בנין, ע"כ. ויל"ד אם כוונת תוס' לחלק דתלוי בין מלאכת אומן למלאכת הדיוט, דבמלאכת אומן יש בונה בכלים ובמלאכת הדיוט אין בונה בכלים, אך יותר נראה דכוונתם דבתקיעה וחיבור גמור בזה יש בנין בכלים, ואפילו באופן שחיבור זה הוא מלאכת הדיוט, אך כיון שתקעו בחיבור גמור הוה ליה בונה, [וכמו שמצינו לשון מעשה אומן לענין מלאכת קושר, והכוונה לקשר אמיץ, עיי' סי' ש"ז ס"א].

דעת הרמב"ן דבעשיית כלי יש בנין בכלים

אולם ברמב"ן בפרק הבונה דף ק"ב ב' בתחילת דבריו מבואר בנוסח אחר מתוס', וז"ל רב אמר חייב משום בונה. קשיא להו לרבוותא ז"ל והא אמרי' במס' ביצה (כ"ב א') אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, ויש לנו לתרץ דכי אמרי' אין בנין בכלים ה"מ בכלי שנתפרק כגון מנורה של חליות אבל הכא עושה כלי או מתקן כלי מתחלתו אין לך בנין גדול מזה, ואין זה נקרא בנין בכלים שהרי אינו כלי אבל עושה כלי מיקרי, ואפשר לפי דעת זו שכל כלי שצריך אומן בחזרתו מייחב עליה משום בונה דהו"ל כעושה כלי מתחלתו שהרי משעה שנתפרק ואין ההדיוט יכול להחזירו בטל מתורת כלי וכו', ע"כ.

הרי בדבריו הרמב"ן הנ"ל מבואר דהא דאין בנין בכלים, היינו כשיש כבר כלי וכדקדוק הלשון אין [בנין בכלים], אבל עשיית כלי, או כלי שנשבר וצריך מלאכת אומן לחברו הרי דכעת הוא עושה כלי, ובזה שפיר שייך מלאכת בונה, ובסו"ד הרמב"ן מביא ג"כ כדברי תוס' דהיכא דתקע שייך מלאכת בונה גם בכלים, וז"ל ומשמע לי נמי דכל היכי דתקע בתידות וסיכין חייב משום בונה, והיינו דאמר' בפ' כל הכלים (קכ"ב ב') גזירה שמא יתקע כלומר מייחב משום בונה ולא כמו שפי' רש"י ז"ל משום מכה בפטיש וכו', ע"כ. ונפק"מ בב' ההגדרות הנ"ל באופן שהכלי כבר קיים, אלא שתוקע בו עוד חלק, וכגון שמחבר ידידות לסיר, דאינו עושה כלי מתחילתו, ואם בונה בכלים זה דווקא כשעושה כלי א"כ באופן זה אין לחייבו משום בונה [אלא משום מכה בפטיש, עיי' בהמשך], וכן מתבאר

הלכתא רבתא לשבתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

לשיטת הרשב"א [דף ק"ב ב'] והר"ן [דף ל"ז ע"א מדפ"ה] שהביאו רק את ההגדרה של בנין בכלים כשעושה כלי מתחילתו, או שנתפרק ואין ההדיוט יכול להחזירו, אלא אומן, דבטל מינה תורת כלי, ונמצא כשמחזירו עושה כלי מתחילתו, אבל לא הזכירו דכל תקיעה בתידות וסיכין מייחב משום בונה, אכן כמו שהובא דהרמב"ן עצמו הביא דגם תקיעה בתידות וסיכין מייחב משום בונה. [ומ"מ גם לתוס' שכתבו דתלוי במלאכת חיזוק ואומנות, מודו דכ"ש שעושה כלי מתחילתו חייב משום בונה וכמש"כ תוס' לעיל דף ע"ד ב' ד"ה חביתא].

תקיעת פרקים הוי מלאכה דאו' לכו"ע

והנה מצוינו בעוד כמה מקומות בש"ס דכלי שעשוי מב' פרקים, יש איסור דאורייתא בתקיעת הפרקים זה בזה, א. בגמ' בדף מ"ז ב' לענין מלבנות המיטה וכרעות המיטה ולווחים של סקיס, אם תקע [פירש"י בחזק על ידי יתדות] חייב חטאת. ב. בגמ' בדף קכ"ב ב' לענין דלת שידה תיבה ומגדל מבואר דאם החזירה בתקיעה הוי מלאכה דאורייתא. ג. בגמ' בדף קל"ח ב' מבואר דכירה שנשמטה א' מירכותיה אסור לטלטלה גזירה שמא יתקע. ד. כיוצ"ב בדף מ"ו א' איתא דאסור לטלטל מנורה של חוליות שמא תיפול ותתפרק, ויחזור ויחברנה, מבואר בכל הנך סוגיות דיש תקיעה בכלים דחייב עליה מדאורייתא.

תקיעת פרקים משום מכה בפטיש או משום בונה

ויל"ע משום מאי מייחב על תקיעה זו, ולשיטת הראשונים דלדין דאין בנין בכלים היינו בכל אופן, ממילא צ"ל דכל הנך דמייחב בתקע, היינו משום מלאכת מכה בפטיש, ולראשונים דגם בכלים ע"י תקיעה וחיבור גמור יש מלאכת בונה, ממילא יש לפרש דאם תקע חייב חטאת משום מלאכת בונה, וכן מפורש בדברי תוס' בדף ק"ב ב' שהביאו מקור מהגמ' בדף מ"ז דבבנין גמור יש מלאכת בונה גם בכלים, הרי שפירשו דהא דאם תקע חייב, היינו משום בונה.

אמנם לראשונים דרך בעשיית כלי מתחילתו או בכלי שנתפרק וצריך מלאכת אומן לחברו, אז חשיב בונה, ממילא בכל הגמ' הנ"ל תלוי אם נתפרק באופן שצריך מלאכת אומן לחברו, דאז חייב משום בונה, ואם סגי במלאכת הדיוט לחברו, חייב משום מכה בפטיש. סתירת תקיעה בכלים אם יש בזה מלאכת סותר

והנה כידוע נחלקו הראשונים אם כמו שיש מלאכת בונה בכלים [באופנים מסויימים] ממילא גם יש איסור סותר בכלים, דדעת הר"ן והרשב"א [דף קמ"ו א'] דאף שבעשיית כלי מתחילתו יש מלאכת בונה בכלים, אבל מלאכת סותר בכלים ליכא, אלא בכלי גדול [של מ' סאה], אולם דעת תוס' בעירובין [דף ל"ד ב' ד"ה ואמאי] דשייך בסתירת כלי איסור סותר באופן שעושה סתירה גמורה, ויל"ד מה הדין בסתירת תקיעה [באופן שסתירת התקיעה אינה סתירה לעיקר הכלי, וכגון שסותר ידי של סיר וכל כיוצ"ב], ולכאורה לפי המבואר בתוס', וכן הרמב"ן בסו"ד, דבתקיעה וחיבור גמור יש מלאכת בונה בכלים, ממילא בסתירת התקיעה יתכן לחייבו משום סותר, אבל לשיטת הראשונים דבתקיעה לא שייך מלאכת בונה, ממילא גם לענין סתירת תקיעה לא שייך בזה מלאכת סותר כל שלא סתר הכלי לגמרי, [והיינו דאי נימא דרך בעשיית כלי יש מלאכת בונה אבל בתקיעה שאינה עשיית כלי אין חיוב בונה, ממילא בסתירת תקיעה ליכא לחייב משום סותר, וכן מתבאר מדברי המאירי בדף ק"ב ב'], ועי' ברמ"א סי' של"ז ס"ב שכתב, אסור לכבד הבגדים ע"י מכבדות העשויים מקיסמים שלא ישתברו קיסמיהם, ע"כ. ובמשנ"ב פירש הטעם משום דהוי כמו סותר כלי, ואף שמקלקל פטור, מ"מ אסור לכתחילה, ע"כ. [ועי' חזו"א סי' נ' סק"ה].

החזרת מיטה של פרקים

בגמ' בדף מ"ז נחלקו אמוראים אם מותר להחזיר בשבת מיטה של פרקים, ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא ובעולה מן הסוגיא, ובקצרה, דעת הרשב"א בשם תוס' דבתקע לכו"ע חייב חטאת, ובלא תקיעה נחלקו אם יש איסור דרבנן, ולהלכה קי"ל דמותר, ובפשוט משמע מדברי הרשב"א דלמאן דלא גזר מותר בכל אופן, ואין חילוק בין רפוי להידוק, [ולשיטת הרשב"א י"ל ע"י היטב בביאור השו"ט בגמ', ואכמ"ל, אך למעשה ברשב"א בביצה דף י' מבואר דג"כ מודה לחילוק בין רפוי למהודק, וכשיטת שא"ר], אולם ברמב"ן במלחמות [ריש פרק הבונה] מבואר דיש ג' דרגות, א. תקיעה לכו"ע חייב, ב. הידוק נחלקו אם יש בזה איסור דאורייתא או דרבנן. ג. לענין רפוי תלוי בפלוגתא דהידוק דלמאן דס"ל דבהידוק יש איסור דאורייתא, ממילא גם ברפוי בודאי יש לאסור מדרבנן, אבל למאן

בגדר דרכו בתקיעה ואין דרכו בתקיעה

ויש להוסיף דלכאורה אי נימא דזוהי כוונת הטור א"כ נמצא דדברי מהר"ם הם סתירה לדברי תוס' וההגה"א דהרי אי נימא בדבר שדרכו בתקיעה אסור אפילו רפוי כשיטת תוס' וההגה"א, א"כ לכאורה בהכרח החילוק בין רפוי למהודק הוא בדבר שאין דרכו בתקיעה, וא"כ לא שייך להתיר הידוק באין דרכו בתקיעה, אמנם נראה

דא"ז סתירה, דיש לומר דבדבר שכל דרכו בתקיעה, בזה אסור אפילו רפוי, ולכן בדלת של שידה תיבה ומגדל דהדרך בזה הוא דווקא בתקיעה, לכן אסור אפילו ברפוי, ומאידך בדבר שאין כלל דרך לתקוע, בזה מותר אפילו בהידוק, שהרי לא שייך למיגור כלל אטו תקיעה, ובדבר שהדרך בין בתקיעה ובין שלא בתקיעה, בזה יש חילוק בין הידוק לרפוי, דבהידוק גורו לאסור אטו תקיעה, ומשא"כ ברפוי לא גורו אטו תקיעה. אכן בב"י מבואר לא כך, ושיטת הב"י היא דאם דרכו בהידוק אסור אפילו רפוי, וגם במשנ"ב מבואר דגם דבר שאין דרכו בתקיעה אסור עכ"פ בהידוק, וכן המשנ"ב מפרש בשם הט"ז בכוונת הטור דכיון שאין הדרך בתקיעה לכן מותר ברפוי, אבל הידוק אסור גם בדבר שאין דרכו בתקיעה, ובאמת דהנדה"ל הוא נפק"מ טובא בהרבה הרכבות המצויות אצלנו שאין דרכם בתקיעה, וכגון כסאות של ילדים וכיוצ"ב, דלדעת החזו"א כיון שאין דרך לחברם בתקיעה מותר להדקם, אך בדברי הפוסקים מבואר לאיסור.

משחקי הרכבה אם יש בהם איסור הידוק

וכן נפק"מ בנדון הנ"ל לענין משחקי הרכבה של ילדים, דהרי אין דרכם כלל בתקיעה, וממילא אי נימא דכשאין דרכו בתקיעה מותר בהידוק, הכא נמי היה להתיר במשחקים הנ"ל, אך למסקנת הפוסקים אין ראייה להתיר.

חיבור של הברגה [שרויף] אם חשיב תקיעה או הידוק

ובאמת במשחקי הרכבה של ילדים יל"ד בזה מטעם נוסף, דהנה כידוע נדון הפוסקים לענין הברגה [שרויף] אם היא בכלל תקיעה, וז"ל השעה"צ [סי' ש"ג אות ל"ב] והנה מלישנא דהמגן אברהם מוכח דכשיהדק בחווק על ידי השרויף"ף הוא חשוב כמו תוקע ממש, ועל כן אסור אפילו להטור בכל גווי, ומהט"ז בריש סעיף קטן ז משמע דסבירא ליה דאפילו על ידי שרויף"ף בחווק הוא רק איסור דרבנן, ואם כן ממילא לדעה ראשונה דהוא דעת הטור שרי כשמהדקו ברפוי. ועיין בספר מאמר מרדכי שמאריך בענין כלי של שרויף"ף ומצד להקל, ומכל מקום מסיק דלמעשה יש להחמיר כהמגן אברהם, אך בעיקר הדין משמע שם דסבירא לה דעל ידי שרויף"ף הוא רק איסור דרבנן בכל גווי, עיין שם, ע"כ. וביאור הנדון דמחד גיסא הרי הברגה תקועה היטב והוי ממש תקיעה, אך מאידך י"ל דכיון שעשויה בצורה שאפשר לשחררה בקל, ממילא לא חשיב תקיעה וחיבור, ומ"מ נראה דגם אם שרויף"ף לא חשיב תקיעה, אין הכוונה שכל הברגה אינה בכלל תקיעה, דהרי כיום גם ספסלים וכסאות וכיוצ"ב מחברים על ידי הברגה, וזה ודאי חשיב תקיעה וחיבור, וכל הצד דהברגה לא חשיב תקיעה היינו באופן שמטרת ההברגה היא בכדי שיהיה אפשר לחזור ולפרקה, אבל כשמטרת ההברגה בכדי שיהיה תקוע היטב דע"י ההברגה הוא מחובר בחווק יותר, בזה לכו"ע ה"ל תקיעה גמורה, ועוד אפשר לומר דבאופן שאי אפשר לפתוח את ההברגה ביד אלא על ידי כלי אומן חשיב תקיעה גמורה שהרי גם תקיעה אפשר לפותחה ע"י כלי אומן, ודווקא באופן שסתירת ההברגה דרכה להיות ביד ולא בכלי, אז יש צד דלא חשיב תקיעה.

דבר שדרך לחזור ולפרקו תמיד אם מותר להדקו

ומ"מ הסכמת הפוסקים דכיסוי כלים שעשו ע"י הברגה אין בו בית מיוחד, ולכן מותר לסגור פקקים של בקבוקים בשבת ואין בזה חשש איסור, והיינו משום דבכיסוי כלים לא שייך כלל איסור תקיעה, וז"ל הט"ז [ס"ק ז'] נראה דדווקא בכוס יש מי שמחמיר כי עיקר תשמישו שלא ע"י פירוק, משא"כ בנוד שעיקר תשמישו ע"י פירוק תמיד, לא מיקרי גמר מלאכה אפילו אם הוא תוקע בחווק השרויף וכו', ע"כ.

ולפ"ז היה מקום לדון דכיון שבמשחקי הרכבה של ילדים הרי זה עומד להרכבה ופירוק, ממילא לא הוי חיבור, ועיין בסמוך, אכן א"ז כלל דכל דבר שעומד לסגור ולפתוח מותר לתקוע, דהרי להדיא איתא בברייתא דף מ"ז א' לענין קנה של סיידין דלא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור, ופירש"י קנה של סיידין - הטחין ומלבנין הבית בסיד יש להן קנים של פרקים, ונותן מטלית בראשה ושורין בסיד המחוי, וטח את הבית, וכשהוא טח מלמטה אי אפשר לו אלא בקנה קצר, וכשהוא הולך ומגביה - מוסיף קנה על קנה ומאריך, פטור - שאין זה גמור, שהרי צריך לחזור ולפרקו תמיד, ע"כ, הרי דאף שהדרך הוא לחזור ולפרקו

דס"ל דהידוק אינו אסור אלא מדרבנן, יתכן דרפוי מותר לכתחילה.

ולהלכה כתבו הראשונים, וכן איתא ברמב"ם ובטור דבתקע חייב חטאת, והידוק אסור מדרבנן, וברפוי מותר לכתחילה.

החזרה ברפוי בדבר שדרכו בתקיעה

ובפשטות הסוגיא היה נראה דברפוי מותר בכל גווי ואין חילוק אם דרכו בתקיעה או לא, והנה בגמ' ריש כל הכלים איתא דלת של שידה תיבה ומגדל, נוטלין אבל לא מחזירין, ופריך מאי קסבר אי קסבר יש בנין בכלים [ולכן אסור להחזיר], יש סתירה בכלים [ויהיה אסור ליטול], ואי אין סתירה בכלים, אין בנין בכלים, ומסקנת רבא, קסבר אין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, וגזירה שמא יתקע.

והנה אי נימא דהא דקתני נוטלין ולא מחזירין איירי בכל גווי היינו בין במהודק ובין ברפוי, מתבאר לפי"ז ב' חידושים, א. דגם במהודק מותר ליטול ואין איסור דרבנן של סתירת הידוק [יתבאר בהמשך], ב. מאידך האיסור להחזיר הוא אפילו כשמחזיר ברפוי, מחמת גזירה שמא יתקע, אכן קשה מאי שנא מהא דמבואר בסוגיין דברפוי מותר ואין גזירה שמא יתקע על רפוי.

ובאמת בדברי הרשב"א במס' ביצה דף י' [ויובאו דבריו אי"ה בגליונות הבאים] משמע דס"ל דרפוי מותר בכל ענין, והא דאין מחזירין דלת שידה תיבה ומגדל היינו דווקא כשאנו בכלל רפוי, אלא דהרשב"א נוקט דרפוי הוא דווקא רפוי ממש, אבל רפוי ואינו רפוי אין דינו כרפוי.

דעת תוס' והגה"א דבדבר שדרכו בתקיעה אסור להחזיר ברפוי

אולם בתוס' בדף מ"ח א' [ד"ה הא בחדתי] מבואר דבאמת יש אופנים שגזרו גם על רפוי, וכן מפורש בהגהות אשר"י בדף מ"ז, והיינו בדבר שדרכו בתקיעה גזרו גם על רפוי, וכל מה שהתירו רפוי זהו דווקא בדבר שאין דרכו בתקיעה, וראייתו מהא דלת שידה תיבה ומגדל אסור להחזיר אפילו ברפוי.

דבר שדרכו בהידוק אם מותר ברפוי

אכן גם לפי דעת תוס' והגה"א הנ"ל, אכתי היה נראה דזהו דווקא בדבר שדרכו בתקיעה, דכיון שדרכו בתקיעה גזרו אף על רפוי, אבל דבר שדרכו בהידוק שפיר מותר להחזירו עכ"פ ברפוי.

אולם הב"י נוקט בדעת הרמב"ם דגם דבר שדרכו בהידוק אין היתר להחזירו ברפוי, וכל מה שהותר להחזיר ברפוי זהו דווקא בדבר שדרכו להחזירו ברפוי, ולפ"ד הב"י הא דאיתא בגמ' דמיטה של טרס"ים מותר להחזירה בשבת ברפוי, איירי באופן שהדרך להחזירה ברפוי, וזהו חידוש גדול דסתירת הגמ' משמע דרפוי מותר בכל אופן.

פלוגתת מהר"ם מרוטנבורג והטור בדיון כוס של פרקים

והנה כתב הטור [סי' ש"ג] מיטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה, ואם תקע חייב חטאת, ואם היא רפויה מותר לכתחילה, וראיתי כתוב על שם הר"ם מרוטנבורג, דהוא הדין כוס של פרקים [ופירש המשנ"ב שיש כוס שמפרקים אותו מעל רגלו] אסור להחזירו אלא א"כ יאה רפוי, ונראה דכוס אין דרך להדקו כל כך ושרי בכל ענין, ע"כ.

מבואר שנחלקו המהר"ם והטור אם כוס של פרקים דינה כמיטה של פרקים, או דכוס של פרקים קילא ממיטה של פרקים, ובאמת שיש קושי בכוונת דברי הטור, על מה איירי ומהי המחלוקת ביניהם, דהנה ממה שכתב דכוס אין דרך להדקה כל כך, היה נראה דאין מתיר הידוק אלא רפוי, ומאידך מסו"ד דלכן מותר בכל ענין משמע שמותר אפילו בהידוק.

ובמשנ"ב [ס"ק מ"ה] הביא לפרש בשם הט"ז דלכו"ע אין היתר אלא ברפוי, אלא שנחלקו בדבר שדרכו בהידוק ולא בתקיעה, אם מותר ברפוי, דלדעת מהר"ם גם בדבר שדרכו בהידוק ולא בתקיעה אין היתר להחזירו אפילו רפוי, וכל מה שמותר להחזיר ברפוי, היינו דווקא בדבר שדרכו ברפוי, ומשא"כ לדעת הטור אם אין דרך לתקוע, אע"פ שדרכו בהידוק ולא ברפוי, מותר להחזירו ברפוי, [אבל בהידוק אסור להחזיר בכל ענין].

אכן יש להעיר על דרך זו [וכבר עמד בזה השעה"צ אות ל'] מלשון הטור שכתב דכוס מותר בכל ענין, ואם ההיתר הוא רק ברפוי, אמאי כתב הטור דמותר בכל ענין.

ביאור פלוגתת המהר"ם מרוטנבורג והטור בדרכו בהידוק אם מותר ברפוי

ובאמת בדפשטות היה מקום לפרש כוונת הטור דכוס אין דרך להדקה כל כך היינו דאין דרך להדקה באופן של תקיעה, וממילא מותר בכל ענין, היינו דמותר אפילו הידוק, והיינו דכיון דאין דרך לתקוע ממילא ליכא למגור אטו תקיעה ומותר אפילו בהידוק, ומשא"כ לדעת מהר"ם אע"פ שאין דרך לתקוע מ"מ אין היתר בהידוק אלא ברפוי, וכן פירש החזו"א [סי' נ' סק"י ד"ה ובכ"י] בכוונת הדברים.

הלכתא רבתא לשבתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

הטעם משום שמא יתקע, ואילו בחזרת פרקים פירש הטעם משום מיחוי כבונה, ומשמע מדברי הרמב"ם דלאו בכל גוונא איכא למיחש לתקיעה, ובחזרת פרקים אין חשש תקיעה, אבל מ"מ אסור להחזיר בהידוק משום דמיחוי כבונה, ומה שלענין חזרת דלת הוצרכו לאסור משום גזירה שמא יתקע, ולא אסרו משום דמיחוי כבונה, י"ל דהיינו בכדי לאסור להחזיר

אפילו ברפוי דכיון דאיכא למיחש לתקיעה יש לאסור אפילו ברפוי וכמבואר בראשונים. נמצא דלשיטת הרמב"ם דטעם איסור הידוק הוא משום מיחוי כבונה, יתכן לומר דסתירת הידוק נמי אסורה משום מיחוי כסותר, והא דדלת שידה תיבה ומגדל מותר ליטלה, יתכן לפרש דאיירי ברפוי, ומ"מ אסור להחזירה גזירה שמא יתקע, וכנ"ל. אמנם ברשב"א במס' ביצה דף י' משמע דסבירא ליה דברפוי [לגמרי] אין גזירה שמא יתקע, ולפי"ז הא דדלת שידה תיבה ומגדל אסור להחזירה, איירי במהודק [או רפוי ואינו רפוי דדינו כמהודק], ומ"מ מותר ליטלה, ונמצא לפי"ר מוכח דלשיטת הרשב"א אין איסור בסתירת הידוק, וכמו לשיטת המאירי הנ"ל.

הידוק בדבר שאין בו חשש תקיעה

ובפשטות היה נראה דבשני הצדדים הנ"ל תלוי ג"כ נדון הפוסקים אם יש איסור הידוק בדבר שאין בו חשש תקיעה כלל, דבפוסקים מבואר לאיסור, אך החזו"א נוקט להקל, ולכאורה אם טעם איסור הידוק הוא מחשש שמא יתקע, א"כ בדבר שאין בו כלל חשש תקיעה לא מסתבר לגזור [א"כ נימא דמשום לא פלוג אסור כל הידוק], ומשא"כ אי נימא דאיסורו משום מיחוי כבונה וכלשון הרמב"ם, ממילא י"ל דאפילו כשאין חשש תקיעה יש לאסור משום מיחוי כבונה.

אך יתכן שיש לומר דאפילו אם האיסור של הידוק הוא מחשש שמא יתקע, מ"מ יש לאסור גם באופן שאין חשש תקיעה, והיינו דהאיסור שמא יתקע אינו רק שמא יתקע בהידוק זה, אלא שחז"ל חששו שאם יחזירו כלים בשבת על ידי הידוק, ממילא יבואו גם לתקוע כלים, ולכן אף אם בכלי זה ליכא למיחש לתקיעה, מ"מ אסור חז"ל כל אופן של הידוק מחשש שמא יתקע. [א.ה.ה. ולפי"ז אולי אם סתירת תקיעה דאו', ממילא סתירת הידוק אסורה מדרבנן, ודו"ק. והשיב מו"ר שליט"א דלא מצינו גזירה שמא יסתור].

החזרה ברפוי בדבר שיש בו אפשרות תקיעה

עוד היה נראה לתלות בספק הנ"ל את נדון הפוסקים לענין החזרה ברפוי בדבר שיש בו חשש תקיעה, דאם טעם האיסור הוא משום שמא יתקע, יתכן דיש לאסור אפילו החזרה ברפוי באופן שעלול לבוא לידי תקיעה, אבל אם הטעם הוא משום מיחוי כבונה, א"כ מה לי אם אפשר לבוא לידי תקיעה או לא, הרי אין הטעם משום חשש שמא יתקע אלא משום מיחוי כבונה וכיון דברפוי אין מיחוי כבונה יש להתיר בכל אופן, [א"כ נימא דבדבר שאין דרכו אלא בתקיעה בזה כו"ע מודו דיש לגזור שמא יתקע, וכנ"ל, ועיין לעיל מה שהובא מדברי הרמב"ם בזה].

אלא דלפי כל הנ"ל צ"ע מש"כ ה"ב בדעת הרמב"ם לאסור החזרה ברפוי בדבר שיש בו חשש הידוק, הרי ממנ"פ אם הטעם הוא מצד מיחוי כבונה, ברפוי לא שייך מיחוי כבונה, וגם אם הטעם הוא גזירה שמא יתקע, היינו דווקא בדבר שיש בו חשש תקיעה, אבל בדבר שאין בו אלא חשש הידוק כיון שהידוק אינו אלא דרבנן, מהיכ"ל לגזור ברפוי אטו הידוק, ובשלמא הידוק עצמו בדבר שאין בו חשש תקיעה נתבאר הצד יש לאסור, אך רפוי בדבר שיש רק חשש להידוק, צ"ע מהיכ"ל לאסור.

סיכום

א. קיימא לן אין בנין בכלים, ונחלקו הראשונים אם הכוונה דלא שייך כלל מלאכת בונה בכלים [כך היא דעת רש"י, וכן מבואר דעת רב האי גאון שהביא הרשב"א בשבת דף ק"ב ע"ב], או דגם לדין שייך מלאכת בונה בכלים, אלא שיש דברים שנחשבים בונה בקרקע ולא בכלים.

ב. בדעת הראשונים דגם לדין שייך מלאכת בונה בכלים, מצינו ב' נוסחאות בזה, בתוס' כתבו דבדבר שצריך חיווק ואומנות יש בו בונה גם בכלים, והיינו דבתקיעה גמורה הו"ל בונה, וברמב"ן ר"ן ורשב"א כתבו דבעושה כלי מתחילתו הוה ליה בונה, ואי"ז בכלל אין בנין בכלים, דהרי הוא עושה כלי.

ג. מצינו כמה מקומות בש"ס דתקיעה בכלים הו"ל מלאכה דאורייתא, ונחלקו הראשונים אם חיובה משום מכה בפטיש או משום בונה.

תמיד מ"מ אי"ז סיבה להתיר לכתחילה, אלא ההיתר לתקוע כיסוי כלי הוא כמו שביאר החזו"א [סי' ז' סק"ט ד"ה והא] כוונת הפוסקים, וז"ל היינו דווקא בכיסוי שאין סתימת הכלי בנין, אלא שימוש, דכלי סתום לעולם, אינו כלי, וכל ענין הכלי להיות פתוח ולשמש בו, ולכסותו שלא בשעת שימוש, והלכך אין הכיסוי והכלי כחד אלא שני גשמים משתתפים בשימוש, אבל הרכבה הדרושה לשימוש כמו קנה סיידין ומיטה של טרסיים וכו', אף תיקון שעה חשיב בונה, ע"כ.

ומעתה הכא נמי לענין משחקי הרכבה של ילדים, לא שייך היתר דכיסוי כלים, דכלי סתום לעולם, אינו כלי, אבל משחק הבנוי לעולם שפיר הוי כלי, והרכבת המשחק אינה בכלל סתירת הכלי, דאדרבה הרכבת המשחק היא יצירת כלי, אלא שכיון שרוצה את ענין ההתעסקות ליצור שוב פעם כלי, לכך אינו רוצה בקיום של כלי זה, אך אינו דומה כלל לכיסוי כלי דחיבור הכיסוי לכלי הוא סותר את הוויית שימושי הכלי.

דין קנה של סיידין

אמנם מאידך אין גם ראייה מוכרחת מקנה של סיידין, לאסור הרכבת משחק, דלא מיבעיא לשיטת הרשב"א דהסוגיא איירי בתקיעת קנה של סיידין, ממילא יתכן דהידוק קנה של סיידין מותר לכתחילה, אלא אפילו למאי דקי"ל כשא"ר דאיירי בהידוק קנה של סיידין ומ"מ קתני דפטור אבל אסור, אך מ"מ ברייתא זו איירי אליבא דמאן דמיחייב בהידוק מיטה של טרסיים, אבל לדין דבהידוק מיטה של טרסיים פטור אבל אסור, יתכן דהידוק קנה של סיידין הרי הוא מותר לכתחילה, אך מ"מ כיון דנתפרש לנו דהידוק אסור, ולא נתפרש דכשהדרך לפרק ההידוק מותר להדקו, ממילא אין לנו מקור להתיר זאת.

ועוד יש להוסיף דאפילו אי נימא דלדין הידוק קנה של סיידין מותר לכתחילה כיון שצריך לחזור ולפרקו תמיד, אך מ"מ אי"ז ראייה לנדו"ד, דהתם פירוקו הוא לצורך שימוש, וכדברי רש"י, ומשא"כ בהרכבת משחק דפירוקו אינו נצרך לשימוש במשחק המתוקן, אלא אדרבה פירוקו הוא סתירת הבנין המתוקן בכדי לבנות בנין אחר, ודו"ק.

טעם איסור הידוק ונפק"מ לסתירת הידוק

מבואר בסוגיא דכלי של פרקים יש איסור דרבנן להחזיר את פרקי על ידי הידוק, אולם לא נתפרש בסוגיא אם האיסור הוא דווקא בהידוק עצמו, או שיש לאסור גם את סתירת ההידוק, ולענין סתירת תקיעה נתבאר לדון לעיל אם יש בזה מלאכה דאורייתא של סותר, אך יל"ע לדינא לענין סתירת הידוק אם יש בו איסור דרבנן או שמותר לכתחילה, ובפשטות נדון זה יש לתלות בטעם האיסור שחז"ל אסרו חזרת כלי של פרקים בהידוק, האם הוא מחמת גזירה שמא יתקע, דהרי בתקיעה חייב חטאת [או משום מכה בפטיש או משום בונה], או דאינו מחמת חשש שמא יתקע אלא דעצם החזרת פרקים הוא מיחוי כבונה ולכן אסרוהו מדרבנן, דאם כל טעם האיסור הוא מחשש תקיעה א"כ לכאורה זה שייך רק בהידוק, אבל בסתירת הידוק ליכא למיגור, [וכן מבואר במאירי בדף ק"ב כ' דסתירת הידוק מותרת כיון דאין לחוש בה שמא יתקע], ואפילו אם סתירת תקיעה הוא מלאכה דאורייתא, אך מהיכ"ל לחוש שאם יסתור הידוק יבוא לידי סתירת תקיעה, הרי כעת מתעסק בסתירת הידוק, ודו"ק. אמנם אם הטעם הוא משום מיחוי כבונה א"כ יתכן דכשם שהידוק אסור משום מיחוי כבונה, הכא נמי סתירת הידוק יש לאסור משום מיחוי כסותר, ואכתי יל"ע.

ובאמת במאירי בדף מ"ז איתא להדיא דטעם האיסור בהידוק הוא גזירה שמא יתקע, אך המאירי לשיטתו שפירש דגם בתקיעה גמורה אינו חייב משום בונה אלא משום מכה בפטיש, ממילא בהידוק לא שייך למיסר משום בונה, אלא משום גזירה שמא יתקע, אך יל"ע לדעת הראשונים דבתקיעה גמורה חייב משום בונה, האם הידוק נאסר משום שהוא ג"כ כעין בנין, או דהידוק לא דמי לבנין, ואיסורו הוא גזירה שמא יתקע.

שיטת הרמב"ם באיסור חזרת פרקים

והנה ברמב"ם [פרק כ"ב הלכה כ"ו] כתב וז"ל אין גודלין את שער הראש ואין פוקסין אותו מפני שנראה כבונה, ואין מחזירין מנורה של חוליות ולא כסא המפוצל ולא שולחן המפוצל וכיוצא בהן מפני שנראה כבונה, ואם החזיר פטור שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, ואם היה רפוי מותר להחזירו וכו', ע"כ.

הרי להדיא ברמב"ם שפירש טעם איסור חזרת כלי של פרקים דהוא משום מיחוי כבונה, ולא פירש משום גזירה שמא יתקע, ויל"ע הרי ברמב"ם בהלכה כ"ה מבואר דטעם איסור חזרת דלת שידה תיבה ומגדל הוא משום גזירה שמא יתקע, ואמאי לענין חזרת דלת כתב

ב'. בקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו:
א"צ קשירה, אבל צריך מעשה תיקון, ולא
סגי במחשבה גרידא.
ג'. בנגר הנגרר: צריך קשירה.

וכן פסק השו"ע (שי"ג ס"א), וז"ל "פקק
החלון כגון לוח או שאר כל דבר שסותמין
בו החלון, יכולים לסותמו אפילו אם אינו
קשור, ולא אמרין דהוי כמוסיף על הבנין,
והוא שיחשוב עליו לסותמו בו מערב שבת.

וקנה שהתקינו להיות נועל בו אין צריך שיקשרנו בדלת, ומ"מ דמי לבנין יותר מפקק
החלון ולא סגי במחשבה שחשב עליו מאתמול, וצריך שיתקנו לכך וכו'. ונגר שהוא
יתד שנועלים בו ותוחבים אותו באיסקופה למטה ודומה טפי לבנין, לא סגי בהכי, ואין
נועלים בו אלא אם כן יהא קשור".

ולענין הלכה: כתב הביאור הלכה (ד"ה והוא שיחשוב) דמה שסתם השו"ע דפקק החלון
סגי במחשבה וא"צ לא קשירה ולא מעשה, כן הוא לדעת הרא"ש. אמנם דעת הר"ן
דין פקק החלון הוא כדן קנה דבעי שיהא עליו תורת כלי, והרבה ראשונים סבירא להו
כדעת הר"ן, "הלא המה הרמב"ן במלחמות (שם) והרשב"א בחידושו (קכ"ו ב' ד"ה ואמר),
והרא"ם בספר יראים שלו. ועל כן צריך עיון למעשה". עכ"ד.

*בעיקר סברת הרא"ש דנגר חמיר מפקק כיון דדמי לבנין, ביאר המשנ"ב (סק"א) "ר"ל
שנראה כשאר נגרים ויתדות שנועץ בכותל דיש בזה משום בנין, ולכך בעינן שיהא קשור".
[והנה דברי הר"ר יהונתן שם באו לכאור שיטת רש"י דבנגר המונח יש איסור בונה דאורייתא,
עיי"ש, והמשנ"ב ביאר בזה החילוק בין פקק החלון לנגר שבפשוטו הוא חילוק באיסור
דרבנן של מיהו כבונה, ועי'.

ועכ"פ יש ללמוד מדברי המשנ"ב דכל מה שכתב רש"י דיש לחוש בנגר המונח לאיסור
בונה דאורייתא הוא דווקא בנגר המונח, ולא בפקק החלון, דבזה לכו"ע אף שאינו קשור
ותלוי אין בו צד בונה דאורייתא, וכן מבואר בדברי רש"י (קכ"ה ב' ד"ה שאין עושים). וצריך
לכאור תורף החילוק בזה (ובפרט למה שנסתפק הביאור"ל (ד"ה יא קשור), דאפילו בנגר שיש
בראשו גלוסטר דעת רש"י יש בו חוב חטאת, וצ"מ מ"ש מפקק החלון), דהא לכאור
גם הנגר וגם הפקק עשויים לפתוח ולסגור, ומאחר שלדעת רש"י יש בנגר המונח איסור
דאורייתא אף שאינו מבטלו שם, נימא כן גם בפקק החלון, ויל"ד בזה].

*בהא דאמרין דפקק החלון בעינן מחשבה, כתבו הב"ח והא"ר דהיינו דווקא כשאנו
קשור, אבל אם הוא קשור אין צריך אפילו מחשבה, והביאם הביאור"ל.

פלוגתת רש"י ותוס' באיסור שימוש בנגר

בסוגיין מייית פלוגתת ר' יהודה וחכמים גבי נגר, דתנן "נגר הנגרר נועליו בו במקדש אבל
לא במדינה, והמונח כאן וכאן אסור, ר' יהודה אומר המונח במקדש והנגרר במדינה".
ופירש"י: "נגר. יתד שתוקעין בחור שבמפתן ונועליו בו את הדלת: הנגרר. כדמפרש
שקשור בדלת אלא שראשו נגרר לארץ: **נועליו בו במקדש**. דכיון דקשור בו מיוחד
ועומד לכך וכבר נבנה בנין זה מבעוד יום, ואין בו אלא גזירת שבות מדבריהם ואין שבות
במקדש: והמונח. שאינו קשור כלל אלא כשהוא שומטו מן החור מניחו ע"ג קרקע, הלכך
כשתוקעו בשבת בונה הוא ואיסורא דאורייתא הוא אף במקדש: **המונח מותר במקדש**.
דכיון דמתוקן מאתמול להכי לאו בונה הוא".

ומבואר בדברי רש"י דפלוגתת ר' יהודה וחכמים [דהיינו ר"א] אם צריך קשירה בנגר
היא מחמת איסור בונה, וחכמים דאסרי בנגר המונח הוא משום איסור בונה דאורייתא.
ולר' יהודה דאסר בנגר המונח עכ"פ מדרבנן הוא ג"כ משום איסור בונה, וכמש"כ רש"י
בעירובין (ק"ב א' ד"ה והמונח) "דדמי לבנין".

אמנם התוס' (ד"ה והמונח) חלקו על דברי רש"י וכתבו, "פי' רש"י שכשתוקעו בשבת
בונה הוא ואיסורא דאורייתא איכא. ואינו משמע שיהא בו איסורא דאורייתא, כיון שאינו
מבטלו שם. אלא נראה לר"ת דכולה מילתא בנגר הנגרר ליכא איסורא אלא משום טלטול,
וכי הדיא דקנה שהתקינו בעה"ב להיות פותח ונועל בו דמיירי משום טלטול, ואפ"ה
בעי ר"א קשור ותלוי יותר משאר כלי תשמיש שדי להם בתיקונם לפי שהם תשמיש
בית. מידי דהוי איכסיו קרקעות שהחמירו בהם להצריכם בית אחיה, אע"ג דהני משום
שבות נאסר טלטולם במקדש כקנים וכמקלות דלעיל, אבל משום בנין ליכא איסורא
כלל אפילו מדרבנן".

והעולה מזה, דטעם האיסור בנגר נחלקו רש"י ותוס' בתרתי: א'. בדעת חכמים דאסרי
בנגר המונח, דעת רש"י שהוא אסור מדאורייתא ומשום בונה, ודעת תוס' שאיסורו
דרבנן משום טלטול. ב'. בנגר המונח לדעת ר' יהודה שאיסורו הוא מדרבנן פליגי רש"י

סעיף א' – בונה בפקק החלון ובנגר

בפרק כל הכלים (קכ"ה ב') תנן "פקק החלון,
ר"א אומר בומן שהוא קשור ותלוי פוקקין
בו ואם לאו אין פוקקין בו, וחכ"א אין ובין
כך פוקקין בו". ובגמ' שם גרסי' "מאי בין
כך ובין כך, אמר ר' אבא אמר רב כהנא בין

קשור בין שאינו קשור, והוא שמתוקן. א"ל ר' ירמיה ולימא מר בין תלוי ובין שאינו תלוי,
והוא שקשור, דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר
וכו'. (ופירש"י: "דאמר רב"ח. בתלייה הוא דפליגי ולא בקשירה, דמדמי לה לפלוגתא דנגר הנגרר
והתם לדברי הכל קשור בעינן"). א"ל אנא דאמרי כי האי תנא, דתניא קנה שהתקינו בעה"ב
להיות פותח ונועל בו, בזמן שקשור ותלוי בפתח פותח ונועל בו, אין קשור ותלוי אין
פותח ונועל בו. רשב"ג אומר מתוקן אע"פ שאינו קשור. אמר רב יהודה בר שילת אמר
רב אסי א"ר יוחנן, הלכה כרשב"ג. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והתנן כל כסויי הכלים שיש
להם בית אחיזה ניטלין בשבת, ואמר רב יהודה בר שילת אמר רב אסי אמר רבי יוחנן והוא
שיש תורת כלי עליהן. וכי תימא הכא נמי דאיכא תורת כלי עליו, ומי בעי רשב"ג תורת
כלי עליו, והתניא חריות של דקל שגדרן לשם עצים ונמלך עליהן ליישיבה צריך לקשר
רשב"ג אומר אין צריך לקשר. רבי יוחנן סבירא ליה כוותיה בחדא ופליגי עליה בחדא".

ופסקו הר"ף (מ"ט ב' מדפה"ר) והרמב"ם (פ"כ ב' ה"ל, ופכ"ו ה"ז) בפקק החלון כחכמים
וכדעת ר' אבא, בדמתוקן אע"פ שאינו קשור סגי. וכתבו התוס' (ד"ה בין) והרא"ש (פ"ז
ס"ח) דהאי מתוקן לאו בתיקון מעשה איירי, אלא במחשבה בעלמא. ולענין קנה שהתקינו
להיות פותח ונועל בו, פסקו הר"ף והרמב"ם כר' יוחנן דאמר הלכה כרשב"ג בחדא דלא
בעינן שיהא הקנה קשור, ופליגי עליה בחדא דבעינן שיהא על הקנה תורת כלי. והאי "תורת
כלי", פירשו תוס' (קכ"ו ב' ד"ה כי תימא) דהיינו שתיקנו ועשה בו מעשה.

בשיטת הר"ף

מפשוטות הסוגי' שהשוו פלוגתת ר"א וחכמים בפקק החלון לפלוגתת ר' יהודה וחכמים
בנגר הנגרר, מבואר שפקק החלון ונגר הנגרר שוין הם בדינם. וא"כ למה שפסק הר"ף
כר' אבא אליבא דחכמים דלא בעו בפקק החלון אפילו קשירה, לכאור ה"ה דבנגר הנגרר
ללא בעי אפילו קשירה ובמתוקן סגי.

והקשו הראשונים דבעירובין (ל"ד ב' מדפה"ר) פסק הר"ף כר' יהודה דבעי בנגר קשירה,
וזה סותר למה שפסק הר"ף במכילתין בפקק החלון דלא בעי קשירה.

וביישוב דעת הר"ף נחלקו הראשונים:

א'. הרמב"ן (במלחמות שם) תירץ דדעת הר"ף דבין בנגר ובין בפקק בעי קשירה ולא סגי
במתוקן במחשבה בלחוד, ואמנם אף במקום דמצרכין קשירה, לא בעינן קשירה בדווקא
אלא מהני גם תורת כלי להתיר כמו על ידי קשירה. ולהכי פסק הר"ף בפקק החלון דלא
בעי קשירה, משום דהתם מיירי בשיש עליו תורת כלי ובוה דווקא הוא דא"צ קשירה,
וגם בנגר הנגרר כל היכא דאיכא עליו תורת כלי אין צריך קשירה.

ועל דרך זה כתב הר"ן (מ"ט ב' מדפה"ר) דאין חילוק בין פקק החלון לנגר הנגרר ותרווייהו
בעו קשירה, ואמנם אף במקום שצריך קשירה, לא בעינן קשירה בדווקא אלא סגי במה
שיש עליו תורת כלי, או שנשתמש בו מבעוד יום דהיינו תורת כלי. ולכך לא הזכיר הר"ף
בפקק החלון תורת כלי, משום דמסתמא דנשתמש מבעוד יום, שהרי צריך להיות מכון
למדתו של חלון.

ב'. אולם הרא"ש (פ"ז ס"ח) תירץ דדעת הר"ף דדווקא בנגר הנגרר בעינן קשירה, ולא
בפקק החלון. וביאור דבריו כתב הרא"ש, "דלית ליה הא דאמר ר' יוחנן כמחלוקת כאן
כך מחלוקת בנגר הנגרר, אלא סבר דבנגר שתוחבו בקרקע דמי קצת לבנין הילכך בעינן
קשירה לאפוקי מאיסור בנין, אבל פקק החלון לא שייך ביה בנין כלל וסגי במחשבה
לאפוקי מאיסור טלטול".

וכתב עוד הרא"ש (שם), "וכן צריך לחלק עוד לדברי רב אלפס ז"ל להכא פסק כר' יוחנן
דפליגי עליה דרבנן שמעון בן גמליאל בחדא, ומצריך תורת כלי בקנה שהתקינו להיות
פותח ונועל בו, ולעיל בפרק במה טומנין (כ"ג א' מדפה"ר) פסק הלכה כרשב"ג בחריות
של דקל דסגי במחשבה. אלא היינו טעמא, לפי שקנה הוא לצורך נעילת בית ודמי קצת
לנגר הנגרר חמיר טפי וצריך תיקון כלי".

והעולה מדברי הרא"ש ג' חילוקים בדין זה:

א'. בפקק החלון: א"צ קשירה, וסגי במחשבה גרידא.

תמצית שבת

סיכום שיטות הראשונים והפוסקים

שתוחבו בכותל עצמו, וכדמשמע בדברי הרא"ש שכתב דקנה שהתקינו דמי לנגר והיינו משום שתוחבו בתוך הכותל. וכ"כ המשנ"ב (ס"ד).

תורת כלי בקנה

בסוגיין מבואר דעת ר' יוחנן, דקנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו, וכן כיסויי הכלים, צריך שיהא עליהם תורת כלי, וכן פסקו הרמב"ם והרי"ף. וכן פסק השו"ע (שי"ג ס"א), וז"ל "וקנה שהתקינו להיות נועל בו אין צריך שיקשרנו בדלת, ומכל מקום דמי לבנין יותר מפקק החלון, ולא סגי במחשבה שיחשוב עליו מאתמול וצריך שיתקנו לכך".

ובדין תורת כלי נחלקו הראשונים:

א'. רש"י פירש וז"ל, "והוא שיש תורת כלי עליהן, שהכיסוי ראוי לתשמיש עצמו הוא דניטלין בשבת, ואם אין תורת כלי עליו לא אמרין כיסוי כלי הוה כלי, ודלתות שידה תיבה ומגדל דתנא מתני' נוטלין יש תורת כלי עליהן דראויין לישב עליהן ולתת עליהן מזונות לקטן, ולקמן מפרש אמאי בעינן בית אחיזה הואיל ותורת כלי עליהן, אלמא לרבי יוחנן מידי דליכא תורת כלי עליו לא מטלטלין. והאי קנה מאי תורת כלי עליו איכא אי משום דפותח ונועל בו אין זו תורת כלי עליו, אלא תורת בנין".

ב'. ובתוס' (שם ד"ה הוכ"ת) הביאו פירש"י. וכתבו, "ואין נראה לר"ת, כי למא יז לנו להצריך שלדבר אחר יהא דראוי כיון שראוי לדבר זה. אלא נראה לר"ת דהכי פירוש, דאיכא תורת כלי עליו שתיקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך, שמאחר שלכך תיקנו והכינו לכך יש תורת כלי עליו אפילו אינו ראוי לדבר אחר, כמו חריות של דקל שאינן ראויין לשום תשמיש אלא לשייבה, אף על פי כן יכול להכניס ולטלטלם בשבת".

וביישוב דעת רש"י כתב הרא"ש (פי"ז ס"ו), "ונראה לי דרש"י לטעמיה דמפרש כוליה שמעתין משום איסור בנין, לכך צריך שיהא כלי גמור לאפוקי מאיסור בנין".

והעולה מזה, דנחלקו רש"י ותוס' בהא דבעינן בקנה תורת כלי, דלדעת רש"י בעינן שיתקן את הקנה לתשמיש אחר חוץ מהנעילה, ולר"ת סגי שיהא מיוחד לתשמיש של נעילת הדלת. ובשו"ע הביא ב' הדעות, וז"ל, "וצריך שיתקנו לכך, לרש"י היינו שיתקנו לשם כלי שיהא ראוי לשום תשמיש, שיהא ראוי להפך בו זיתים או לפצוע בו אגוזים. ולר"ת אין צריך שיהא ראוי לדבר אחר, אלא כיון שתיקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך סגי".

ובמג"א (ס"א) ציין למש"כ השו"ע לעיל (ש"ח ס"י) גבי כיסוי כלים, דסתם כר"ת דסגי במה שתיקנו לשמש ככיסוי ואי"צ שיהא ראוי ועומד לשימוש אחר, ולא הזכיר המחבר פלוגתת רש"י ור"ת בדין זה. ועי' בלבושי שרד דפי' כבוננת המג"א להקשות סתירה בדברי השו"ע, וכ"כ הפרי מגדים (א"א ס"ג). וכתב עוד הפמ"ג, דאף שיש ליישב פסק השו"ע דיש לחלק בין כיסוי כלים לקנה, ועל דרך שחילק הרא"ש, ש"מ"מ בגמרא משמע דחד טעמא הוא. ועדיין צריך עיון".

ולענין הלכה: כתב המשנ"ב (ס"ד) "ולעת הצורך יש להקל כרבינו תם, דכן סתם השו"ע לעיל (סימן ש"ח ס"י)".

דיני קשירה בנגר

נגר שבראשו גלוסטרא

בפרק בתרא דעירובין (ק"א ב') תנן, "נגר שיש בראשו גלוסטרא, רבי אליעזר אוסר ורבי יוסי מותר". ובגמ' שם גרסינן, "בניטל באגדו כ"ע לא פליגי, כי פליגי בשאינו ניטל באגדו, דמר סבר כיון דיש בראשו גלוסטרא תורת כלי עליו, ומר סבר כיון דאינו ניטל באגדו לא". ופירש"י: "נגר. קבילי"א שתוחבין אותו בחור שבאיסקופה לנעול הדלת: שיש בראשו גלוסטרא. שראשו עבה וראוי לבוכנא לכתוש ולשחוק בו בפלפלין, ואפילו הכי דתורת כלי עליו ר"א אוסר אלא אם כן קשור ותלוי בדלת כדמפרש בגמרא: וד' יוסי מתייר. דתורת כלי עליו משום גלוסטרא ולא מיחוי כבונה: גמ' בניטל באגדו. כשהוא קשור ותלוי בחבל של קיימא וראוי לטלטלו על ידי אותו חבל ואינו נפסק בידים: כולי עלמא לא פליגי. דשרי, דכיון דקשור ותלוי יפה מוכחא מלתא דלנעול קאי ולא מיחוי כבונה: כשאין ניטל באגדו. שהחבל דק, ואם היה רוצה ליטול משם לטלטלו ע"י אותו חבל מיד נפסק, ר"א סבר כיון דאינו ניטל באגדו דהוה כמי שאינו קשור ותנן לקמן נגר המונח שאינו קשור בדלת אין נועלין בו, והאי נמי מונח הוא משום גלוסטרא לא שרי ליה. ורבי יוסי סבר גלוסטרא מהניא ליה, דכיון דכלי הוא לא הוי כבנין".

והעולה מזה, דנחלקו התנאים בדין נגר שבראשו גלוסטרא ואינו ניטל באגדו, דעת

ותוס' מאיזה טעם אסרו חכמים, דעת רש"י שהוא משום דמי לבנין, ודעת תוס' שהוא משום איסור טלטול מוקצה. ופלוגתא זו היא גם בפקק החלון, וכמבואר בדברי רש"י דמה שנחלקו ר"א וחכמים בפקק החלון אי בעינן קשירה או לא הוא משום דפקק החלון מיחוי כמוסיף על הבנין, וכשיטתו בבאור הפלוגתא דנגר. וכ"כ הגר"א (ס"ב).

והנה בגמ' עירובין (ק"ב א') גרסינן הלכה כרבי יהודה בנגר. וביאר רש"י שם, דדווקא בנגר שהוא קשור הלכה כוותיה דשרי אפילו במדינה, אבל לענין נגר המונח אין הלכה כר' יהודה אלא כחכמים דאסרי. ונמצא לדעת רש"י, דלהלכה קיי"ל דנגר המונח אסור מדאורייתא משום בונה.

אכן הרא"ש (עירובין פ"י ס"ט) הביא בשם ר"ת דגרס הלכה כר' יהודה בנגר, והיינו בין בנגר הנגר ובין בנגר המונח, בתרוייהו הלכתא כר' יהודה.

ולענין הלכה: עי' בבאור"ל (ד"ה יהא קשור) שנסתפק בדעת הטור והשו"ע, דיתכן שס"ל כרש"י דנגר המונח אסור לנעול בו אף משום בונה דאורייתא.

ובדין הב' שנחלקו רש"י ותוס' בטעם האיסור בפקק החלון אם משום דמי לבנין או משום טלטול, נחלקו האחרונים מה הכרעת השו"ע בזה.

דגבי סתימה בפקק החלון, כתב השו"ע (שי"ג ס"א) "והוא שיחשוב עליו מערב שבת לסותמו בו". ומקור דברי המחבר הוא ממש"כ תוס' על דברי ר' אבא דאמר "בין קשור ובין שאינו קשור והוא שמתוקן", וכתבו תוס', "בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן. נראה לר"ת דלאו בתיקון של מעשה, אלא במחשבה בעלמא" וכו'.

וכתבו הב"ח והפרי מגדים, דממה שכתב השו"ע דמהני מחשבה בפקק החלון מוכח דאין לחוש בזה משום דמי לבנין, דלזה לא יועיל כלל מחשבה. ועל כרחק דס"ל להשו"ע דכל החשש בפקק החלון הוא לאיסור טלטול מוקצה, ולזה הוא דמועיל מחשבה. [ועי' בב"ח שנקט גם בדעת רש"י עצמו דאין חשש בונה בפקק החלון אלא רק משום טלטול מוקצה, ודלא כהגר"א].

אכן הגר"א בבאורו כתב דדעת השו"ע היא כדעת רש"י, דהחשש בין בנגר ובין בפקק הוא משום דמי לבנין, וכדמשמע מלשון השו"ע שכתב "ולא אמרין דהוי כמוסיף על הבנין", ואעפ"כ סגי במחשבה ליה ואין צריך תיקון ע"י מעשה. ועי' בבאור"ל (ד"ה מערב שבת) שהביא ב' השיטות בזה.

דין קנה שהתקינו להיות פותח ונועל בו

תו גרסי' התם "דתניא קנה שהתקינו בעה"ב להיות פותח ונועל בו, בזמן שקשור ותלוי בפתח פותח ונועל בו, אין קשור ותלוי אין פותח ונועל בו. רשב"ג אומר, מתוקן אע"פ שאינו קשור. אמר רב יהודה בר שילת אמר רב אסי א"ר יוחנן, הלכה כרשב"ג. ומי אמר רבי יוחנן הכי וכו', רבי יוחנן סבירא ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא". ופסקו הרי"ף והרמב"ם כרבי יוחנן דבקנה אין צריך קשירה, אבל בעינן שיהא עליו תורת כלי.

צורת השימוש בקנה

וכתבו תוס' (ד"ה רבי יהודה) "ומדקתני פותח ונועל משמע שאינו נועל באותו קנה עצמו, דהוה ליה למיתני שהתקינו לנעול בו, אלא משמע שהוא כעין מפתחות שלנו שיש מהם שמושכין המנעול שבדלת לכאן ולכאן כך הקנה מושך המנעול, אבל הקנה עצמו אינו במקום המנעול, וא"כ פשיטא דכה"ג לא שייך בנין בהאי קנה אלא משום איסור טלטול הוא. ומיהו אין ראייה מזה דבהאי קנה מיירי כדפרישית, מדקתני פותח ונועל דהא כה"ג קתני" וכו'.

והעולה מדברי תוס' שני צדדים בפירוש קנה שנחלקו בו רשב"ג וחכמים:

א'. דמיירי במפתח שנועלים בו הדלת, ובוה ודאי דלא שייך לחוש משום בונה אלא רק משום טלטול.

ב'. דמיירי בקנה שתוחבין אותו בדלת והוא משמש כמנעול בדלת עצמה, ובוה יש לחוש גם משום איסור בנין.

וכתב בשלטי הגיבורים (מ"ט ב' מדפ"ר), דבדעת רש"י (קכ"ו ב' ד"ה ואמר ר"י) שכתב דקנה שהתקינו יש עליו תורת בנין, על כרחק דמפרש כפי' הב' בתוס' דהאי קנה הוא משמש לפתוח ולנעול הדלת עצמה, ולא מיירי במפתח.

ובמג"א (ס"ב) כתב "וקנה. שתוחבו אצל הדלת בכותל דמי לנגר קצת, כן משמע ברא"ש (פי"ז ס"ח)". וביאר הפרי מגדים דמש"כ המג"א "דמיירי בקנה שתוחבו בכותל", הוא לאפוקי דלא מיירי בקנה שסוגר בו את המסגרת או שני חצאי הדלת, אלא מיירי בקנה

תמצית שבת

סיכום שיטות הראשונים והפוסקים

רבי אליעזר דאין נועלים בו, ודעת ר' יוסי נועלים בו. ופסקו הר"ף (ל"ד ב') הרמב"ם (פכ"ו ה"ט) והרא"ש (פ"י סט"ו) כרבי יוסי, דנגר שיש בראשו גלוסטרא אע"פ שאינו ניטל באגדו נועלים בו.

ובפירוש "ניטל באגדו" נחלקו הראשונים: דרש"י פירש, דניטל באגדו היינו שהחבל חזק והנגר מיטלטל על ידו, ואינו ניטל באגדו היינו שהחבל דק שאין הנגר מיטלטל על ידו.

אכן הרמב"ם (פכ"ו ה"י) כתב וז"ל, "וכן אם היה ניטל ואגדו עמו, אבל אם היה אגדו קבוע בדלת והיה הנגר נשמט כמו קורה ומניחין אותו בזוית וחוזרין ונועלין בו בעת שרוצין הרי זה אסור לנעול בו" וכו'. וכתב הב"י, דנראה מדברי הרמב"ם, שהוא מפרש דניטל באגדו היינו שמתיר ראש החבל שבדלת והנגר מיטלטל עם החבל, ואינו ניטל באגדו היינו שמתיר ראש החבל שבנגר שנמצא הנגר מיטלטל בלא חבל.

ולענין הלכה: פסק המחבר כרבי יוסי דנגר שיש בראשו גלוסטרא נועלים בו אף שאינו ניטל באגדו, ובפירוש ניטל באגדו לא הביא השו"ע כלל את פירוש הרמב"ם, אלא רק את פירוש רש"י.

*מפשטות הגמ' מבואר דאפילו לר' יוסי אין היתר לנעול בנגר שיש בראשו גלוסטרא, אלא בשוהא קשור לכה"פ בחבל דק אלא שאינו ניטל באגדו. אבל אם אינו קשור כלל, אף שיש בראשו גלוסטרא אסור לנעול בו. וכ"כ הב"י. ושוב דחה הב"י, דמה שאמרו בגמ' "כי פליגי באינו ניטל באגדו" הוא משום ר"א, ולא שמועין דאף שהוא קשור אסור לנעול בו, אבל לר' יוסי דקיי"ל שרי איכא למימר דהוא בכל גוונא, ואפילו אם אינו קשור כלל. ועי' בב"י שהאריך בנידון נגר שיש בראשו גלוסטרא ואינו קשור כלל, ולא הכריע בזה.

ומסתמת לשון השו"ע שכתב "סגי אפילו אם קשור בחבל דק" וכו', משמע דאם אינו קשור כלל אין נועלין בו. וכן דקדק המשנ"ב (סק"ג), וכתב "דכן פסק הט"ז (סק"א) דהקשירה היא לעיכובא, ובספר אליהו רבא כתב, דלעת הצורך יש לסמוך על המקילין על ידי גלוסטרא כיון שהוא כלי, אף בלא קשירה כלל, אבל בביאור הגר"א משמע דמצדד לדינא כהט"ז." עכ"ד המשנ"ב.

ובביאור הלכה (ד"ה אם יש בראשו) הוסיף בזה דכל הנידון בזה הוא דווקא בשהגלוסטרא נעשית ממילא, אבל אם עשה את הגלוסטרא בידים משמע בבית יוסף דלכו"ע מותר אף בלא קשירה כלל, כיון דעשה מעשה המוכיח עליו שהוא כלי ולא מיחזי כבונה.

נגר שאין בראשו גלוסטרא

תו תנן התם (עירובין ק"ב א') "נגר הנגר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה, והמונח כאן וכאן אסור, ר' יהודה אומר המונח מותר במקדש והנגר במדינה". ובגמ' שם גרסי' "תנו רבנן איזהו נגר הנגר שנועלין במקדש אבל לא במדינה, כל שקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ. רבי יהודה אומר, זה אף במדינה מותר. אלא איזהו נגר שנועלין במקדש אבל לא במדינה, כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושמוטו ומניחו בקרן זוית. אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יהודה בנגר". ופירש"י: "נגר הנגר. שקשור בדלת אבל אינו תלוי, שהחבל ארוך ומתוך שנגרר אינו נראה כקשור וכשאין בראשו גלוסטרא קאמר: נועלין בו במקדש. דשבות בעלמא הוא דאינו בונה ממש הואיל וקשור לכך, אלא הואיל ונגרר מיחזי כבונה, ואין שבות דרבנן במקדש דלא גזרו שם: והמונח. שאינו קשור כלל הוי בנין ממש, ור' יהודה סבר לאו בנין ממש הוא אלא דומה לבנין ובמקדש לא גזרו שבות: זה אפי' במדינה מותר. הואיל וקשור אף על פי שאינו תלוי: הלכה כר' יהודה בנגר. דמותר אפילו במדינה אבל לא במונח דשרי ליה רבי יהודה במקדש לית הלכתא כוותיה, דכיון שאינו קשור שם בנין גמור הוא כשאר נגרים שנועצים בכותלים והבונה כל שהוא חייב, ומלאכה דאורייתא לא הותרה במקדש חוץ מהקרבנות תמידין ומוספין וקרבת צבור שדוחין את השבת מגזירת הכתוב". ופסקו הר"ף והרמב"ם כרבי יהודה, דנגר הנגר בזמן שהוא קשור נועלים בו.

ובאופן הקשירה המועלת בנגר שאין בראשו גלוסטרא, אמרין בהמשך הגמ' שם "הלכה כרבי יהודה בנגר, אמר רבא והוא שקשור בדלת. איני, והא רבי טבלא איקלע למחואא וחזא לההוא דהוה תלי בעיברא דדשא, ולא אמר להו ולא מידי. ההוא ניטל באיגדו הוה". ופירש"י: "והוא שקשור בדלת. עצמה דמוכח שפיר ולא שקשור במונח: ניטל באיגדו. כלומר קשור היה בחבל חזק".

ומבואר בזה ב' אופנים בקשירת נגר: א'. בקשירה שהנגר ניטל באיגדו, ובה שרי אפילו אינו קשור בדלת עצמה אלא רק בבריאח או במונח שאחורי הדלת, וכעובדא דרבי טבלא. ב'. גם באינו ניטל באיגדו אם הוא קשור בדלת עצמה שרי, וכדאמר רבא והוא שקשור בדלת.

וכל זה הוא בנגר שאין בראשו גלוסטרא, אבל אם יש בראש הנגר גלוסטרא, אפילו

אם אינו קשור בדלת עצמה ואינו ניטל באיגדו מותר לנעול בו, וכדקיי"ל כרבי יוסי.

והעולה מכל זה, דהיתר קשירה בנגר הוא באחד מג' גווני: או שיש בראשו גלוסטרא, או שהוא קשור בדלת עצמה, או שהוא ניטל באיגדו.

וכן פסק השו"ע (שי"ג ס"א) וז"ל, "ונגר שהוא יתד שנועלים בו ותוחבין אותו באסקופה למטה, ודומה טפי לבנין, לא סגי בהכי ואין נועלים בו אא"כ יהא קשור. וכיצד יהא קשור, אם יש בראשו גלוסטרא דהיינו שהוא עב באחד מהראשים וראוי לכתוש בו שדומה לכלי, סגי אפילו אם קשור בחבל דק שאינו ראוי להיות ניטל בו. ואפילו אם אינו קשור בדלת עצמו אלא בבריאח הדלת, ואפילו אם החבל ארוך ואינו תלוי כלל באויר אלא כולו מונח בארץ. ואם אינו קשור בדלת אלא בבריאח, צריך שיהא הקשר אמיץ שיהא ראוי לינטל בו, ואפילו הכי אין צריך שיהא תלוי אלא אפילו כולו מונח בארץ מותר, שאין אסור אלא כששמוטו ומניחו בקרן זוית".

סעיף ב' – נגר שהוא ננעץ בקרקע [נקמז]

תו גרסי' בעירובין שם, "בעי רבי זירא נקמז מהו, אמר רב יוסף מאי תיבי ליה, לא שמיץ ליה הא דתניא נשמט אסור נקמז מותר, ורבי יהודה אמר נקמז אף על פי שאינו נשמט אסור. ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בנקמז, וטעמא מאי, אמר אביי משום דמיחזי כבונה". ופירש"י: "נקמז מהו. שנכנס הנגר בחור האסקופה ונפתח אותו החור ויוצא הנגר לצד הקרקע ונועץ בקרקע, ועד השתא איירי כשהאסקופה גבוהה ואין החור ניקב עד לארץ: נשמט. שנפסק החבל שהוא קשור בו, והרי הוא מונח בקרן זוית כשפותח אותו". ע"כ. ופסקו הר"ף (ל"ד ב' מדפה"ר) כרבי יהודה, דנקמז אע"פ שאינו נשמט אסור.

והעולה מזה, דכל מה שהתירו לנעול בנגר הנגרר אם הוא קשור, היינו דווקא כשאינו נוקב בקרקע, אבל אם הנגר נוקב את הארץ אסור לנעול בו משום דמיחזי כבונה.

וכן פסק השו"ע (שי"ג ס"ב) "כל נגר שאמרנו מיירי שהאסקופה גבוה וכשנועץ אותו במפתח אינו נוקב בארץ, אבל אם נפתח האסקופה בענין שכשנכנס הנגר בחור נוקב תחתיו בארץ הוי בנין ואסור לנעול בו".

וכתב הט"ז (סק"ב) "נ"ל דדוקא כשהיה תחלה האסקופה שלימה למטה דהנקב לא הגיע עד סוף האסקופה, ונתקלקל ונעשה הנקב עד סופה ועי' נוקב הנגר בארץ ועושה גומא בארץ, ע"כ הוה כבנין. וכ"מ ל' רש"י שכתב ונועץ בקרקע כו', משמע שעושה נקב חדש. אבל אם מתחלה עשה חלל בקרקע מקום שהנגר יהיה ראשו שם, וכן יהיה תמיד שאינו מוסיף נקב בארץ, אין איסור בזה משום דמיחזי כבנין, דהוה כפסק החלון דריש הסי'. ובה נחא מה שברוב הבתים עושים נקבים בחומה אצל הדלת מכאן ומכאן ותוחבין הבריאח לשם, שהולך מקצה זה לזה, ולא אמרינן דהוי כבונה, דמה לי שנכנס בחומה או למטה בארץ. אלא ודאי כדאמרן שנעשה מתחלה לכך נקבים בחומה, ע"כ אין איסור. ועוד נראה, דכיון שעושין טבעת של ברזל באמצע הבריאח ובו אווזין בשעת פתיחה ונעילה ומושכין את הבריאח, זה הוה כעשה לו בית יד, דפשוט בגמ' דמותר אפי' באין קשור ותלוי. ופי' הר"ף דקאי אנקמז, דהיינו נפתח האסקופה". עכ"ד.

והעולה מדברי הט"ז, דבאופן שיש נקב מוכן בקרקע והנגר נכנס לנקב, אין בו איסור. וכל האיסור הוא רק באופן שנפתח האסקופה ואין נקב, דבה כשתותב את הנגר הרי הוא חופר בקרקע ואסור.

ובאליה רבה מפפק בדברי הט"ז, וכתב דמה שהוכיח הט"ז דינו ממה שברוב הבתים עושים נקבים בחומה ותוחבין שם הבריאח, אינו מוכרח, דיש לחלק בין נקב שהוא בארץ לנקב שבכותל, וכמבואר בב"ח. (ועי' בפמ"ג משב"ז סק"ב, שכ"כ בדעת המג"א דיש חילוק בין נגר שבכותל לנגר שבקרקע).

ובמשנ"ב (סק"ב) הביא דברי הט"ז, וכתב להלכה בזה, אף שבשעה"צ ציין דהא"ר והפמ"ג מפפקים בזה.

תמצית שבת

סיכום שיטות הראשונים והפוסקים

ותלוין נועלין בהן בשבת, ואין צריך לומר ביום טוב. אמר אביי בשיש להם ציר, רבא אמר בשהיה להן ציר. מיתבי, דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגר, בזמן שקשורין ותלוין וגבוהים מן הארץ אפילו מלא נימא נועלין בהן, ואם לאו אין נועלין בהן. אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה, אביי מתרץ לטעמיה או שיש להן ציר או שגבוהין מן הארץ, רבא

מתרץ לטעמיה כשהיה להן ציר או שגבוהין מן הארץ. ופירש"י: "קנקן. הוא כלי שאוחזין בו מאחורי המחרישה כשהן חורשין, יש שנועלים ומעמידים אותו במקום דלת כנגד הפתח: בזמן שקשורין ותלוין. אלמא אתלוין הוא דקפיד, אבל אגבוהים מן הארץ לא חייש: כשיש להן ציר. דמוכחא מילתא דדלת גמורה היא, והרי היא קשורה ותלויה ולא מחזי כבונה: כשהיה להן ציר. ואע"ג דהשתא ליכא היכירא הוא דאיכא. ל"א, טעמא דמתני' משום דחופר בארץ. וקשיא לי בגוה, דא"כ מאי תרציה דרבא דאמר כשהיה להם ציר, כיון דהשתא ליכא הא קא עביד חריץ. ועוד, אם כן כר' יהודה בעי לאוקומיה דאמר דבר שאין מתכוין אסור: וגבוהין. אלמא תריוויהו בעינן". ע"כ. וקיי"ל (קידושין נ"ב א') כרבא לגבי אביי, וכן פסק הרמב"ם (פכ"ו ה"ח).

והעולה מהסוגי, דדלת של רחבה או של מוקצה אסור לנעול בה בשבת אא"כ יש בה היכר. וההיכר המועיל בזה הוא באחד מב' אופנים:

א. אם הדלת גבוהה מן הארץ. וביאר המשנ"ב (שי"ג סק"ז), "שהיא קשורה ותלויה מבעוד יום בענין שאף כשפותחן אינן נגררות בארץ, ואפילו אין גבוהין מן הארץ אלא כמלא נימא".

[ובחיי"א (כלל ל"ט נשמ"א סק"א) כתב דדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור, דמה שהצריכו 'גבוהין מן הארץ' אי"ז בשעה שפותחן, אלא בשעה שנועלין בדלת בעינן שיהא הפתח עשוי בענין זה שתהא הדלת עומדת גבוה מן הארץ, דאז אינו נראה כבנין. ועפ"י כתב, דלא בעינן כלל שתהא הדלת קשורה. ובביאור"ל הביא דבריו וכתב דהוא מילתא חדתי, וכמעט כל הראשונים לא פירשו כן, וגם מהרי"ף והרמב"ם והרא"ש אין ראייה עיי"ש בכ"ד].

ב. אם יש לדלת היכר ציר. וביאר המשנ"ב (שם סק"ז ע"ד רש"י) דמאחר שהדלת קשורה ומחוברת מבעוד יום וגם יש לה היכר ציר, לא מיחזי כבונה בשבת.

וכן פסק השו"ע (שי"ג ס"ג), וז"ל "אם יש להם ציר, או אפילו אין להם עתה ציר אלא שהיה להם ציר, נועלים בהם אפילו הם נגררים בארץ רק שקשרם ותלאם לנעול בהם, ולא חשיב כבונה שניכר בהם שהם דלת כיון שיש להם ציר. אבל אם אין להם ציר ולא היה להם ציר אין נועלים בהם, אלא אם כן היו גבוהים מן הארץ".

בהחילוק שבין נגר ופסק החלון לדלת

בהא דתנן דדלת שאין בה היכר ציר בעינן שתהא גבוהה מן הארץ, מבואר דלא סגי בזה שהיא קשורה בלחוד, אלא בעינן שתהא גבוהה מן הארץ.

והקשו הראשונים, מאי שנא מנגר שאין בראשו גלוסטרטא שנחלקו בו חכמים ור' יהודה, וקיי"ל כר' יהודה דסגי בקשירה בלחוד להתירו ולא בעינן שיהא גבוה מן הארץ.

וביישוב קושיה זו נחלקו הראשונים:

הבעל המאור (עירובין ל"ג ב' מדפה"ר) כתב "הא דתנן הדלת שבמוקצה וכו', וכן הא דתניא דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגר בזמן שקשורין ותלוין נועלין בהן, סתמא דכולהו כרבי אליעזר דבעי בפסק החלון קשור ותלוי, ובפרק כל הכלים אמר רב ירמיה בר אבא משמיה דעולא מאן תנא נגר הנגר ר' אליעזר היא. והשתא דקיימא לן כרבי יהודה דאיפסיקא הלכתא בהדיא כוותיה, ובקשור אע"פ שאינו תלוי סגי, נקטין מינה דלית הלכתא כי הני מתניא דבעו קשורין ותלוין, ולא כתנא דידן דמתניתין דבעי גבוהין מן הארץ. והרי"ף ז"ל לא פירש זה". עכ"ד.

ומבואר מדברי הבעל המאור, דבאמת דין דלת שברחבה שוה לדין נגר, ומאחר דבנגר קי"ל כרבי יהודה דבקשור סגי אע"פ שאינו תלוי, הכא נמי בדלת שברחבה ושברמוקצה סגי בקשור אע"פ שאינו תלוי, והא דתנן במתני' דבעינן שיהיו גבוהים מן הארץ הוא דלא כהלכתא.

והרא"ש (עירובין ס"י פט"ו) הביא דברי הבעה"מ וכתב, "ולא נהירא לאוקמא סתמא דמתני' דלא כהלכתא. ויותר נראה דברי הראב"ד ז"ל, וז"ל אי קשה לך כיון דקי"ל כר' יהודה וכרשב"ג דאמר מוסיף אוהל עראי מותר, הא אמר לעיל במתני' הדלת שבמוקצה

[ובעיקר מש"כ הט"ז דמה שאסרו בנקמז היינו דווקא כשנפתחה האסקופה והנגר עושה גומא בקרקע, יל"ע דבזה לכא"ו יש לחייבו משום חופר גומא, ובגמ' לא אסרו משום בונה, אלא משום "מיחזי כבונה". ועוד, דבחייב בונה לא יועיל מה שעשה לו בית יד, ועי' תוספת שבת שעמד בזה. וי"ש עפ"י ד' תוס' (שבת ל"ט א'), דלדעת רבה דקי"ל כוותיה אין איסור לתחוב ביצה

בעפר משום עשיית גומא, מאחר שלא נשאר מקום הגומא כיון שמתמלאת מייד, וה"נ בנגר דידן עי"ש. ומיהו אכתי עוד יש לדון בזה היאך הותרה ההוצאה בכ"ג, ועי' באגלי טל סוף מלאכת חורש. וע"ע בכ"ז במג"א (סי' תצ"ח סק"ב), ובגליון הגרעק"א (שם).

נגר נקמז שעשה לו בית יד

תו גרסינן התם "בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי, עשה לו בית יד מהו. אמר ליה בוכנא קאמרת, איתמר אמר רב נחומי בר אדא עשה לו בית יד מותר". ופירש"י: "עשה לו בית יד. לנגר שאינו קשור כלל ותחב בית יד באמצעיתו ודומה למקבת, דהשתא ודאי מוכח מילתא הוא דכלי הוא מהו לנעול בו: בוכנא קאמרת. הא ודאי שרי, בוכנא מקבת וכותשין בו חטין ותבלין". ומפשטות דברי רש"י משמע דספק הגמ' בנגר שעשה לו בית יד, לא קאי על נקמז, אלא קאי על סתם נגר שאינו קשור. וכן פירש הגר"א בדעת רש"י, וביאר, דמה שאמרו "בוכנא קאמרת", ר"ל דדין נגר שעשה לו בית יד הוא כמו נגר שיש בראשו גלוסטרטא, דתנן להדיא במתני' (ק"א ב') דרבי יוסי מתיר. וכ"כ הגר"א בדעת הטור שהשמיט היתר עשה לו בית יד בנגר שנקמז.

אכן הב"י צידד דמה שנסתפק רב נחומי בעשה לו בית יד קאי על נקמז, וכתב, "דיש הוכחה לזה מדאיתא להך בעיא בתר הא דאמרין הלכה כרבי יהודה בנקמז, וכן הרי"ף (ל"ד ב' מדפה"ר) כתב על נקמז ואם עשה לו בית יד מותר. והפוסקים שלא פסקו דין זה דעשה לו בית יד, נראה שהוא מפני שנראה להם דבר פשוט כיון דכלי הוא וכדאמר ליה בתמיהה בוכנא קאמרת".

והעולה מזה, דנחלקו הב"י והגר"א בדין נגר הנקמז ועשה לו בית יד. דעת הגר"א, דלשיטת רש"י והטור אין בו היתר אף שעשה בו בית יד. ולדעת הבית יוסף, אם עשה לו בית יד מותר. ובדעת הב"י דהתיר לנעול בנגר הנקמז כל שעשה לו בית יד, ביאר הב"י, "דכיון דכלי הוא תו לא מיחזי כבונה, שאין דרך לשקע כלי בבנין לבטלו שם".

ובשו"ע לא הזכיר ההיתר בנגר הנקמז באופן שעשה לו בית יד, אמנם המג"א (סק"ה) הביאו, וז"ל, "ואם עשה לו בית יד ודומה למקבת מוכח דכלי הוא ושרי (ב"י והרי"ף)".

ולענין הלכה: כתב המשנ"ב (סק"כ), "ואם עשה לו בית יד וכו', מוכח דכלי הוא ותו לא מיחזי כבונה דאין דרך לשקע כלי בבנין לבטלו שם, וכיון שעשה בו מעשה לעשותו כלי שרי ואפילו אינו קשור, כ"כ הב"י והביא ראייה מן הרי"ף. והגר"א כתב בבאורו דלדעת רש"י והטור לא מצינו היתר בנקמז, דהיינו נפתחה האסקופה אפילו על ידי עשיית בית יד".

*מדברי הגר"א שהשווה דין נגר שיש בו בית יד לנגר שיש בראשו גלוסטרטא, יש ללמוד דכמו שהתירו בנגר שיש בראשו בית יד אף שאינו קשור, הכא נמי יש להתיר בנגר שיש בראשו גלוסטרטא לדעת רש"י אף שאינו קשור כלל. וכן הביא הביאור"ל (ד"ה יהא קשור) מדברי הגר"א. (ומבואר בזה דמועלת גלוסטרטא להוציא מאיסור בונה דאורייתא).

* עוד יש ללמוד ממה שהשווה הגר"א דין עשה לו בית יד לנגר שבראשו גלוסטרטא, דלדעת הרי"ף דספק הגמרא הוא על נקמז, כמו שיש היתר בנגר שעשה לו בית יד ה"נ יש היתר בנגר שיש בראשו גלוסטרטא אף שלא עשה בידיים. וכ"כ הביאור"ל (ד"ה כל נגר).

סעיף ג' – מחזי כבונה בדלתות

בפרק בתרא דעירובין (ק"א א') תנן, "הדלת שבמוקצה וחדקים שבפרצה ומחצלות אין נועלין בהן, אלא אם כן גבוהים מן הארץ". ופירש"י: "הדלת שבמוקצה. רחבה שאחורי הבתים, ומשום הכי נקט לה משום שאין משתמשין בה תדיר, ואין בעל הבית חושש לעשות לה דלת תלויה כראוי וקבועה אלא זקופה כנגד הפתח וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש שתלויות אבל נגררות לארץ: אין נועלין בה. בשבת משום דעביד בנין, או אפילו כשהיא תלויה ונגררת אין זה קבועה, וכשהוא מגביהה על המשקוף כיון דאינה קבועה שם מחזי כבונה: וחדקים שבפרצה. קוצים שעשאו חבילות והתקנים לסתום בהם פרצה, ופעמים שהוא פותחה: ומחצלת. של קנים שקורין גליד"א".

ובגמ' שם גרסי', "ורמינהו דלת הנגררת ומחצלת הנגררת וקנקן הנגר, בזמן שקשורין

עיוני שבת

הגאון רבי רפאל שמואלביץ שליט"א

בה בדלת שאין לה ציר אפי"כ היא גבוהה מן הארץ, ופתח העשוי לכניסה וציאה תדיר נועלין בו אפי"כ לא היה לו ציר מעולם והוא נגרר.

ובטעם הא דאסרין היכא דאין נכנסין ויוצאין בה תדיר, נראה שנחלקו הראשונים, דהרמב"ן בעירובין ק"א א' כתב דהיינו דבכה"ג דהוא בנין שרוצה לסותמן בקביעות בעינין בהו הכירא, דאל"כ כיון דלית להו צורת פתח מיחוי

כבונה, ועד"ז כתב הראב"ד בכתוב שם שם דכיון שאין רגילין בו כל זמן שהן נגררין מיחוי כבונה וכסותם פירצתו ומחתרתו בשבת, וכ"כ הפסקי רי"ד שם דשאני בנגר שסוגרין ופותחין בכל יום וע"כ שרי, ומשא"כ בדלת שבמוקצה וכו' שאין דרכן לפתחן בכל יום ומיחוי כבונה, וכ"כ הרא"ז שם דהואיל ואין בהם שום תיקון כעין דלת ואין נועלין ופותחין בהם אלא לפרקים ה"ה דומה לבנין עראי ואסור ומשא"כ בנגר שרגילין לנעול בו תמיד.

אך הרשב"א והריטב"א שם כתבו בשם הראב"ד דהא דאסרו לנעול בכה"ג אף דקי"ל כר' יהודה דמוסיף על אהל עראי מותר, הוא משום דדלת של מוקצה א"י תוספת אהל עראי אלא תוספת קבע שאין עשוי לפתחו אלא לזמנים רחוקים לפי שאין דרך כניסתו ויציאתו שם, וכן הסכים הרא"ש שם סו"ס ט"ו.

ולכא' חלוקין הם בטעם האיסור בזה, דבד' הרמב"ן ודעימיה מבו' דהיינו משום דכל שסותם בקביעות טפי ה"ז נראה טפי כבנין וע"כ בעינין בהו הכירא טפי, (וכ"כ המ"ב הכא בסק"ג ובסק"ח), אך בד' הרשב"א ודעימיה מבו' דהיינו משום דלא התירו בפסק החלון ובנגר אלא משום דהו"ל תוספת על אהל עראי, (וכמו שאמרו בשבת קכ"ה ב'), וע"כ הכא דהוי תוספת קבע אסור לנעול בה.

[ז] ונפ"מ בזה הוא בשיעור הזמן דחשיב כאין נכנסין ויוצאין בה תדיר דאין נועלין בה, דלדעת הסוברים דטעם האיסור בזה הוא משום דהוי כתוספת קבע, תליא בפלוגתא רבוותא בשיעור הזמן חשיב אהל כאהל קבע, דהפמ"ג באש"א בסימן שט"ו סק"א כתב דכל שמונח לח' וט' ימים הוי אהל קבע, ובסו"ד שם נראה שנסתפק בזה, וכן נסתפק באש"א בסימן תרכ"ו סק"ח אם הנחת סכך הויא אהל קבע, (והביאו הגרע"א במכתבו להביכורי יעקב בתוספת ביכורים סימן תרכ"ו סקי"א), ובתשו' עטרת חכמים או"ח ריש סימן ו' נחלק ע"ז והוכיח מד' הראשונים הכא דלא חשיב כאהל קבע אלא כשאני עומד לפרקו אלא לזמן רחוק, (וע"כ לא אסרו בדלת של מוקצה אלא משום שאני עתיד לפתחו אלא לזמנים רחוקים), והתו"ש הכא בסק"ט דמש"כ הראשונים שאין עשוי לפתחו אלא לזמנים רחוקים היינו יותר מל' יום.

אך לדעת הרמב"ן ודעימיה דטעם האיסור בזה הוא משום דנראה טפי כבנין, לא תלי בשיעור הזמן דחשיב אהל כאהל קבע, ומשמעות ד' הרי"ד דכל שאין דרך לפתחו בכל יום אסור, וצ"ע.

נעילה בדלת העשויה מלוח אחד

[ח] השו"ע בס"ד כתב דדלת העשוי מלוח אחד וכו' אין נועלים בה אפי"כ יש לה ציר, והמג"א בסק"ח כתב ע"ד הרמ"א שם דמשמע דבלוח אחד אסור אף בעשוי לפתוח ולנעול, והק' ע"ז ממש"כ השו"ע בס"ד דפקק החלון הוא כגון לוח, ומשמע דאפי"כ בלוח אחד שרי.

ולכא' י"ל בזה למש"כ הריטב"א בעירובין ק"א א' דהא דדלת אלמנה העשויה מלוח אחד אין נועלין בה ול"ד לקנקן ומחצלת דנועלין בהן, הוא משום דקנקן ומחצלת אין חסרין ממלאכתן כלום, ומשא"כ בדלת דכשהיא אלמנה לא נגמרה מלאכתה ונראית כדף בעלמא, ואינו נראה כפותח וסוגר בדלת אלא כפותח וסוגר בדף בעלמא שאין דרכו בכך אלא נראה כבונה, ולפ"ז י"ל דפקק החלון דרכו אף בלוח אחד ואינו חסר ממלאכתו כלום, וע"כ אף בכה"ג פוקקין בו.

[ט] ויש לדון עוד בזה, דהנה הגר"א כתב לדקדק מד' השו"ע בס"ג דאף בדלת העשויה לכניסה וציאה תמיד אין נועלין בה אלא כשהיא קשורה (דומיא דנגר), וכ"כ המ"ב בסק"ט, ולפ"ז הרי מבו' דחמיר דין דלת מדין פקק החלון דפוקקין בו אף כשאני קשור ותלוי, והרי דדלת דמי טפי לבנין מפסק החלון, וא"כ י"ל דע"כ הוא דשאני דלת העשויה מלוח אחד דאין נועלין בה, מפסק החלון העשוי מלוח אחד דפוקקין בו, ועד"ז כתב הנשמ"א בכלל ל"ט סק"ב.

המשך בעמוד ל"ב

הוא דבמתניתין דהתם דעת ת"ק דנגר המונח אין נועלין בו אף במקדש ודעת ר' יהודה דנועלין בו במקדש, ובפירש"י שם כתב דטעם הפלוגתא בזה הוא דלת"ק כל שאינו קשור כלל הוי בנין ממש, ולר' יהודה אינו בנין ממש אלא דמי לבנין ואין שבות במקדש, ונחלקו הראשונים בהכרעת ההלכה בזה, דבפירש"י שם כתב דבפלוגתא זו דנגר המונח קי"ל כת"ק, וכ"כ התוס' שם, ולפ"ז מבו' דקי"ל דנגר המונח יש בו איסור בנין דאורייתא, אך התור"י דשם כתב דקי"ל כר' יהודה דנגר המונח נועלין בו במקדש, וכ"כ הרא"ש שם סימן ט"ו, ולפ"ז אף בנגר המונח ליכא איסור בנין אלא מדרבנן.

ויש להוסיף, דגם מש"כ רש"י דלדעת ת"ק דנגר המונח אין נועלין בו במקדש הוא משום דהוי בנין ממש, נחלק ע"ז הריטב"א בעירובין שם ובשבת קכ"ו א' בשם תוס' דלכו"ע אין בו משום בנין דאורייתא, והא דאין נועלין בו אף במקדש הוא משום דלא כל שבות התירו במקדש, ולא התירו בדבר שדומה כמלאכה דאורייתא.

[ב] ובטעם הא דליכא בנגר המונח משום בונה דאורייתא, כתב הריטב"א שם דהוא משום דאין בנין דאורייתא בדבר שדרכו להסיר כל שעה, ועד"ז כתבו התוס' בשבת קכ"ו א' (ד"ה והמונח) דאינו משמע שיהא בו איסורא דאורייתא כיון שאינו מבטלו שם, ומבו' בדבריהם דכל שמבטלו שם הוי בונה דאורייתא, ומ"מ כל שאין מבטלו שם אין בו משום בנין, (ודעת התוס' שם דלי"ב משום בנין אף מדרבנן).

ולכא' הטעם בזה, דאף שאמרו בירושלמי בשבת פ"ז ופי"ב דבנין לשעה הוי בנין, כ"ז הוא בבנין גמור דבזה אף דהוא לשעה הוי בכלל מלאכת בונה, אך בנגר שמניחו בדלת הרי דכל שאינו מבטלו שם לא חזינן לה כלל כבנין בדלת, אלא כמונח שם, - ועד"ז מצינו בד' התוס' בשבת מ"ד ב' (ד"ה ואין מצלת) ובכ"כ א' (ד"ה היא גופא) בההיא דפקקו את המאור בטפית דאם ביטלו שם הוי בונה, והיינו דכל שלא ביטלו שם אי"ז בנין כלל אלא כמונח כלי בחלון, ורק כשביטלו שם חזינן לה כבנין.

[ג] ומצינו עוד עד"ז, במה שאמרו בביצה ל"ב ב' דאבנים של בית הכסא מותר לצדון ביו"ט, משום דבנין קבע אסרה תורה בנין עראי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע והכא משום כבודו לא גזרו ביה רבנן, והאבנ"ז בסימן רי"א סקי"ט פירש דהא דמדאורייתא ל"ב משום בונה הוא משום דבנין לשעה ל"ה בנין, ושם סק"כ הק' ע"ז ממה שאמרו בירושלמי דבנין לשעה הוי בנין וממה שאמרו בשבת מ"ז א' דהמזויר מטה של טרסיים חייב חטאת אף דהוא בנין לשעה, עיי"ש, אך לכא' י"ל בזה דהא דלי"ב משום בנין דאורייתא הוא משום דבהנחה בעלמא ע"ג הקרקע, כל הא דחזינן לה כבנין הוא רק כשהוא מבטלו שם, אך כל שאינו מבטלו שם אי"ז בנין כלל, והוי ככל מניח דבר ע"ג הקרקע דאי"ז בכלל בנין.

[ד] בפירש"י בשבת קכ"ו א' (ד"ה המונח) כתב דטעם הא דלר' יהודה אין בנגר המונח משום בנין דאורייתא, הוא משום דמתוקן "מאתמול" להכי וע"כ לאו בונה הוא, ומשמעות דבריו דמודה ר' יהודה דאם אינו מתוקן מאתמול לכך, אף שייחדו בשבת לנעול בו, יש בו משום בנין דאורייתא, וזה צריך פירוש.

בטעם הא דמותר לנעול בנגר כשהוא קשור

[ה] בטעם הא דנגר הקשור נועלין בו, (אף לדעת רש"י דיש בנגר המונח משום בנין דאורייתא), כתב בפירש"י בשבת קכ"ו א' (ד"ה נועלין בו) דכיון דקשור בו מיוחד ועומד לכך וכבר נבנה בנין זה מבעו"י, ולכא' מכוון דבריו הוא משום דלא חשיב כעשיית בנין בשבת דכבר עביד וקאי מבעו"י, ונפ"מ בזה הוא כמבו' בל' רש"י דכל הא דשרי הוא כשהוא קשור מבעו"י, אך כל שקשורו בשבת אסור לנעול, (אך אם היה ההיתר בזה משום דכל שהוא קשור ניכר שהוא עשוי לנעילה ואינו ניתן שם אלא לפי שעה, היה לנו להתיר אף כשקשורו בשבת).

טעם הא דשאני דין נעילה בפתח שאין נכנסין ויוצאין בו תדיר מבפתח העשוי לכניסה

ויציאה תדיר

[ו] השו"ע בס"ג כתב דרחבה שאחורי הבתים שאין נכנסין ויוצאין בה תדיר אין נועלין

דמש"כ השו"ע והוא נגרר לאו היינו שהוא קשור ואינו תלוי באויר, אלא היינו שכשנועלין בו אינו גבוה מן הארץ אלא הוא נגרר על הארץ, ולעולם איירי בשאינו קשור כלל, אך לפ"מ שהארץ הביאה"ל דהא דגבוהין מן הארץ היינו שהן קשורין ותלויין ואין ראשן מגיע לארץ, הרי דגם מש"כ השו"ע דהוא נגרר היינו שהוא קשור ואינו תלוי.

1. הנשמ"א בכלל ל"ט סק"א בתו"ד עמוד בסתירת ד' השו"ע בזה וכתב דמש"כ השו"ע בס"ג והוא נגרר, ר"ל אפי"כ אינו קשור, (וכ"כ הגר"ז בס"ד) דבפתח העשוי לכניסה וליציאה תדיר מותר לנעולו וכו' אפי"כ שומטין אותה לגמרי כשפותחין אותה שאינה קשורה שם כלל), ולכא' דבריו מתישבים רק לטעמיה שהארץ שם דמש"כ השו"ע דגבוהין מן הארץ לאו היינו שהן קשורין ותלויין ואין ראשן מגיע לארץ, אלא היינו שכשנועלין בהן אינם עומדין על הארץ, וע"כ י"ל

בנה סוכה בחצר, עשה חור בעפר צמוד לדלת, ותחוב שם מוט ברזל או מקל כדי שיסגר.

- (1) כיצד יעשה כדי שיהיה מותר לו לסגור כך גם בשבת ויו"ט.
- (2) והאם שונה אם התאים את המקל לפני שבת בהתאם לגודל, צורך, ומיקום הדלת.
- (3) לא ידע ותחב סתם מוט לתוכו, האם רשאי לפתוח לבד או לפחות לקרוא לגוי שיפתח כדי שיוכל ללכת לתפילה.

נגר שהוא קנה אסור להכניסו בשבת. אמנם יש בו כמה אופני היתר, או שיהיה קשור, ואם הוא מחובר לדלת עצמו גם כשאני בצורת כלי מהני לו קשירה ואפילו בחבל דק, וכן אם לא קשור אלא מחובר לדלת מותר, אמנם בביה"ל הביא ב' דעות האם מהני גם כשקשור אבל לא לדלת עצמה, ואם סידר למקל איזה בית אחיזה, או צורת תפיסה, או סידר אותה קצת לצורך כך, מבואר בביה"ל שאי"צ כלל קשירה.

והן אמנם שבוש"ע הוזהר רק שאסור לנעול בו, אבל כבר הוכיחו הפוסקים שגם סתירה אסורה מלשון הגמרא עצמה שאין פותח ונועל בה. ובלא כל תיקון מבואר בביה"ל שנחלקו הראשונים האם נחשב בונה דאורייתא או דרבנן, ונפק"מ באמירה לעכו"ם לצורך מצוה. [אמנם עדיין שונה סגירה לפתיחה שבפתיחה הוא רק סותר, וכמבואר בגר"ז שאם צריך ע"מ לבנות במקומו הרי"ז דרבנן. אמנם תלוי גם האם תיקון צדדי נחשב ע"מ לבנות במקומו או לא ובשעה"צ לקמן האם כדי להוציא דבר נחשב תיקון ואכ"מ]

ב

שכח לפני החג לעשות נקב בעפר ריצפת הסוכה.

1. בכל פעם שתוחב את המקל הסוגר, העפר שבמקום נלחץ קצת, האם מותר לסגור.
 2. ואם כבר עשה נקב לפני החג, אבל כל תחיבה מלחיץ קצת, וגם דוחף קצת את העפר שמצטבר לתוכו.
 3. פלדלדת שהברחים היוצאים בנעילה נכנסים לתוך המסגרת ובולטים ממנה קצת לכיון הריצפה והקיר, האם מותר לסגור אותו בשבת.
 4. ואם נפל קצת חול לתוך הנקב שבריצפה במקום שהמוט של הפלדלת נכנסת, האם מותר לו לנעול את הדלת.
 5. והאם יכול לתחוב לתוך הנקב כפית סכין או מזלג שימנע את פתיחת הדלת.
- אם כאשר תוחב נוקב תחתיו בארץ אסור לנעול בו, אכ"כ הוא כלי גמור שאינו דרך בנין, וכן אם מתחלה כבר עשה נקב בארץ ואינו מוסיף מותר. אמנם בשעה"צ הביא פוסקים המפסקים שלא סגי בהכי אלא צריך גם בית יד. ומ"מ כתבו הפוסקים שכל זה רק בכאלו שהסגירה הינה חלק חיצוני מהדלת, אבל כאשר הוא חלק מתוך הדלת עצמו עדיף מכלי ולכ"ע אינו נחשב כבנין.

ג

פלטה של פח המיועד לכיסוי העליה לגג, או כיסוי המקלט, או כיסוי בור ביוב שבחצר, וכן של חברת חשמל.

- (1) האם מותר להזיזו בשבת ממקומו כאשר הוא שוה לקרקע, או כאשר הבור או הכיסוי קצת בולטים מעל הריצפה של החצר.
- (2) האם יועיל שיש למכסים אלו מקום תפיסה.
- (3) מכסה קטן של בור ניקוז שבבית, וכן פלסטיק המיועד לכיסוי נקודת חשמל בבית שזו ממקומו האם מותר להחזירו.
- (4) מרצפת הנמצאת במקומה ממש אבל אינה מחוברת, ולא ניכר שאינו מחוברת, ומטרתו הוא כדי שיוכלו להטמין כספים תחתיו, האם מותר להזיזו בשבת.
- (5) בעל מלאכה ששכח להשלים את הכיסוי של הגג, ונשאר אחד מהרעפים שלא כיסוהו, האם מותר להחזיר את הרעף בצורה שודאי יצטרכו אחר השבת להסירו ולחברו היטב.
- (6) והאם שונה כאשר הניחו אותו במקום פעם אחת לפני שבת, או שיועיל לפחות אם יחשוב לפני שבת להניחו בשבת.

בס"א מבואר שפקק החלון מועיל לו מחשבה גם בלא קשירה, ובביה"ל מבואר שמהני גם קשירה ללא מחשבה. אמנם בביה"ל הביא כמה ראשונים החולקים שצריך גם שיהיה לזה תורת כלי. וכן כאשר אינו עשוי לפתוח לסגור תמיד אלא לעיתים רחוקות מבואר בביה"ל שצריך להיות קשור ותלוי. ומ"מ ברמ"א בס"ד מבואר שכלוח אחד אפילו עשוי לפתוח תדיר אסור, ובמ"ב שבכה"ג אסור אפילו משמש לכניסה ויציאה תמיד, ונחלקו הפוסקים בחדא לטיבותא או שיש לה איסקופא ומבואר במ"ב שבכלל איסקופא הוא גם מסגרת, או ללא איסקופא אבל אינו עשוי מלוח אחד דהיינו כמה פלטות נפרדות. ובמ"ב מבואר שבעשוי לפתוח ולסגור תמיד, אם יש חדא לטיבותא כלומר בלוח אחד אם יש לה איסקופא מותר. אבל כשאני תדיר אינו מיקל בחדא לטיבותא, וממילא לא

מחודדין בפ"ד

הגאון רבי דוד שרייבר שליט"א

ד

נשרבה שמשנה בבית.

- (1) האם מותר בשבת להניח במקומו נילון, או בגד, או פלטה של שולחן, או סתם דיקט.
- (2) וכן מי שנכנס לדירה חדשה השאירו לו חור עבור המזגן, האם יכול בשבת להניח שם פוליצל, נילון, דיקט, שישאר שם עד שיהיה לו כסף לקנות מזגן.
- (3) בכל אלו האם יכול גם לתחוב מסמר סיכה וכדו' כדי שיחזיק את המפה.
- (4) ידית של דלת שנפלה, האם ניתן להכניסה כדי להשתמש בה, [כשאין אפשרות עכשיו להדק] חור שבמנעול חדר שינה או שירותים, האם מותר לתחוב בה נייר משום צניעות וכדו' (5) מפתח של דלת שירותים וכדו' שלא מוציאים אותה כלל, נפלה ממקומה, האם יכולים להחזירה למקומה.
- (6) שרוול של הניקוי יבש היוצא מהמטבח ונכנס דרכו רוח וקור, האם מותר להכניס לתוכו בגד או סמרטוט.

אפילו שפקק החלון אם לא חישב עליו אסור, מ"מ מבואר במ"ב שאם מניח דבר שאין הדרך לבטלו אין צריך מחשבה, ויש לעיין האם רק דבר כזה שמופקע מלבטלו כבגד, או גם דבר שאין הדרך להשאירו כקרטון וכדו' לאורך זמן. אמנם אם תופסם במסמר וכדו' גם כשדרכו ומחשבתו להסירו יש לדון האם דומה למש"כ במ"ב שי"ד סוסק"ח שנחשב למכה בפטיש. ועדיין יש לדון האם באלו שמוכח להדיא שהם כלי אפילו שדרכו להיות זמן מרובה במהותו אינו נחשב לבנין.

ה

תריס הזזה, או שבפועל לא מזיזים אותה אבל עשויה להזזה, שכל השנה סגור וממנו עוברים לסוכה.

- (1) האם מותר בכניסה ויציאה לסוכה להוציאו וכן להחזירו לתוך המסילה.
- (2) ואם שכח להוציאו לפני שבת האם מותר לבקש מגוי שיסירה.
- (3) סוכה שבחצר עשו לה דלת של לוח דיקט, ומושען משתי הצדדים על דפנות הסוכה, האם מותר לפותחו ולסגורו בשבת.
- (4) האם שונה כשקשרו אותו עם חבל לצד אחד, או כשיש מסגרת מהעץ של הסוכה סביב מקום הנחת הדלת. או שהתקין לו מב' צדדיו בריח הזזה שיתפס בדפנות האחרות ויסגר.
- (5) וכן ארון ספרים שיש בו דלתות הזזה, ומחמת שלא נעשו ע"י אומן כשמזיזים את הדלת יוצא הדלת ממקום מושבו, ובקל אפשר להחזירו ולהושיבו במקומו, האם מותר להחזירו ולהושיבו במקומו בשבת.
- (6) דלת חרום שהצורה שפותחים אותה הוא שמוציאים אותה לגמרי, האם מותר לפותחה בשבת.

- (7) דלת שבגלל שפתחו פתח חדש לא יוצאים דרכו ולכן נעלו אותו לגמרי, האם מותר לפותחה בשבת.
- (8) דלת המבדילה ומחלקת שתי חדרים, ולעיתים רחוקות מאוד בשעת שמחה וכדו' פותחים ומחברים את החדרים, האם ניתן לפותחו בשבת.

מבואר בשו"ע שאם אין לה תיקוני דלתות אסור להוציאה. ומבואר במ"ב בסימן ש"ח שבקבוע הוא איסור דאורייתא ואסור אפילו ע"י עכו"ם. אמנם נקטו הפוסקים כדעת הרמב"ם שבעשוי לפתוח ולסגור תמיד ושיעורה מבואר בביה"ל שבפחות מל' יום פותחים, האיסור הוא רק אם גם אין לה איסקופא ובכללה מסגרת, ואם יש אחד מהם מותר, ואפילו אינו קשור ותלוי, מהני. ויש לעיין האם צריך שבפועל ובמציאות יפתחו כל פחות מל' יום או אם צרות השימוש והרגלו הוא כך גם אם במציאות אירע שלא פותחים עדיין מוגדר כארעי. אבל מדרגת המוואיקה שבכניסה המצויה בפתחים אפשר שאינו נחשב כאיסקופא כי אינה מתייחסת כמסגרת לדלת אלא משמשת לכניסה עצמה. ולהרמ"א רק כאשר עשוי מכמה פלטות וגם ישנה מסגרת. אבל אם אינו בתדיר צריך גם היכר ציר וגם שכשפותחים ישארו תלויין באויר. וכ"כ בחזו"א על חלונות שמאחר והדרך לקובעו כך כל שאין רגילין להכניסו ולהוציאו אפשר שדלת אלמנה ואסור, אמנם אין למחות ביד המקילין. [דלא כהח"א]. אמנם יש לדון בדלת שאמנם כמעט לא פותחים אותה אבל בסוכות משמשת בקביעות לכניסה ויציאה לסוכה האם נמדדת לפי זמנה או לפי השימוש הכללי. אבל אם אינו מכניסו לתוך החלל אלא כנגדו מבואר בחזו"א שבכל גוני מותר דאינו נראה כבונה. □□□

מלאכת בונה (א')

א. הבונה בגן בשבת [אף שאינו בונה בגן שלם] חייב, וכן הסותם נקב שבכחל חייב משום בונה.
ב. פועלים חייב משום בונה אף באשר אינו מוסיף דבר בבנין, וקגון השוכר מיר לעשות בו חלון, או העושה נקב בקיר שיפנס דרכו אור ונאיר, וכן הנוטל גבשושית משרקע הבית להשוות פני השרקע, פינו שעושה תקון המועיל לבנין הפנים, חייב משום בונה.

חבור חפצים לבנין

ג. התקוע מסמר בקיר חייב משום בונה.
ד. המחבר ברו לקיר חייב משום בונה, ואף אם נפל הצנור המחבר אל הכרז, או המסננת המחברת לבנין אסור להחזירם, פינו שהם מחברים בקביעות לבנין, הרי זה מוסיף על הבנין.
ה. אסור לחזק הכרזה של פלים המחברים לבנין או לגלים, ולכן ידית של ארון שחבורה התרופה וכדו', אסור לחזקה.
ו. התולה דלת או חלון על ציריהם, וכן הפננים דלת או חלון למסלתם חייב משום בונה, ולכן באפן שיצא החלון ממקומו וקשה להזיזו, פועלים שאסור להחזירו משום בונה, ויש לשאול להכנס.
ז. אך הסוגר דלת או חלון, אפילו דעתו להשאירם ועולים שנים רבות, אין בכך משום בונה. הוצאת מקשיר חשמלי מהשקע
ח. תקוע התחוב בשקע ורוצה להוציאו [בזמן שזכר החשמל אינו פועל], יש שכתבו שהתקוע לא נדון כחלק מהבנין, ואין אסור בונה או סותר בהכנסתו לשקע ובהוצאתו, [ודינו ככלי שמלאכתו לאסור שמתר לטלטלו רק לצורך גופו ומקומו], ולדעת החזו"א יש בזה אסור בונה.

הוצאת מגרה או מדף

ט. ארון גדול [שיש בו ארבעים סאה] וכן ארון המחבר לבנין, שיש בהם מגרה, אין להוציא את המגרה או להחזירה, משום חשש אסור בונה.
י. ארון שאין בו ארבעים סאה ואינו מחבר לבנין, מתר להוציא ממנו מגרה ולהחזירה, פינו שאינה מהדקת.
יא. ארון ספרים גדול [שיש בו ארבעים סאה] וכן ארון המחבר לבנין, אף באפן שהמדפים שבו אינם מחברים אליו, אלא מנחים על גבי נויים, אין להסיר מדפים מהארון ולהחזירם. חבור מוט ויולון
יב. אסור לתלות על גבי מסלה או מוט, ויולון התלוי בקביעות, פינו שהיולון נחשב כחלק מהבנין.
יג. מוט שתולים על גביו את הנר בשרותים, ונכנס ויוצא על ידי החיצה על הקפיץ, יש שכתבו שאסור להוציאו ולהכניסו משום בונה וסותר, ויש שהתירו פינו שעשר עשיתו להכניס ולהוציא.
יד. מוט העשוי לתלות מגבות, יש לחלק בו בין ב' מצבים:
[א]. מוט המבדק אל מקומו, אף שהבדקתו רפויה, אסור לפתח את ההבדקה על מנת להחליף מגבת. [ב]. מוט שאינו מבדק כלל אלא מנח על גבי מתלים, מתר להסירו ולהחזירו פינו שאינו חלק מהבנין. [אף באפן שאי אפשר להוציא את המוט ללא פתיחת מנעול].
טו. וכן מוט של פרקת שנפל ממקומו, אם מחבר בהכרזה אסור להחזירו, אך אם אינו מחבר כלל אלא מנח במקומו, מתר להחזירו.
טז. מוט המנח בתוך ארון הפדש למנע נפילת ספרי תורה, מתר להסירו ולהחזירו, פינו שאינו מחבר כלל לארון.
יז. מתלה המנח על גבי הדלת [ואינו מחבר], המשמש לתלות מעילים וכדו', מתר לתנו ולהסירו בשבת פינו שאינו חלק מהבנין.

חבור מתלה לקיר בנאקום

יח. אסור להדק אל הקיר ון פלסטיק בנאקום, אפילו כשאינו מחזיק ומן רב. אבל מתר להדק לשלחן צלחת של תינוק בנאקום.

שַׁחַח שַׁבַּת

קיצור הלכות מספר ארחות שבת

הרה"ג חיים י"ל הכהן רובין שליט"א

חבור מונט למקרר

יט. מונט המצמיד למקרר מתר להסירו ולהחזירו, משום שאינו נחשב חלק מהמקרר אלא רק תלוי בו.

תלית תמונה על קיר

כ. תמונה התלויה על הקיר ואינה מחברת בו, אין אסור בונה וסותר בתלייתה או בהסרתה.

חבור נדנדה למשקוף

כא. נדנדה שדרך בני אדם להדקה למשקוף ולפרקה לאחר פמה שעות, אינה נחשבת חלק מהמשקוף, אלא הרי היא כלי בפני עצמו, ומתר להדקה ולפרקה בשבת.

חבור ידית לדלת

כב. ידית דלת שנפלה ורוצה להחזירה, יש לחלק בזה בין ג' מצבים:
[א]. אם מחזירה ונותן בה את המסמר המחזק אותה, הרי זה בכלל מלאכת בונה מדאורייתא.
[ב]. אם מחזירה בלי נתינת המסמר, באפן שהחבור שלה רופף, הרי זה אסור מדרבנן.
[ג]. באפן שהידית אינה נאחזת כלל וסופה לפל מיד, אין זה בכלל מלאכת בונה, אך פועלים והדבר אסור משום גזירה שמה יבנה כדרכו בחול, או משום אסור מקצה.

חבור מוזה

כג. בית מוזה שנפל ממקומו אסור להחזירו כלל ונאפלו באפן רפוי, וכן אסור לטלטלו כדין דלתות הבית שהתפרקו.
כד. וכן אם נפל מסמר אחד מהמוזה, אסור להחזירו.
כה. בית מוזה שנפתח ונפל הקלף, יש שכתבו שמתר להחזיר את הקלף למקומו.

חלון שנשבר

כו. חלון שנשבר מתר לפרס עליו שמירה, ואין זה בכלל מלאכת בונה, אך אסור להדק את השמירה לחלון בנעצים וכדו', משום אסור בונה.
כז. חלון שנשבר ונשאר מחברים בו שכרי וכוכית, אסור להוציאם מהחלון משום אסור סותר, אך באפן שיש חשש שינזקו בו בני אדם, מתר לומר לגוי להוציאם, וכן מתר לישאאל להוציאם כלאחר יד וקגון כרגלו.

סתימת צנור גז שנשקב

כח. צנור גז שנשקב, אסור לסתמו על ידי הדקת חמר דביק [כגון גומי לעיסה] על הנקב, ובמצב של פקוח נפש הרי זה מתר.

מכה בפטיש

מלאכה נוספת הקשורה למלאכת בונה, היא מלאכת מכה בפטיש, וענינה הוא תקון הנעשה בקלים או בשרקע, ופועלים שגחלקו בגמרא אם חיובו משום בונה או משום מכה בפטיש.
כט. אסור להשקות יציקת בטון בשבת, משום מכה בפטיש.
ל. אסור לשמן את צירי הדלת בשבת, משום שמתקן הדלת, והרי זה מכה בפטיש. פיור שננסתם
לא. פיור שננסתם בשבת, יש שכתבו שאין לפתחו על ידי משאבת גומי ביתית, ויש שהתירו במקום צורך גדול.
לב. ובאפן שהפיור סתום ואי אפשר לפתחו במשאבת גומי, אסור לפתחו על ידי מעשה אמן כגון על ידי הנכנסת קפיץ מתכת וכדו'.
לג. אסור גמור לפרק הצנור ולהחזירו על מנת לפתח הסתימה, שזהו ממש אסור סותר ובונה.
לד. פיור שהצטבר בו שאריות לךלך ופסלת, מתר להגביה את המסננת עם הפסלת ולנערה לאשפה ולהחזירה למקומה.

נקב דלת שננסתם

לה. דלת בית שבשעת נעילתה נכנס בריח לנקב שברצפה, ונסתם הנקב ואי אפשר לנעל את הדלת, אם הסתימה לא מהדקת מתר להוציאה, אך אם הסתימה מהדקת אין לנקותה, משום חשש אסור בונה ומתקן.

אין לסמוך למעשה ללא עיון במקור הדברים

© כל הזכויות שמורות

בענין הנחת תפילין בתשעה באב
אברהם שקלאר רא"כ עומקה של הלכה ומו"צ
במודיעין עילית

במה שנתקשה מרן הגר"ד לנדו שליט"א בדעת הרמב"ם (פ"ה מה"ת הי"א) דאי חיוב הנחת תפילין כל יום הוא מה"ת [כמבואר במ"ב סי' ל"ז סק"ב, ובבה"ל ד"ה מצותן בשם הפמ"ג וישוע"י ובכתב סופר (סי' ט)] האיד שרי לבטל

מ"ע מאיזה טעם שיהיה. והנה בענין הנחת תפילין בט"ב באנו לפלוגתא דרבוותא ולפלוגתא בדעת הרמב"ם, שדעת מהר"ם מרוטנבורג דת"ב דינו כיום א' של אבילות שאין מניחין בו תפילין כלל שאין לך יום מר גדול מזה, וכ"כ המאירי (שלהי תענית) שמנהג נאה הוא, וכ"מ בכלבו בשם הראב"ד שמנהגם היה להניח אפר מקלה במקום הנחת תפילין לשום לאבלי ציון אפר תחת פאר, וא"כ מסתמא לא היו מניחים תפילין כלל משום חציצה [ואינו מוכרח דשמא הסירוס לאחר חצות היום], ובדעת הרמב"ם דעת רי"ו שאין להניח בו תפילין כלל ושכן דעת הר"ף, אבל במ"מ (שם) מבואר דהרמב"ם לא אסר מן הדין אלא רק מנהג מקצת חכמים וגם לא נהגו כן אלא בש"ד, וכן מבואר בסמ"ג ורוקח, וברמב"ן בתורת האדם וברא"ש ובר"ן כתבו דמדינא ט"ב חייב בתפילין, דלא גרע משאר ימי אבילות מיום ב' ואילך, ולא כ"כ מהר"ם אלא למצוא טעם למנהג אשכנז, ובהג"מ י"כ שאף מהר"ם היה מניח תפילין מן המנחה ולמעלה, וכב"י סי' תקנ"ה כ' שמנהג העולם שלא להניח בשחרית אלא במנחה. ולא זכר ממנהג שלא להניח תפש"ר כל היום. וכבר עמד הפמ"ג (שם א"א א') על מנהגם דצ"ע דאבל ביום א' אף של יד אין מניח יעו"ש, ומ"מ חזינו לדעתיה דלא קשיא ליה מביטול מ"ע, דאחר תקנת חז"ל דט"ב דינו כאבילות יום א' שוב ל"ח מבטל מ"ע בידיים, וכך עולה מדבריו במ"ז (שם) שכ' שהטעם שמניחין במנחה הוא משום דפסק קצת אבילות ושמחה קצת שגולד בן דוד ושוב אין מעולל באפר קרנו יעו"ש, וכ"כ בערוה"ש (שם) שבמנחה אומרים נחם, ושוב אין דינו כיום א', ומ"מ אין בזה ליישב מנהגם. והנראה בישוב דעת החכמים שעשו פשרה שמחד סברי דט"ב דינו כיום א' של אבילות אך הוא רק לענין תפילין ש"ר שהוא במקום פאר כמש"כ בסה"מ ורוקח שאסור להניח מפני שנקרא פאר. ושמא נהגו להניח אפר מקלה בראשם כמובא בכל בו ומעולל בעפר קרנו. ומשום ביטול מ"ע סגי להו בתפש", ואע"פ שהרמב"ם (סה"מ מ"מ י"ג) ושאר מוני המצות מנו מצות תפילין לב' מצוות, מ"מ בשביל שלא ליחשב קרקפתא דלא מנח תפילין סגי להו בתפש", ובפרט לדעת הרמב"ם (פ"ג מתשובה ה"ה) ורי"ן (שע"ג סי"א) דפושע ישראל בגופו הוא רק מי שלא הניח תפילין מעולם, וא"ש לדעות דמה"ת אין חיובו בכל יום אלא רק מתקנת חכמים, וכנודע בשם הגרי"ז (מוע"ז ח"ה סי' רצ"ט). ותו י"ל עפ"ד המ"א והגר"א (שם) דמקור המנהג שלא להניח הוא ע"פ המדרש "השליך משמים ארץ" זו תפילין, וס"ל דתפארת ישראל הוא התפש"ר שעליו אמרו וראו כל עמי הארץ וגו' וכשם שאין מניחין תפילין בחוה"מ מכח דברי זוהר"ק ולא בר"ח במוסף אף לידון, והסכים לו הגר"א אע"פ שהיה מניחן כל היום, ושיטת הגר"א שעיקר המנהג שלא להניחן הוא רק בשעת אמירת הקינות ולא דין בחצות כדאיתא במעש"ר, ולא כמש"כ בחי"א (כלל קל"ה ס"ח) והוא לשיטתו שמדינא חייבים בתפילין [ואף לנהוגים ע"פ האר"י להניח טו"ת בשחרית כמובא בשע"ת, מ"מ בשעת אמירת הקינות חולצין אותן כמש"כ באול"צ ח"ג] ואפשר שהיו החכמים מקוננים כל היום [ובכל זה יש נ"מ גדולה לחולה לאכול קודם הנחת טו"ת, ולישן קודם חצות וכ"ש אחריו, והעולם לא חששו לזה ודלא כמש"כ בנחתא אליהו והתעוררות תשובה (סי' ע"ב), וע"כ שהעיקר שעד חצות הוא לאו זמן תפילין ואכמ"ל]. [כלמוד גליה לדרעיה- במה שנסתפק מרן שליט"א בדברי המ"ב (סי' ש"ב סק"ב) במקום דשכיח עכו"ם דאין ההיתר דמ"ל הוא ומ"ל אחר עכ"ד, לכאז' יש להוכיח מהמ"ב (סי' ש"ח סק"ד) שלא התיר לטלטל נר ליתנו לנכרי ע"מ שידליקנו לעצמו, ומכאן יש ללמוד אף לענין כשמל"א שלא הותר לצורך גופו של נכרי, אלא שיש לדחות דשמא לא אסר המ"ב אלא כמשתמש בו הנכרי לצורך מלא' איסור, וא"כ קינות באבנים שהוא מלא' המותרת אין לאסור ויש לדחותו וצ"ע.

בהג"ל
הרב מאיר רותן נו"נ ישיבת מגדל עוז

במה שהק' גאון ישראל הגרד"ל שליט"א היאך החכמים לא הניחו תפילין בת"ב ובטל מ"ע, עמד בכע"ז בצ"פ תנינא ע' 140 ותיירך דמה שלא הניחו תפילין בתש"ב הוא מחמת היסח הדעת שבא להם מצער האבילות, ועיין ר"מ שכתב דמי שאין דעתו מיושבת עליו פטור מן התפילין, ומעתה י"ל דחלוק דין היסח הדעת בין תפילין של ראש לתפילין של יד, דבתפילין של ראש הוא דין פסול בעצם ואילו בתפילין של יד אינו פסול בעצם ולכן לא החמירו החכמים אלא בתפילין של ראש, והוסיף לבאר עפ"י מוש"כ בצפת פנחנז ע"ד תפילין ה"ד וז"ל באמת כך דגבי תפילין של יד המצוה היא ההנחה או הקשירה לשיטת ר"א, אבל בשל ראש המצוה שיהיה מונח, ועי' בתוס' סוכה דף ל"ט ומנחות ל"ו גבי מניח קודם אור היום, אך נ"ל דזה רק אשל יד דאם הניחם קודם אור היום צריך למשמש דשם הנחה היא מצוה משא"כ בשל ראש דהמצוה שהיה מונח, אך י"ל דזה הוי כמו סידרו הקוף דיומא כ"ט וכו', עכ"ד. ויש להוסיף בזה דחכמים אלו שהביא הר"מ מאלי לשיטתם, דהנה כתב הר"מ בפ"ה תענית ה"ט דמידת חסידים לאכול סעודה המפסקת כמי שמתנו מוטל לפניו וכו' וכוה ראוי לחכמים לעשות או קרוב מזה עכ"ד, הרי דמעלת החכמים הוא שהמה מתאבלין ביותר על ירושלים ואשר מה"ז פטורין מהנחת תפילין, ובעיקר הקושיא היה אפשר עוד ליישב דכיון שאין זמן מיוחד ומסוים שבו חייב מתהורה להניח תפילין אלא כל שעה ושעה זמנו הוא, א"כ כל שיש לו טעם וסיבה המבואר בחז"ל ומש"ה אינו מניח תו לא חשיב מבטל מ"ע, ורק ככה"ג שבידו להניח וסתם אינו מניח נחשב למבטל מ"ע ומש"ה כאן בתפילין אמרינן דכיון שנחשב קצת כהיסח הדעת סגי בזה כדי לפוטרו ממצוה,

בהג"ל
הרב יוסף דוב הערצאג

בקושיה הגרד"ל דהיאך אפשר לבטל מ"ע דתפילין מכח מנהג, ואקוד בכריעה הלא מציעו שבטילו תפילין ביום טוב שני מכח מנהג אבותינו בידינו ומכח המנהג נקבע אח"כ לדינא, וכן באותן מקומות שאמרו הלל

תשיב משבת

מו"מ בעיני שבת

בר"ח תענית כח: אותן שקבעו מעיקרא המנהג קבעו הגם שיש צד איסור בזה עי' בשו"ת חת"ס יו"ד קצא' ובאו"ח סי' סא' ואח"כ נקבע שאסור לשנות מצד אל תטוש תורת אמך שזהו מדברי קבלה, ואותן שנהגו שלא להניח תפילין של ראש בת"ב אולי היה בנוי על זה דאבל אסור להניח תפילין ביום ראשון דתפילין נקראים פאר ואבל מעולל בעפר כדאיתא בסי' לח' ומה"ט הקפידו דוקא על תפילין על ראש [וע"ע במשך חכמה פ' באת תפילין של יד שהוא מכוסה מרמו על זמנים של הסתר פנים ותפילין של ראש שהוא בגלוי מרמו על זמנים דהשגחה נראית בגלוי] או דהוי כעוסק במצוה דאבילות של ת"ב [דציון צריך דרישה וכן לשכנו תדרשו] ואסור להסיח דעת מאבילות בת"ב וזהו הוי סתירה עם מצות תפילין דאין להסיח דעתו מהם, ובאמת יל"ע אם קבעו כן במקומתיהם המנהג הזה או אולי רק מי שהוא מרגיש האבילות ואינו מסיח דעתו יכול לנהוג כן דאין יש לו הפטור הנ"ל, ויל"ע לעתיד לבוא שיהפכו לששון ולשמחה [ויש שפירשו שזהו המועדים ולרגלים אחרים שאומרים לביל הסדר] יחא באמת פטור מן התפילין כמו כל יו"ט אכ"ר.

הערת מערכת

ראה משיב דבר גליון זה עמוד ג'

בהג"ל
הרב ברוך בער שוב ישיבת מיי

במה שהעיר הגרד"ל איך אפשר לבטל מצות תפילין משום מנהג, הנה בפסחים פג: מבו' שדבר שאסור משום ישראל קדושים נהגו בו איסור לא אוכלים אותו גם בק"פ, ומבוי' דשיך לבטל מצוה ע"י מנהג.

הערת מערכת

ראה משיב דבר גליון זה עמוד ג'

בהג"ל
הרב שמעון מן, כולל מגדל עוז, מודיעין עילית

במה שהוכיח מרן הגרד"ל שליט"א מד' הרמב"ם כהסוברים שאין חיוב להניח תפילין בכל יום מד' הרמב"ם גבי ט"ב. [וכן בצבא הלוי סוכה סי' פ' ראהי זו בשם רבינו, ושמעתי שכשהביאו לפני רבינו רמב"ם זמנים החדש תיכף כשי"ל מבית הדפוס תמה בזה שלא עמד שום א' מן האחרונים בזה]. ויל"ד אם טעם הרמב"ם מדין מצטער שפטור מן התפילין ואתם החכמים היו מצטערים כ"כ שהיו פטורין מן התפילין מדין היסח הדעת. [ומה שהניחו תש"י יעו' המאירי סוף תענית "קצת חכמים נהגו שלא להניח תפילין והוא מנהג נאה אעפ"י שהוא מזהיר בכל מה שהאבל מזהיר מ"מ אינו מחויב לעשות מה שהאבל חייב לעשותו". ולא הזכיר דוקא תש"ר ומשמע שהבין בד' הרמב"ם שגם תש"י לא הניחו]. ושו"ר בצ"פ (תנינא עמ' 140) ביאר נמי בד' הרמב"ם מדין מצטער וע"ש החילוק בין תש"י לתש"ר [ובכפ"מ סי' תקנ"ה נתקשה מה החילוק]. ולפ"י אין רא"י שאין מצוה מה"ת להניח תפילין בכל יום.

בהג"ל
הרב יעקב קניבסקי

במה שהובא מרבינו הגדול שליט"א להוכיח מדברי הרמב"ם (תענית ה' י"א) דמדאו' אין חיוב להניח תפילין בכל יום. [ולכאז' מונת רבינו (כפי שהבנתי מדבריו) דמדאו' החיוב הוא רק פעם בחיים, דאל"ה מתי חיובו], הנה בפמ"ג (סי' ל"ז סק"ב בא"א) נראה שפ' בדעת הרמב"ם (תפילין ד' כ"ה) שיש חיוב מדאו' להניח תפילין בכל יום, וא"כ צ"ב בסתירת דברי הרמב"ם.

בהג"ל
הרב אברהם הרשטיין כולל פוניבז'

כתב הרמב"ם (פ"ה תענית הי"א) נהגו מקצת החכמים לא להניח תפילין של ראש בתשעה באב והקשה מרן הגרד"ל שליט"א איך אפשר מכח מנהג לבטל מצוה דאורייתא. וי"ל דאבל פטור ממצות תפילין ופרש"י בברכות דף יא וכיון דבעו פאר ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר ומבואר דזהו חסרון בתפילין שמהותם להיות פאר כדכתיב פארך חבוש עליך על תפילין של ראש. ואבל מוגדר מתגולל בצערו בעפר ואין כאן מצב של פאר. ולכן אין עליו חיוב הנחת תפילין אמנם אצל אדם שאינו ת"ח שחסר לו בעומק הרגשת החורבן ואינו במצב של אפר אמרינן דחייב בתפילין וכמבואר בפסחים דף נד דאיסור מלאכה בתשעה באב בת"ח חמור טפי דהוא מרגיש עומק האבילות על בית המקדש. ואף בת"ח כתב הרמב"ם שותלוי כמנהג יש לבאר דאם הוא מסיח דעתו מעומק האבילות להתרכז בתפילין משתנה מצבו. והוא מרוכז בתפילין ומעטה אינו חסרון בתפילין שמונח על הפאר על האפר. ולכן תלוי במנהג האם לנמוג שימעט בהרגשת האבילות ויחשב שתפילין אינם מונחות על אפר או שלא ימעט בהרגשת האבילות ואז מוגדר שמניח פאר על אפר ופטור מתפילין ועוד י"ל שבת"ח ששקוע בעומק האבילות אין בו חיוב תפילין. ובמצב של אבילות גדולה אין חיוב של הנחת תפילין ואין איסור להניחם ונחשב כמצוה קיומית ולא חיובית. ובתוס' בברכות דף טז מבואר שאבילות יום ראשון דאורייתא זהו לענין איסור כמעשר שני וקדשים ואין חיוב אבילות וקשה מדוע לא מניח אבל תפילין ביום ראשון ומבטל מצוה דאורייתא וי"ל שזהו חסרון בתפילין אם מונח על אדם שמתגולל בצערו בעפר. אמנם רש"י בסוכה דף כה כתב וכשתפאד מראה בעצמו שאינו אבל שזהו חסרון בהנהגת האבילות.

בהג"ל
הרב עמרם פריינד

בענין השאלה במש"כ הרמב"ם שנהגו מקצת החכמים שלא להניח תפילין בראש בת"ב, ואם חיוב הנחת תפילין כל יום מדאו' האיד יתכן לבטלו. יראה דנמי אי ס"ל דתפילין בכל יום מדאו', מ"מ ס"ל דכשאדם נמצא במצב של אבילות שהוא בבחינת אפר בראשו, מדאו' פטור הוא מלהניח תפילין, כי תפילין הם פאר, ולא שייך ליתן פאר כשהוא במצב אפר, ולכן נהגו אותם מקצת החכמים שלא להניח תפילין כי יום חורבן תפארתנו מצד מהותו הוא יום אפר מקלה בראש כל ישראל, וממילא כבהאי יום

פטור הוא מלהניח פאר במקום שמצד מהות היום מונח אפר על סילוק פאר תפארת ישראל.

בהנ"ל **הרב מ. אדלר**

בעניין קושית מרן רבינו הגדול שליט"א בדברי הרמב"ם ז"ל, שאם תפילין חיוב מן התורה בכל יום, היאך אפשר לבטל זה מטעם של מנהג מקצת החכמים. ונראה בה"י שהרי לא התפרש בתורה להניח תפילין כל יום, אלא שכשעובר יום ואינו מניח תפילין בלא שום סיבה מוצדקת, יש בזה

צורה של ביטול המצוה, שיכל להניח ובלא שום סיבה לא הניח, וזוהי התנגדות אל המצווה, אבל אם יש לו סיבה מוצדקת של אבילות, בזה אין ביטול של המצווה. [וכמדויק שבוה גם מבואר מנהגנו שלא מניחים תפילין בחוה"מ, ואינו חוששים מספק דאורייתא לביטול המצווה, שכיוון שיש לנו סיבה מוצדקת של חשש כבוד האות דחוה"מ, כבר אין בזה ביטול מצווה כלל, וכמש"נ בה"י.]

בהנ"ל **הרב צבי לבקוביץ כולל פני מנחם בני ברק**

בדבר קושיית רבינו הגדול שליט"א אולי י"ל עפ"י דברי הרמב"ן בתורת האדם שער האבל ענין אבילות ישנה אות קח, ותו"ד דאבילות של ת"ב הוא רק מה שנוהג באבל גם לאחר ג' ימים ראשונים, והוסיף שם שהחברים נהגו דיני אבילות בת"ב כדני אבילות של ג' ימים ראשונים, חוץ מן התפילין שחייבין בת"ב שלא ראו לבטל מצוה משום אבילות ישנה והוסיף "ונותן תפילין ביד ובראש", ואולי הרמב"ם סבר שיכולים לקבל עליהם כל דיני אבל, ולפטור עצמם גם מתפילין, ועל אף שאבל פטור גם מתפילין של יד, אפ"ה אבילות דת"ב לא תפטור מתש"י, והביאור בזה, לפי מה שחידש לנו הרמב"ם בהלכות תפילין פ"ד ה"ג דמצטער ומי שאין דעתו נכונה ומיושבת עליו פטור מן התפילין, ורבות נתחבטו מניין לקח הרמב"ם דין זה, אמנם הגאון ר' יוסף שמואל מקראקא בעין משפט ברכות יא. על דברי הגמ' שאבל חייב בכל המצוות חוץ מן התפילין, ציין גם לדברי הרמב"ם הנ"ל, וחזוין דהרמב"ם למד שהפטור של אבל ביום הראשון הוא מצד טירדא, וזוהי למד שכל טירדא דרשות פוטרת מתפילין, ולא פטר מטעמו של רש"י, ואפשר שלמד הרמב"ם מהפאר הולך רק על תפילין של ראש והרי אבל פטור גם משל יד, זה הכרחו לחדש שהוא מדין טירדא, וכן הלבוש בסימן לח' כתב שטעם הפטור הוא משום טירדא, ואם כנים דבריו אפשר שלכן מקצת מן החכמים פטרו עצמם מתפילין של ראש שבהם שייך גם הטעם של פאר, אבל בשל יד שהטעם הוא משום טירדא, כן חייבים, [ועדיין י"ל מדוע לא נאמר שצער החורבן גרם להם טירדא], וכידוע דעת הרמב"ם שמהם תש"י ותש"ר לשתי מצוות, וג"כ פסק שאין מעכבים זא"ז.

בהנ"ל **הרב משולם זוסיא ליכמן**

במה שנתקשה הגדול"ל בד' הרמב"ם בהל' תעניות פ"ה ה"א דמקצת חכמים נהגו שלא להניח תפילין, לכא"אם לא תקנו חכמים כן, איך בידם לבטל העשה, [דיש כח כו' יבמות צ:]. והיינו דהא דאמרנו תענית ל. כל שאבל נוהג בו כו' לא מיידי לענין תפילין דממעט"י לי' במו"ק טו. וסוכה כה. ובכתובות ו. באבל, דהא כתב רק מקצת חכמים, וכמש"ה"מ שם], י"ל בפשיטות ע"פ מ"ש הרמב"ם בהל' תפילין פ"ד ה"ג דמצטער ומי שאין דעתו נכונה ומיושבת עליו פטור מן התפילין, ומקצת החכמים הנ"ל לא דעתו מיושבת עליהם מחמת אבילות החורבן, [או שחששו שמא יסחור דעתם מן התפילין], שו"ר כע"ז בס' ח' מהרי"ש הו' באוצר ההלכה או"ח סי' לה.

בהנ"ל **הרב יקותיאל פרידמן - כולל תפרח**

במה שהקשה מרן רשכבה"ה הגדול"ל על דברי הרמב"ם בהלכות תענית, שמקצת החכמים נהגו שלא ללבוש תפילין כלל בת"ב, איך שייך לבטל מצוות עשה והשאר בצ"ע. [א' אולי אפשר להציע ע"פ הגמ' בברכות ל' ע"ב כמעשה ברבה ואביי ועור מעשה בר' זירא ור' ירמיה שכשהיה לו תפילין ברח טובא ולכאו' ברש"י נראה דהיה זה שמחה מן הצד ורק דאסור משום שגורא כפורק עול ורק עם תפילין מותר משום דזה מראה שממשלת המקום עליו אכן אפשר"ל להמקצת חכמים סברו שהתפילין עצמם גרמו לו שמחה (עכ"פ כן הבין הרמב"ם בגמ') ולכן נמנעו מלהניח בת"ב (ובאמת רבינו יונה ג"כ הבין שם להתפילין גרמו לו שמחה רק שלא סבר שזה מחמת עצם התפילין אלא הבין שזה היה אחר זמן שלא הניח והיה זה מחמת חיובו (ומצוה אחו') שלא קיים ולא בכל זמן שמניח תפילין ברח). אלא שאולי ראה יש שהרמב"ם בעצמו למד הגמ' כפשוטו ההבנה ברש"י כמש"כ המהר"ן חיות שאולי זה המקור להרמב"ם שכתב בהלכות תפילין (ד' נ"ה) שכ"ז שהתפילין עליו הוא ענין וירא ואין נפשו בשחוק וכו' ולא כתב בכס"מ מקור וכנראה דכן הבין כגון בגמ' ואם הבין כן לכאו' א"י מקור נאמן לדברי הרמב"ם בהלכות תענית. וצ"ע. [ב' אולי אפשר להציע פשוט על דרך הפלפול, דהנה הרמב"ם בסוף הל' תענית [פ"ה ה"ט] כתב דלעתידי לבוא עתידים כל הצומות להפוך ליו"ט וכלשון הפסוק "ולמועדים טובים" בעזה"י"ת במהרה. ויש לדון מה הכוונה יהפך ליו"ט, האם כפסח וסוכות שיש בהם איסור עשיית מלאכה, או כחנוכה ופורים שלא אסורים בעשיית מלאכה, והנה כבר דנו בזה [ע"י נחל אישכול הל' ת"ב עמ' 18, הגר"ש הומינר קובץ מוריה שנה ז' גל' רז עמ' מא.] ואמנם אם נימא שהיו כפסח וסוכות אז אינו זמן תפילין כמו שכתב הרמב"ם עצמו, [הל' תפילין פ"ד ה"י] והוסיף המשנ"ב [סי' כט ס"ק ב] דזה היה איסור כל תוסית, וא"כ י"ל לפי"ז דהחכמים שהיה להם דרגת ציפיה לגאולה בצורה מוחשית ביותר, חששו א"כ להניח תפילין בת"ב שמהם יהפך ליו"ט ונמצא שעברו על כל תוסית, וכמו"כ מצינו בהלכות קידוש החודש [פ"ה ג"ה] דכלשאל ידעו האם יבאו עדים באותו יום על הלכנה ויהיה ר"ח או לא, הם לא העמידו לומר שלא יהיה ר"ח אלא חששו וא"כ נימא הכא הכי, אמנם צ"ב למה חששו כן רק בת"ב ובשאר הצומות לא, ואפ"ל לומר שכיון שת"ב הוא הצום הכי קשה אז הוא יהא יו"ט ולא רק כחנוכה ופורים. ואין להקשות שיחששו גם לעשות מלאכה שאכן התלמידי חכמים לא עושים מלאכה בת"ב וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ה ה"י.

תשיב משבת

מו"מ בעניני שבת

בהנ"ל **הרב מנחם שרייבער כולל פני מנחם בני ברק**

בדבר קושית רבינו הגדול שליט"א הא"ה החכמים ביטלו מצוות תפילין בת"ב, וביותר יפלא עמש"כ הראב"ד בתמים דעים סי' מ' אחר שהביא דברי הגאון דת"ב אסור בהנחת תפילין, דמי שיערב לו ינהג כמותו, ותמוה כמובן, אולי יש להאיר ולדון בכמה אנפי. א. אם נימא דהא דאבל אסור בתפילין הוא רק בתפילין שצריכין להניח באופן של פאר, וכמש"כ בהאזה"ה הק' (ריש פר' עקב) דהא דאבל אסור בת"ב הוא דין בת"ב שצריך ללמוד בשמחה, [ויש כזה משמעות בבת"ס דפאר הוא חלק ממצוות תפילין], א"כ א"ש דאסור למי שמתאבל באמת להניח תפילין. ב. י"ל דהחכמים פטורים דעוסק במצוה פטור מן המצוה, והחכמים א"י בקל לקיים שניהם. ג. גם י"ל דכיון דתפילין אסור בהיסח הדעת, והחכמים שהיו מצטערים אסור להם להניח, כנפסק בשו"ע סי' ל"ח ס"ט, וזה לכאו' התי' האמיתי. [אך לפי"ז נצטרך לומר דהא דתפילין אסור בהיסח הדעת הוא דווקא בתפילין ש"ר, וטעמו דילפינן בק"ו מציין, ומינה דוקא בתש"ר שהוא במקום ציץ, משא"כ בש"י, וקצת ראי' מהא דמוזוה (ומלך בס' ת שבידו?) מותרין בהיסח הדעת, וי"ל. ד. י"ל שהיו תורתם אומנותם דפטורים בעצם מתפילין כמ"ש שם סי"א ובמ"ב ס"ק ל"ד, [ובשעת קרי"ש אינו חיוב גמור, ומתפילה פטורים בלא"ה ע"י סי' ק"ו ס"ב]. ה. ע"ד הפלפול, דהנה ת"ב דינו כשבעת ימי אבילות [ע"י ביאור הגר"א סי' ל"ח סק"ז], ולענין אבילות נפסק ביו"ד סי' שפ"ח דאבל אסור בתפילין קודם הנץ, ולפי"ז גם ת"ב אסור קודם הנץ, והנה עיקר חיוב תפילין הוא בשעת קרי"ש, ועיקר זמן קרי"ש הוא קודם הנץ (רמב"ם קרי"ש פ"א ה"א), וכיון דבשעת קרי"ש אידידי ממצות תפילין אידידי ג"כ לכל היום דכל החיוב להניח תפילין [בכל יום] נובע ממצות קרי"ש וכלשון הרמב"ם (תפילין פ"ה ה"ג) כל הפטור מקרי"ש פטור מתפילין..

בהנ"ל **הרב א. דויטש ישיבת מיר**

במה שהעיר רבינו שליט"א בד' הרמב"ם תעניות ה' יא' ומקצת החכמים נהגו שלא להניח בו תפילין בראש, איך מנכילין מקצת החכמים מ"ע דתפילין כמנהגם. [א' עיקר הקו' דבשלמא אי דינא קאמר דעדת הסוברים ברא"ש שאבילות ט"ב כאבילות יום א' א"ש. א' אי מנהגם בעלמא כדמש' לשון הה"מ שאין דעתם שחובת אבילות ט"ב כאבילות יום א' אלא שנוהגין. (וכן מוכרח שכו' למנהג דהא אין דרך הר"מ להביא דעות שונות. אך י"ל ע"ב ה"ל הסמ"ג). והנה לשון הר"מ מ"ש שאין זה מנהג המקומות אלא שנוהגין לעצמן ואין מורין כן לאחרים והיינו שמתוך שחכמים הם מוסיפין באבילות לעצמן באבילות חדשה כיום מר ואלו חרוב בימיהם. אך הא גופא קשיא איך יכולין לנהוג כן לבטל מצוות עשה דאורייתא כיוון שאין מחוייבים בזה. [ב' אך זה ק' רק אם מה שאבל יום א' פטור מתפילין עיקרו איסור ללבוש פאר ונדרה מצות תפילין מחמת מצות אבילות, ועפ"י"ז ק' שאם ליכא חיוב אבילות איכא חיוב תפילין. אבל בתוס' ברכות יא. וסוכה כה. מב' דאיכא למילף כל המצוות שאבל פטור אי לאו פירכא דתפילין איקרו פאר, ומב' שאין עיקרו איסור לבישה אלא פטור במצות תפילין שהאבל פטור, ואבילות לאו זמן תפילין. (ולא מ"ש דלמסקנא שאני). וא"כ פשוט דאף דאבל ביום ב' חייב לעולם בתפילין משום דאין שייך להתאבל יותר מחיובו ומחויבו להתאבל כדנינו. אבל מצות אבילות החורבן אין לה שיעור אלא שלא חייבו בזה יותר מאבילות ישנה אבל הנהוג אבילות בעצמו וקושר מספד חדש ומעולל בעפר קרנו כביום א' ודאי מקיים מצוה ואין זה זמן תפילין אצלו, ואינו מחוייב לבטל גודל אבילותו לכה"פ משום עוסק במצוה פטור מן המצוה. ולדרך זו לכאו' שייך רק במי שאבל הרבה. ג] עוד י"ל כע"ז אף אי נימא דבאבל עיקרו משום איסור האבילות. דאי"ז רק איסור ללבוש פאר, אלא לעולם יש כאן קיום מצוות האבילות כמה שמעולל בעפר קרנו, ומשו"ה ג"כ פטור מתפילין משום עוסק במצוה פטור מן המצוה. אלא דכמו שנת' דבאבל ביום ב' אין מצוה כמה שמעולל קרנו בעפר יותר מדאי. אבל אבילות החורבן אין לה שיעור וכל שאינו מניח תפילין מקיים בזה מצות אבילות ופטור ממצות תפילין. ולפי"ז יש לדון אף אם היה מנהג המקומות. [ד' עוד י"ל בא"א דע"י פמ"ג לח' ו' שיטת הכס"מ בשם רבנו מנוח בדעת הר"מ דמצטער פטור מן התפילין ואינו מחוייב לבטל צעריו. וא"כ י"ל דמשום מצטער פטור עצמן מן התפילין. ולדעת המג"א ג"כ י"ל דמשום עוסק במצוה כמשנת"ל א"צ ליתובי דעתיה. ובל"ז י"ל דלא מצו ליתובי דעתיה. (ואין להק' דא"כ יפטר מכל המצוות, דודאי תפילין בעו יתובי דעתא טפי משום היסח הדעת. וע"י לבוש לח' דפטור אבל מתפילין משום מצטער). אך זה לא אתי שפיר בד' הסמ"ג ושבלי הלקט רע' דהיינו משום פאר. [ה' עוד מ"ק כא. דבפנים חדשות פטור מתפילין ודעת הריטב"א מב' דהיינו משום שמתאבל כביום א' וק' דכיון דאי"ז חיוב איך נפטור מתפילין וצ"ל כחד מהנך ביאורים. ו] שו"ר שיש שדקדקו לשון הר"מ דדוקא של ראש ולא של יד. אבל זה תמוה דהא משום פאר פטרי' באבל אפי' של יד. ושמא י"ל שנהוג כמו שכתב בשבלי הלקט רע' להעלות עפר על ראשם כפשוטו. עיי"ש. וכיוון שיש בו מצוה נפטרו מתפילין של ראש משום עוסק במצוה. [ז' אבל בתשובות הגאונים כתב שחייבים בתפילין. וצ"ל או דס"ל דאבילות החורבן יש לה שיעור. או דקאי במי שאינו מתאבל כביום א'.

בהנ"ל **הרב אליהו אתרוג כולל בית הלל**

במה שהקשה מרן הגדול"ל שליט"א בדברי הרמב"ם (תעניות פ"א ה"א) שיש מקצת חכמים שנהגו לא להניח תפילין בראש בתשעה באב, והק' איך שרי לבטל מצוה עשה, הנה בש"ע (ל"ח ה') נפסק שאבל ביום ראשון אסור להניח תפילין, ובט"ז (ס"ג ק') כותב פירוש ביום הקבורה וכו' והטעם דיון הראשון דכתיב ואחריה כיום מר ש"מ דעיקר מרירתיה ביום הראשון ותפילין אקרי פאר בפסוק, והנה במת ונקבר בחוה"מ מניח תפילין בחול המועד כי אין אבילות אז, ובכפמ"ג סימן ע"א ס"ק ה' כתב ואיכא לעיונא בה דמ"מ יום מר הוא לו עכ"ל. ומבואר שאף שאין דין אבילות בחול המועד אך כיון שבמצאות מר לו ס"ל לפמ"ג שיש פטור של אבל, וא"כ אולי מה שנהוג מקצת חכמים לא להניח תפילין בתשעה באב היינו כיון שצאלם היה מצאות שיום מר להם כיום ראשון של אבילות, והגם שמעיקר הדין תשעה באב

תשיב משבת

מו"מ בעניני שבת

ראשון. והנה לענין ט"ב כ' במרדכי שמותר להניח תפילין משום דדמי לאבילות ישנה לעומת זאת כ' הרא"ש במס' תענית סי' לו. שרבינו מאיר כ' דבט' באבאין להניח תפילין כמו ביום ראשון דאבל דאין יום מר יותר ממנו יום קבוע בפה לדורות. טעם נוסף הי' אפשר לומר שאי הנחת תפילין בט' באב עפ"מ ש' הרמב"ם פ"ד מהל' תפילין המצטער שאין דעתו נכונה פטור מהן שאין יכול לכוין דעתו שלא יסיח מהם. ויל"ע אם שייך כאן לומר מה דאיתא בברכות יא. על אבל שצער זה טרדא דרשות ולכאורה בט"ב אינו כן. אמנם כ"ז עדין לא מבאר את החילוק בין תפילין של יד לז' ראש ואולי ע"פ מה דאיתא במסכת סופרים פ"ח יד אחר קה"ת עומד וראשו מופלש באפר וממילא שייך כאן מה שז' רש"י בכתובות אבל מעולל דאפר קרנו ואיך זה פאר לתפילין ובעיקר כאן הי' ראשו דוקא מעולל באפר וכדאיתא במסכת סופרים ונוכה לכתחן יכהן פאר.

בהג"ל **הב' י.ד. פורים יש' פוניבז'**

במש"כ הגר"ד להוכיח מדברי הרמב"ם דעניין מצוות תפילין, לאו בכל יום ויום אלא מצווה חדא אריכתא היא ולכן מצי לבטלה ביום תשעה באב יש לציין להאחרונים דקדוק מלשון הרמב"ם, דלא מיירי רק מתפילין של ראש שנקראו פאר יעו"י פרמ"ג סי' תקנה, א. ויש לברר אי מחשיב בכה"ג דמבטל מצוות תפילין. ובאמת נראה דכבר פליגי בזה הראשונים בענין קרקפתא דלא מנח תפילין (ר"ה י"ז, א) דהר"ף גרס שם בסוגיא, דפושעי ישראל בגופן, היינו קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם, והרא"ש הביא לדבריו שם וכו', דבספרים לא נמצאת הך גירסא אלא קרקפתא דלא מנח תפילין בסתמא, והיינו לכאן' דסגי ביום א' ע"מ ייחשב ביטל מצוות הנחת תפילין, (ופשוט דקרקפתא לאו דייקא וה"ל תש"י) ויש להוכיח הכי לכאן' אף מדברי התוס' שם במש"כ דה"מ שלא הניח משום שמוגנות עליו המצוות, ולא בגוונא שאין גופו נקי ולכן לא הניח, ודוחק דמייירי התוס' באדם אשר עד יזובל בתרייתא אין גופו נקי, ונראה פשוט דס"ל נמי כשי' הרא"ש דסגי ביום א' ע"מ ייחשב מבטל המצווה. (ואף הר"ף אפשר לא ס"ל הכי אלא ע"מ ייחשב פושע ישראל בגופו ולא לגבי עיקר המצווה ויל"ע.) וכן נראה מבואר בלשון המשנב"ס סי' לו ס"ק ו' וז"ל "ומחוייב עכ"פ להניח כדי שלא יבטל יום א' ממצוות תפילין" עכ"ל. [יש לציין עוד דפסק' בזה למש"כ הר"מ פ"ד מתפילין הכ' דמי שאינו מניח תפילין עובר בשמונה עשה יעו"ש. אי עובר כבר ביום א' או"ד דדוקא בשלא הניח כל ימי חיוו].

להביא ראיה מהא דאיתא לענין לאו דבל תאחר (ר"ה ו'ב) דמיום שחלפו להו' ג' רגלים עובר בכל יום ויום בכל תאחר וחזו' תו דעובר הוא בכל יום ויום אע"ג שהלאו חד הוא ודמיא לכאן' למצוות עשה דהנחת תפילין. ובאמת יל"ד הביאור בזה דבכל יום ויום מתחדשת לה המצווה וצ"ע.

בהג"ל **הב' אלעזר אדלשטיין ישיבת פוניבז'**

בענין מש"כ מרן גאון ישראל הגאון ר' דב לנדו שליט"א באהל דשב"ק פר' דברים בענין תפילין כשאמרת את הדברים האלה למו"ר רה"י הגאון ר' דוד לוי שליט"א א"ל שלכראה ליכא ראיא כלל אלה שיש הלכה דכל יום מר פטור מן התפילין וטעמא דמליחא דרך המקצת חכמים לא הנחו תפילין ואילו יתר העם היה פארם חבוש עליהם הוא משום דלהם לא היה זה יום מר דלא הרגשו כ"כ בצער השכינה [והוצא מזה דיום מר תלי בהרגש של גברא הפרטי -תתלמיד] והנה מה שהנחו רק של יד הוא משום שהוא פחת פאר [מסתמא משום דאנו נראה או יתר משום דבראש כתיב "וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עלך" וגו' - התלמיד] דאין זה אסור להניח תפילין ביום מר רק ליכא חיוב.

בהג"ל **הב' דוד אדלר**

כתב מרן הגר"ד שליט"א, ז"ל הרמב"ם בהלכ' תענית פ"ה ה"א, ומקצת החכמים נוהגים שלא להניח בו תפילין בראש. ע"כ. והנה אין כאן דעה חדשה להלכה דט"ב פטור מתפילין של ראש אלא מנהג גרידא דמקצת החכמים ואי חיוב הנחת תפילין כל יום הוא מה"ת היאך שרי לבטל מ"ע מאיזה טעם שהיה. ע"כ. וליישב מנהג החכמים אציע קמיה מרן שליט"א, דהנה יש לדון מה"ת דלילה זמן תפילין, אם החיוב פעם ביום היינו יום ולילה שלאחריו יום לילה ויום שלאחריו. והנה האי דינא דתפילין בכל יום, שני צדדים בו, האחד שמצוות תפילין היא חיוב פעם אחת בכל יום, ועד אחר בזה, דלעולם מצוות תפילין היא חובה תמידית, ורק דאנו עובר בעשה אלא פעם ביום. בין וכן בין לאו מקראי ילפינן לה, אלא מסברא הוא, [ובנקודה זו הרחבתי בגליון אהלי טהרות דשבוע זה]. וכוה יש לפשוט הספק, דכיוון ומסברא ידענין לה, זיל בטר סברא, והרי החיוב פעם ביום אינו מצוות היום, שכל יום ויום מחייב הנחת תפילין בו, אלא דסדר יומו של האדם מחייב שיכלול בתוכו את הנחת התפילין [וכן ת"ת תפילה ונשיא"כ, וכוה א"ש נמי מה דל"ה מ"ע שהזמ"ג (ראה שבת סב. לגבי תפילין, קידושין לד. לגבי ת"ת, רמב"ם פ"א מתפילה ה"ב לגבי תפילה ומנ"ח שעה ד לגבי נשיא"כ), דאנו דין לעשות המצווה בזמן זה או אחר, אלא המצווה היא להניח תפילין ללמוד תורה להתפלל ולישא כפיים תדיר, ורק שיעור המצווה הוא בכל יום פעם אחת]. ויום בהגדרתו הוא יחידת זמן של יום ולילה, דזהו סדר הבריאה, יום ולילה, כדכתיב תורה השמש יאספון ואל מעונות ירבצון, יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב. ונדעו בזה דברי ההפלאה, דכן הוא לדינא אצל בני נח, שיום הוא יום ולילה, וכן היה קודם מתן תורה, [ויסוד הדברים מציאות בדברי רבנו הגר"א בפ' לשיה"ש]. ובאמת שמו מעיד עליו, דנקרא יום, הרי דאיהו העיקר וא"כ הוא הראשון, שהעיקר בא תחילה, וכדאיתא בבוהים ט: עיקר חטאת נקט, וברש"י, שורש החטאת, שהיא היתה חטאת יחיד ראשונה, וכן מפורש במהר"ל באר הגולה באר הג', כי התחלת הדבר הוא עיקר ועצם הדבר. והכי הוה דעתיה דבעל חוות יאיר בס' מקור חיים א"ח סי' לו ס"ב, וז"ל, מכל זה היה יוצא לנו הלכה חדשה, דאם מאיו סיבה לא הניח תפילין כל היום, ניח בלילה, ולא יעבור יום בלא הנחת תפילין. וראה עוד בתה"ד ח"ב סי' קכא. וכבר מצינו בתור"פ עירובין דפ"ד, שנסתפק בזה אם מי שלא הניח תפילין ביום יוכל להניח תפילין בלילה כדי לברך עליה ולחולצן מיד, והיינו להניח זמן קצר בכדי לקיים המצווה להניח מעט בכל יום, וכתב ר"פ דעל גגון דא לא חשו חכמים. וכן שמעתי

חייבין בתפילין ולא חמיר משאר ימי אבלות, אך מוכח בפמ"ג שגם באופן שאין דין אבלות כמו בחול המועד אך כיוון שבמצאות יום מר הוא לו או פטור, וא"כ ה"ל לחכמים הוא יום מר, ולפ"ז היינו דוקא חכמים שבאמת יום מר הוא להם אך שאר העם ודאי חייבים בתפילין.

בהג"ל **הרב י. רוטנברג**

לכאן' החיוב כל יום אינו חיוב אחר אלא שיש מצוה להניח תפילין כל הזמן אבל מה שאינו

מקיימה עדיין לא נחשב ביטול וביטולה הוא ע"י שמתנתק מקיומה לגמרי שזה ע"י שיום שלם לא מניח ומי שיום אחד לא יכול להניח משום גוף נקי אי"ז נחשב ביטול באונס אלא שא"ז ביטול כי לא היה ראוי לזה ולכן מי שהוא במצב של אבילות אף אם אינו חייב בזה אם זה ראוי מצד עצמו ובמצב כזה לא מתאים להניח תפילין אין זה ביטול שאינו מניח ביום זה ובת"ב שייך אבילות ושייך שאדם שמתאבל מאד יחליט לעצמו שהוא המצב שאינו ראוי לפאר ואינו חייב שלא להיות במצב זה משום מצות תפילין, עוד אפשר דכיון דתפילין ש"י ושו"ר אינם ב' מצוות לגמרי דא"כ לא היה זה ברכה שא"צ לברך עליהם בנפרד וגם לכאן' לא היה שנוי בנוסח וגם מהדרינים שלהם שחייבים עם ש"ר את ש"י ויש צד שצריך הויה אחת לשתיים ולכאן' אף שאין מעכבת הם כב' חלקים של אותו דבר ותכלת ולכן שאין מעכבין אבל הם דבר אחד והכל ענין אחד שיהיו ארבע פרשיות אלו על גופו תמיד בראשו ובזוהו"ע א"כ י"ל בדרך רחוק שלהיחשב כביטול שהתנתק מהמצוה זה רק כשלא מניח את שתיים אבל אם את של יד מניח זה כבר לא ביטול כלל דהוא שייך בכללות מצוה זו

בהג"ל **הרב משה יהב - כולל 'שיח יצחק' שיכון ה' - בני ברק**

בענין הקושיא לגבי תפילין בתשעה באב שמא אפשר ליישב, דהרמב"ם בהל' תפילין פרק ד' הלכה י"ג כתב וז"ל "מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין שהמניח תפילין אסור לו להסיח דעתו מהן", ונפסק בשולחן ערוך סימן ל"ח סעיף ט'. ויעו"ש במג"א סק"ו, דהקשה מ"ט אבל חייב בתפילין מיום שני ואילך הרי הוא מצטער, ותירץ דאיבעי ליה לאתובי דעתיה, דאיהו הוא דקא מצער נפשיה, וא"כ י"ל, דדוקא באבילות ידידה אמר' דאיבעי ליה לאתובי דעתיה מן הצער, שמא"כ באבילות דחורבן כיהמ"ק. ובפמ"ג בא"א שם סק"ו פליג על מג"א, וכ' דמצטער פטור אפי' אי מצי לאתובי דעתיה, וכ' דלפ"ז אבלות ביום שני בהכרח פסק הצער, וגם לדבריו י"ל, דאבילות דחורבן ביהמ"ק לאותם מקצת החכמים דאירי בהו הרמב"ם, היה להם צער קשה מאבילות דיום שני.

בהג"ל **הרב ברוך חפץ, כולל חכמה ודעת, ירושלים**

בקושיית מרן הגר"ד שליט"א על מש"כ הרמב"ם שמקצת החכמים נוהגים שלא להניח בו תפילין בראש, והא אי ש מצות עשה להניח תפילין כל יום היאך שרי מאיזה טעם שיהי' לבטל מצות עשה, לא יכתי' לירד לעומק דעתו, דמאחר דקיי"ל שאכל פטור מן התפילין שהרי נאמר בהם פאר, ופרש"י בברכות יא. דכיון דבעו פאר ואבל מתגולל בצער א"י"ז פאר, מעתה הרי כתב הרמב"ם שם שמתלמידי חכמים יושבים בת"ב דיום ונאנחים כאבלים, ועלה סיים דמקצת החכמים נוהגים שלא להניח בו תפילין, ומבואר דהטעם לזה משום שהיו כאבלים, וא"י"ז פאר, ולהכי הגם שיש מצות עשה להניח תפילין, מ"מ מכיון שא"י"ז פאר, אין להניח תפילין, [ועי' רשב"א ברכות יז: דמבואר שאף בלא דינא אבילות יש פטור מתפילין היכא דמתגולל בצערין].

בהג"ל **הרב אריה ארן כולל נחלת משה**

במ"ש מרן שליט"א במנהג מקצת החכמים שלא ללבוש תפילין ש"ר בט"ב כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' תעניות פ"א, דאין בטלו מ"ע להניח כל יום כיון שאין כאן דיעה חדשה אלא מנהג. הנה עיקר פי' ד' הר"מ אם הוא איסור או מנהג תליא דאלי רברכי כמבו' בב"י בס' תקנ"ה וכוונתו מרן להקשות להמפרשים כן. והנה הנדון אם ט"ב אסור בתפילין או מותר תלי' האם ט"ב הוי' כאבל ביום ראשון או בשאר י' ימים דאבל אסור בראשון ומכאן ואילך מותר, כמבו' בטור בשם הרא"ש ז"ל, והא דאבל אסור בתפילין בו' משום שנא' בהן פאר ופירש"י ז"ל בכתובות ה"ו: ואבל מעולל בעפר קרני וא"י"ז פאר, ויל"ע אם יש מקום לומר דגם לד' הרא"ש דט"ב כאבל בשאר י' ימים מ"מ שנוהג כאבל ביום ראשון ומעולל באפר קרני דינו כאבל ביום ראשון וזה הי' מנהג מקצת החכמים וכמ"ש הר"מ בתחיל' הי"א ויעו"ש בהל' הקודמות (ועי' תוס' בכתובות שם שפי' ד' רש"י דהיינו ליתן טעם דלא נילף שאר מצוות מתפילין, ואולי ט"ב אפשר למילף, דהא חזו' דא"י"ז פטור מתפילין אלא איסור לאבל משום שאנו פאר וכוה ל"ד תפילין לשאר מצונו במצטער ומי שאין דעתו נכונה עליו דפטור מפני שאסור להסיח דעתו מהם וכמ"ש הר"מ שם בהי"ג ובשו"ע סי' ל"ח ס"ט, ואמנם המ"ב שם כתב דחייב ליישב דעתו ולהכניס אך אפשר' דאבילות החורבן בט"ב לפני חכמים שאני דהו"ל כאין יכול ליישב דעתו. (ודרך אגב יל"ע דמקור ד' המ"ב נמצא ברש"י בסוכה דכ"ה גבי אבל דחייב בכל המצוות אע"ג דטריד משום דהו"ל טירדא דרשות ופירש"י ז"ל דאע"פ שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה דהיצה וסיכה להראות כבוד מתו אינו חייב להצטער. וצ"ע דא"כ דאבילות החורבן יפטר דשם הרי ראוי לכל יר"ש שיהא מיצר ודואג על החורבן כדאי' בשו"ע סי' א').

בהג"ל **הרב א. בן מנחם**

בענין מנהג מקצת החכמים בהנחת תפילין בט"ב. הנה כבר מצינו שדחו מצות תפילין אף מפני מצוה מדרבנן לדעת ר"י הביאו הרא"ש בפ' אלו מגולחין סק"ג דליכא אבילות כלל מדאור' ואעפ"כ איתא בגמ' מ"ק טז. שאבל אסור בתפילין ולכה"פ יום אחד. ובטעם הדבר כ' הרא"ש שם בא"ד דפטור תפילין לאו מיתחילא גמרינן דא"כ יפטר כל שבעה כשאר ואף דאבילות דגמרינן מיניה אלא מדכתיב ביחזקאל פארך חבוש עמך אלמלא תפילין איקרו פאר ואבל ביום מר מעולל באפר קרנו ואין נכון שישם האבל תפילין, שהוא פאר במקום אפר, ובשבב ואל תעשה בטלו חכמים מצות תפילין ביום

זה שמויחד מותר לטלטול, ובעיקר הדבר יש להעיר ולהסבירן דלטלטל בגופו אסור לצורך דבר האסור ולהשתמש בו נחשב לדבר האסור בהכרח. הא דמותר לקנח בעשבים הוא משום דלא שייך מוקצה במחובר

תוס' אם היא מבעוד יום או בבין השמשות הרב פנחס זעליג בלויא - בית שמש

גליון פר' דברים תשפ"ג דבריהם הם זכרונם: מבאי מרן הגר"ש כהן זצ"ל את הספק בדיון תוספת אם היא מבעוד יום או אפי' בבין השמשות ומבאי את הגמ' בביצה לענין תוכחה לנשים שאוכלות ושונות בבין השמשות של ערב יו"כ הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזיזין. והנה נחלקו הראשונים לגבי מצות תוספת יוה"כ שיש להוסיף מחול על הקודש אימת זמנה דהר"ן בביצה דף טז ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה תנן כתב וז"ל ולי נראה כיון שצוה התורה תוספת (ליוה"כ) צריך להוסיף מחול על הקודש איזה זמן חוץ מן הזמן שהוא נזהר בו מן הספק (היינו ביה"ש) שאם לא כן לא היה צריך להזהיר על תוספת וזה על דעת מי שסובר דמאי דאמרין דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היא עכ"ל. היינו דלדעת הרשב"א דסובר דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא מכיון שמחמת ספק יש לפרוש בביה"ש מדאורייתא א"כ מצות תוספת בהכרח נוהגת קודם ביה"ש ולא בזמן ביה"ש משמע דלדעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא מדאורייתא אפשר לקיים מצות תוספת יוה"כ בזמן ביה"ש דבזה מקיים מצות תוספת דמכיון דמדאורייתא א"צ לפרוש ממלאכה בזמן ביה"ש ומותר מה"ת ולכן למצות תוספת סגי שיפרוש בזמן ביה"ש. אמנם הרא"ש ביומא פ"ח סי' י' כתב וז"ל ותוספת זה צריך שיהא קודם בין השמשות דאילו בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא ואם עשה מלאכה בשני בין השמשות אם בשוגג חייב חטאת ואינו נקרא תוספת דבלאו חיובא דקרא צריך לפרוש מספק וגם ספק כרת יש בו אלא קודם בין השמשות וכו' קודם הלילה צריך להוסיף מן החול על הקודש וכו' עכ"ל. משמע מדברי הרא"ש שלא חילק בתוספת יוה"כ בין שיטת הרמב"ם וסייעתו לשיטת הרשב"א דס"ל דלכו"ע יש להוסיף מחול על הקודש קודם ביה"ש דבזמן ביה"ש חייב מה"ת לפרוש מחמת ספק. כיון דס"ל דספק דביה"ש לא נאמר בו ספיקא דאורייתא לקולא מן התורה אלא הוא לחומרא מה"ת אף לדעת הרמב"ם. והנה הסמ"ג ס"ל כדעת הרמב"ם בכל ספיקות דאורייתא דלקולא מן התורה אבל לגבי ספק ביה"ש כתב להדיא דלא כהר"ן דבמצוות ל"ת קכא כתב וז"ל וכל הספיקות מדברי סופרים לפיכך הקילו בשבייה עכ"ל ולגבי ספיקא דביה"ש כתב במצוות עשה לב דלענין תוספת יוה"כ צריך לפרוש מעט קודם שקיעת החמה דמשקיעת החמה הוי ביה"ש וחייב לפרוש מחמת ספיקא דביה"ש. ובביאור דעת הסמ"ג מצני' ב' ביאורים דהנה המלא הרועים אות סמך סק"כ כתב וז"ל נ"ל דהאי דס"ל להרמב"ם דספק מה"ת להקל הוא דוקא בספק המקרה ד"ל שקרה בפעם זה באותו ענין כגון ספק של חלב ספק של שומן דהספק ההוא אינו ספק קבוע כי אם שקרה פעם א' בבתוכה א' שפול לנו ספק בה אם חָלַב הוא או שומן בזה הקילה התורה דאמרין לקולא ששומן היתה אבל בספק קבוע שהוא קבוע תמיד הספק הלו והוא כולל לכל העולם אינו על ענין פרטי ואין הספק הלו נצמח ע"י מעשיו כי אם שהספק הלו קבוע וקייאמ מקדמת דנא בזה לא מקילין בספיקו עכ"ל. ועוד אפשר לפרש ע"פ מה שכתב החוה"ד ביו"ד סי' קי בכללי הספק בד"ה והנה הרשב"א דאף לדעת הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן זה דוקא בספיקא דל"ת אבל בספיקא דמ"ע חייב לקיים דאף בספק מן התורה. וז"ל ובמקום דמזהיר קרא בקום ועשה כגון בתולה יקח אשה וכן לקחת אתרוג ואכילת מצה אמר' דמחויב שיהיה בודאי ולא בספק וכו' עכ"ל וכ"כ ק"ו בשו"ת מרן הכתב סופר זיע"א חא"ח סי' י"ד בשם אביו ק"ו מרן החתם סופר זיע"א וז"ל ויש לעיי' לשיטת הרמב"ם דספק דאורייתא רק מדרבנן לחומרא וכבר השריש לנו החוה"ד רס"י קי וכן קיים אבא מאה"ג זצ"ל מדילי' דספק מ"ע מה"ת לחומרא דלא דברה תורה על הספק כי כן ספק אמר אמת ויציי' וכדו' דחי ספק לאו דלא תשא הגם שהוא מה"ת דהא ספק לא תעשה מדרבנן הוא דאסור וספק אם קיים המ"ע צריך מן התורה לקיים ואינו ספק חיוב דאורייתא ודחי לספק איסור דרבנן וכו' עכ"ל. היינו דנתבאר ב' אופנים בדעת הסמ"ג דאע"פ דספיקא דאורייתא לקולא מה"ת מ"מ בספק דביה"ש יאה לחומרא מה"ת דהמלא הרועים פי' דבביה"ש אי אפשר לתלות להקל דא"כ יאה תרתי דסתרי אם ב' בני אדם יעשו מלאכה בב' ביה"ש דערב שבת ודמוצאי שבת אם נקיל שהוא יום בהכרח דאף בביה"ש דמוצאי שבת הוא יום והוא חומרא דעדיין שבת הוא ואם נקיל בביה"ש שבת דמוצאי שבת דלילה הוא ממילא בביה"ש דע"ש חומרא הוא דעתה שבת לכך מחמירין מה"ת בספק דביה"ש ולכן לגבי תוס' יוה"כ יש להוסיף קודם ביה"ש דבביה"ש מה"ת יש להחמיר ולפרוש ממלאכה. והחוה"ד והחתם סופר פירשו דכל מה שס"ל להרמב"ם דספק דאורייתא לקולא מה"ת הוא רק במצוות ל"ת אבל במ"ע אף לדעתו ספיקו לחומרא מה"ת מכיון דלא אמרה תורה על הספק ואם אמרה לקחת אתרוג ולאכול מצה אמרה בודאי ולכן בספיקו לחומרא מה"ת. והנ"מ בין המלא הרועים להחוה"ד והחתם סופר בספק דביה"ש לענין לאו דלדברי המלא הרועים בהא יאה להחמיר מה"ת וכמו שכתב הסמ"ג לגבי תוס' יוה"כ משא"כ לדעת החוה"ד והחתם סופר יאה לקולא מן התורה לדעת הרמב"ם והסמ"ג דרק במ"ע ספיקו לחומרא מן התורה ומצוות ענינו ביה"ש נאמרה בתורה בקום ועשה ולא בל"ת וכדאיתא בגמ' יומא דף פא ע"א, וכן נ"מ בספק מ"ע (שלא בביה"ש) דלדעת המלא הרועים אף כבי הא יאה לקולא מה"ת דדוקא בביה"ש הוה לחומרא דהוה תרתי דסתרי אמנם להחוה"ד והח"ס בכה"ג יאה לחומרא מה"ת ובין המלא הרועים ובין להחוה"ד והחתם סופר יוה"כ יש להחמיר ולפרוש קודם ביה"ש וכמו שנתבאר. [ב בעשיית אהל למלעלה למטה בשבת - גליון פר' משות מסעי תשפ"ג בריתי שלום: מבאי את דברי הרא"ש בביצה פ"ח סי' יא' לגבי מדורותא דלמלעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור דמקשה מעירובין דף קק ע"א דהתיר רב לרב הונא לפרוס מחצלת ע"ג האילים בשבת אם הניחה פרוסה מערב שבת טפח הרי לטפח זה אין ארבע מחיצות ולמה נחשב כאהל, ומתיר דהאהל של רב הונא היה בנין חשוב ועיקר כוונתו לעשות אהל ואהל כזה אסור גם בלא מחיצות וכו' משא"כ מדורותא וכו' אינה דומה לאהל כשאין בו מחיצות. [עיי' בשו"ת אבני נור אורח"ס רכב דתמה על קושיות דלאהל של רב הונא ודאי היה מחיצות ולכן התיר רב אם היה פרוס טפח מבעוד יום]. בביאור הגר"א סי' תקכ ס"א ד"ה וכן הוכיח דמותר לפרוס אהל עראי ללא

תשיב משבת

מו"מ בעניני שבת

בני, היו נותנים תפילין על ראשיכם ועל זרועותיכם, ואני מעלה עליכם כאלו אתם בתורה יומם ולילה, שנאמר והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך. ומדעולה מצוות הנחת תפילין דכל יום כנגד והגית בו יומם ולילה, הרי דהאי יום היינו יום ולילה. וביותר, דהא האידנא אין מניחין בלילה ומילי דברייתא באתרייהו קיימי, ושמע מיה דהנחת תפילין ביום מהניא ליום ולילה.

הב' יעקב אהרון ליראון ישיבת סלבודקא מ"ע

מה שביקש לפרסם מו"ר הגרד"ל שליט"א קושייה על מה שכתב הרמב"ם בהלכות תעניות פ"ה ה"א שכתב שיש חכמים שנהגו שלא להניח תפילין של ראש בת"ב והוקשה על זה דהא איך נהגו כן נגד איסור דאורייתא ע"כ. והנה הביא הב"י (סי' תקנ"ה) דבדברי הרמב"ם הוה דייש אומרים שסובר שבת"ב אסור להניח תפילין (ועל זה קצת קשה דלא משמע כן ברמב"ם) ויש שאומרים שלפי הרמב"ם רשאי להניח תפילין (אך משמע שלא חייב) וקצת תימה לשיטה זו דלכא' כל הסיבה שיהיו פטורים זה רק אם אסור משום אבלות אך אם רשאי שאינו אסור לכא' חייבים ומהיכתי' תיתי שרק רשאי ויתכן דאפשר לומר דבאמת עיקר דיני אבלות (מדאורייתא) לכא' שייכי רק במי שממש מרגיש את האבלות (שהוא כאדם המתאבל על אביו ועל אימו) אך מי שאינו מרגיש את האבלות כ"כ רשאי להניח תפילין ולפיכך חייב לעשות זאת (ואמנם באבל על אביו ועל אימו לא פלוג בין מרגיש אבלות לשלא דזה אבלות חדשה ומרגשים יותר אבלות) ורבנן תיקנו את כל דיני האבלות גם למי שלא מרגיש את האבלות כדי שיותר ירגיש אך בתפילין לא גזרו עליו דאצלו זה נגד דאורייתא (ולולא מסתפינא הייתי אומר שיתכן דגם האומרים שאסור אמרו זאת על החכמים שבמרגשים שהם אסורים ולא פליגי) ולשיטה שאסור לכא' סברי דוזהו מעיקר הדין גם במי שלא מרגיש כמו אבל על אביו ועל אימו.

שימוש מוקצה לצורך מצוה הרב משה הלוי שאכנעדר לייקואד

מה שדן מורנו הגרד"ל להוכיח דשימוש מוקצה אסור אפילו לצורך מצוה, מהא דאסור לשחוט ולכסות אם אין לו עפר מוכן, ולפי מקצת אמוראים הו"ל להתיר ע"י ככר ותנינן, והעלה לדחות הראיה בכמה אופנים. לכאורה גדולה מזו יש להוכיח אליבא דאמת, לפי פשטות דברי השו"ע סי' ש"א ס"ח דלטלטל בגופו מותר אפילו לצורך דבר האסור, וכמש"כ המ"ב וכמה אחרונים דלא כחזו"א (סי' מ"ז סק"ב), א"כ הרי אפשר לכסות ע"י גופו, אלא ע"כ משום דהוי שימוש מוקצה וכדברי מרן הגרד"ל. ואף דאסור לכסות דם ברגל כדאי' בשבת ככ. מ"מ אולי בשאר גופו לא הוי ביזוי כ"כ גם י"ל דאם אין עצה אחרת לא הוי ביזוי וצ"ע, ועיי' בס' תרנ"א סעי' ד' אדם שאין לו יד נוטל בורעו, ועיי' בביכורי יעקב שם דגם בפיו שפיר דמי אף דאי' ביומא מז. שאם לפני מלך בשר ודם אין עושין לפני ממה"ע אכז"ב, עבודת כהונה לחוד דמוציא לחוד, ועוד כיון שהוא אנוס אין פגם עכ"ד, והובא להלכה במ"ב, וה"נ בנידו"ד דכוותיה. ובההיא ענינא גופא יש להוכיח ג"כ כנ"ל, שהרי כתב הרשב"א בתשובה דערבה שנתלשה ביו"ט אסור לטלו אפילו אין לו אחרת משום מוקצה, והובא במ"ב סי' תרנ"ה סק"ג, ולמה לא יוכל לטלטלו בגופו אלא על כרחך משום שימוש מוקצה. גם יש לדון ג"כ דאפשר לטלטל העפר מן הצד ע"י מקל וכדו' לדעת הט"ז הובא במ"ב סי' ש"ח ס"ק קט"ו ולפי מש"כ הפמ"ג ובית מאיר בדעת המג"א סי' רע"ט סק"ט צריך שימוש במוקצה מקרי צורך המותר, (וכן לענין ערבה לכאורה אפשר לו לקח אותה ע"י דבר אחר שלא כדרכו ומ"מ בדרך כבוד דשמה לקיחה, וצ"ע) אלא על כרחך דאסור משום שימוש מוקצה. (אך בגוף הענין כדברי הקהלת יעקב דמלח"ז מהני גם לשימוש מוקצה מבואר גם בדברי כמה גדולי אחרונים ע"י בינה לעיתים [פ"ג ה"י] פמ"ג [פתיה להל' יו"ט ח"ב י"ד] ובבית מאיר [חידושים על הש"ס ביצה ח.].)

בחינת ככר או תינוק הרב זלמן לייב מייזעלס בארא פארק

מש"כ הגר"ד לאנדו שליט"א דבשימוש לא שייך ככר או תינוק יש להעיר בזה דבגמ' מטלטלן לגרעינין אגב ריפתא מיירי דרדצה להשתמש במוקצה ואעפ"כ שייך ככר או תינוק ע"י בראשונים שם, ובעיקר הדבר בשוועה"ד בסי' תק"ז האריך דלא קיי"ל כהרשב"א ומותר לישב על מוקצה דאיסור שימוש אינו אסור אלא עם מעשה טלטול וי"ל דבככר או תינוק לא נחשב למעשה טלטול, וראיה לזה דמותר לישב על מוקצה אף שמתנדנד דלטלטל בגופו מותר וראיה לזה דמותר שימוש אם לא נחשב לטלטול.

בענין שמוש במוקצה הרב יצחק שכטר

הנה המחנ"א פסק שקהל ששאל שופר והשופר נשרף אינם חייבים לשלם משום ששואל חייב משום שכל ההנאה שלו ומוצאות לאו לאיחנות ניתנו. ואו"ש חולק ואומר שההנאה דדיני שואל אינה דיני הנאה אלא החיוב נובע מאפשרויות השימוש, ומוצוה הגם שאינה הנאה היא שימוש למצוה ולכן נקרא שואל גם באופן זה. ונראה שבמוקצה כולם יודו שהאסור הוא להשתמש.

בריתי שלום

בענין מוקצה במחובר הרב זלמן לייב מייזעלס בארא פארק

מש"כ בענין מוקצה במחובר דמותר אם מיוחד לכך יש להביא ראיה מכל דלת דהוי מוקצה אם ניטל הדלת דהיה מחובר ואעפ"כ מותר לפתחו ולא אמרין דמטלטל מוקצה ובהכרח דלטלטל

תשיב מישבת

מו"מ בעיני שבת

מחיצות מדברי רב יהודה שהתיר להניח ביצה או קדירה מלמעלה למטה דאילו לשיטת הרשב"א בשבת דף קלח ע"א דאוסר עשיית אהל עראי אף בלא מחיצות וכמו שמצאנו דאסור למתוח גוד אף שאין מחיצות תחתיו ומה שרגילים בשבת להניח את השלחן על רגליו הוא מכיון שאין עשוי להשתמש תחתיו, ולשיטתו כתב הגר"א מה בכך שהקדים הנחת הגג למחיצות הרי אף הגג לבדו אסור. והחזו"א סי' נב סק"ט דחה את ראיית הגר"א משני טעמים א. דאף לדעת הרשב"א

דעשיית גג ללא מחיצות אסורה האיסור הוא רק כשמעמיד את הרגלים תחילה ומעליהם מניח את הגג אבל מותר לפרוס גג על עמודים העשויים מבעוד יום וא"כ כשמעמיד ביצה מלמעלה למטה אין הגג לבדו אסור כל זמן שלא העמיד את רגליו וכשמעמיד את הרגלים לאחר הגג מותר שאין זה דרך בנין, ב. אף אם נאמר לדעת הרשב"א אסורה הנחת הגג אף בלא עמודים אבל כשעושה כן מלמעלה למטה יהיה מותר דאין איסור באחיזת גג בידי מאחר שמניחו על הקרקע עם העמודים אין זה דרך בנין, ולעצם דברי הרשב"א הב"ח סי' שטו מקשה דהרשב"א סותר את עצמו בדביעה דף לג ע"ד ד"ה וכן כתב הרשב"א דכל איסור עשיית אהל הוא כשצריך את האויר שתחתיו, ואילו לעיל הבאנו בשם הרשב"א בשבת דס"ל דאף בלא מחיצות אינא אוסורא דעשיית אהל. וכתב הט"ז סק"ד ליישב דאם כוונתו להשתמש תחתיו אסור אף אם אין מחיצות ולכן במיטה אסור כיון דראויה להשתמש תחתיה להצנעת מנעלים וסנדלים וכן לענין גוד אסור לתלות על גבי יתדות אף שאין תחתיו מחיצות דהוא עשוי לאויר שתחתיו דהרי תולים אותו ע"מ שיצטנן מן הרוח העוברת תחתיו, אבל לגבי שלחן או מיטה שעומדת על רגליה בלא מחיצות שאין עשוי להשתמש תחתם מותר עשיית האהל. ויע"ע במ"ב שם סקכ"ב דמביא את דברי הא"ר ושו"ע הגר"א דמצדדים להקל בשלחן להניח עליו את הדף מלמעלה אפי' כשיש לו ארבע מחיצות מצד כל דמסתמא א"צ לאויר שתחתיו אם לא שדרכו להשתמש שם, והביא גם את דברי הט"ז דראוי לחוש לדבריו לענין שלחן שיש לו מחיצות ורוצה להניח הדף על הרגלים שיאחזו את הדף באויר ויכניסו תחתיו את הרגלים. וע"ע בשמירת שבת כהלכתה מהדו"ח פרק כד הערה סט דכתב בשם מרן הגר"ש אריעבראך זצ"ל דמה שמכניס האדם את רגליו מתחת השלחן לא נחשב כתשמיש כמו בהכנסת סנדלים ומנעלים תחת המטה, דשאני שלחן דכל מה שמכניס האדם את רגליו תחת השלחן הוא רק כשמשתמש בשלחן נוח לו לאדם להניס רגליו לשם לך לא נחשב כמשתמש באוירו ורק כשיש מחיצות החמירו וכמו שנתבאר.

בענין תוספת שבת

א. מרן חכם שלום כהן זצ"ל הביא דברי הר"ן בביצה (טז: מדפי הרי"ף) שהדין שצריך להוסיף מחול על הקודש בזמן שהוא ודאי יום ולא סגי במה שפורש ממלאכה מחמת הספק בביה"ש הוא רק למ"ד ספק דא"י לחומרא מדא"י (אבל למ"ד לחומרא מדרבנא א"כ סגי בתוספת ביה"ש שהרי מדא"י כלל ל"צ לפרוש ממלאכה בביה"ש) וכ' הגר"ש זצ"ל דאפשר דגם הרימ"ב דס"ל דספק לחומרא מדרבנא מודה דתוספת יוהכ"פ צריכה להיות קודם ביה"ש ולא בביה"ש דנהי דמדא"י מותר לעשות מלאכה בביה"ש מ"מ אינו ודאי תשעי והתורה אמרה להוסיף ביום התשעי. ב. וישלצין ששע"ז כ' בקו' ענף פרי שבסוף שו"ת פרי יצחק (סימן ט') ז"ל: ולענ"ד כו' דדין תוספת הוא לא להוסיף מומן היתר מלאכה על זמן איסור מלאכה אלא הוספה מומן חול לזמן קודש וא"כ ביה"ש אף דמספק מותר במלאכה מ"מ ספק קודש הוא וכיו"ב כ' הר"ן ספ"ק קדידושין דאף למאן דס"ל ספק מה"ד מותר מ"מ המאכיל עובר בלפ"ז וה"נ אם הוא לילה קודש הוא במציאות וצריך תוספת מקודם אף דמה"ד מותר מספק מ"מ מדרבנא אמרו להחמיר עכ"ל (ולכא"ו כוונתו בסו"ד דמה"ד ת"ג גם לגבי מצוות תוספת נקטינן שהוא חול אך זה תליא בפלוגת האחרונים אי ספק עשה לחומרא מה"ת) ג. והנה דעת כמה ראשונים (ר"ח סוכה כח: תורא"ש ש"מ ק"ד. בשם הראב"ד וכו' מ"מ במגיד משנה פ"ה מתעניות ה"ה בשם הראב"ד ובפסקי ריא"י יומא ב: מדפי הרי"ף) דתוספת שבת הוא בביה"ש גופיה וצ"ע טעמם. ד. ובאמת הפמ"ג כתב באו"ח (רסא ח) ובספריו תיבת גומא (פ' כי תשא, ויקהל, ואתחנן) וראש יוסף (שבת) (לד) דהוה הטעם שהרמב"ם לא הוכיח תוספת שבת כי יוצאים את זה בביה"ש (ועי' בפמ"ג שם דמ"מ ביוהכ"פ יום בעינן גם להרמב"ם ולא ביאר טעמו) ה. שהעיר על הפמ"ג שהרי בעה"ש שמוצ"ש הוא איקבע איסורא כמש"כ תוס' (כריתות יז) הרמב"ם מודה דמדא"י לחומרא וא"כ ביה"ש זה לא יועיל לתוספת שבת וא"כ הו"ל להרמב"ם להוכיח דין תוספת במוצ"ש שאז מדא"י צריך להוסיף אחרי ביה"ש. ו. ועוד העירו שגם להרמב"ם דספק לקולא מדא"י מ"מ מדרבנא הרי ספיקו לחומרא וא"כ מדרבנא יצטרכו להוסיף קודם ביה"ש. ז. ועוד י"ל דלהאחרונים (מהרי"ט אלאאי ועוד) הסוברים דספק עשה לחומרא מה"ת (גם להרמב"ם) א"כ בשבת דאינא נמי עשה, מדא"י צריך לפרוש ממלאכה בביה"ש משום דספק עשה לחומרא א"כ שוב לא יהנו התוספת בביה"ש, וכן מטעם נוסף התוספת בביה"ש לא תועיל דהרי אולי הביה"ש כן שבת וא"כ יצטרכו לעשות תוספת שבת קודם ביה"ש משום דספק עשה תוספת שבת לחומרא.

ארחות שבת

בסיס באמצע שבת

במש"כ באות י"ג בדעת רמ"ה בדין בסיס באמצע שבת דלא ס"ל כיסוד החזו"א דגם לבעה"מ שרי רק בניעור ולא בטלטול גמור, יעוי' במ"ב אפי' ש"י דכ' להדי' (ומקורו מהט"ז) דאם הניחו דבר איסור בשבת הולא לא הוקצה ביהש"מ אין מוקצה לחצי שבו, אלא כל זמן שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול, ולכן אם הניח דבר היתר החשוב יותר יכול לטלטלו אם א"א לי לנער האיסור משם חו"י להדי' דגם כשאין בסיס באמצע שבת אסור תחתיו רק בניעור שרי. וכן מבז' במ"ב (רס"ה סק"ל) לגבי בכמ"ה דאם יש בכלי היתר שרי להניחו תחת הצד לקבל בו שמן דהא יכול לטלטלו אגב היתר כשמנתו לטלטל בשבילו, וצ"ב מה נתחדש כאן, הא תמיד כשנשפך שמן לכלי בשבת שרי לנער, דהרי ליכא בסיס

באמצע שמת ואפ"ה הוי בכמ"ה כמש"כ במ"ב כיון שאינו רוצה לנער ולהפסידו ונמצא דאוסרו בטלטול בלא נייעור, וא"כ מה מהני שמניח בתוכו היתר הא גם השת"י יש דין נייעור ובלי נייעור אסור לטלטל, אבל אי נימא דגם בסיס באמצע שבת שרי רק לנער ולא לטלטל, שפיר מאוד דלהכי בלא נתינת היתר יש בכמ"ה דאסור לטלטלו מן המקום, ורק ע"י דהוי בסיס לאיסור והיתר שרי לטלטלו במקום הצורך, ודו"ק. וממילא צריך לפרש כן גם כוונת הביאור"ל (סי' ש"י ס"ז) אף דהדברים קצת סתומים, (וכבר האריך כן בשבז"י פ"ז). ומה דכ' דהמג"א שהביה"ל ציין לו קאי גם לענין לטלטול גמור, היינו בסקנ"ב אבל הביאור"ל ציין למג"א סק"נ והתם מיירי רק בניעור, כשהמוקצה עליו עיי"ש ודו"ק.

מחזה אברהם

בענין בסיס לדבר המותר

הגאון זצ"ל הקשה על פסק הגר"ש דאם דברו להניח היתר על השולחן ושכן דינו כשוכח מפסק הגר"ס דהיתר ונעשה איסור דינו כמניח, לכאורה יש לחלק דבסיס לאיסור ולהיתר הביאור הוא דלא נחשב כלל שהוא בסיס להאיסור כדמוכח מהא דמדמה הגמ' מז. שירי כוסות לכוננא אגב מחתה וביארו הראשונים דכמו דבסיס לאיסור ולהיתר בטל האיסור להחית"ה נ"ב בטל השייכים ולא נחשב כלל כאילו הוא מחזיק להאיסור משא"כ גבי היתר ונעשה איסור ה"ז בסיס לחפץ זה ודו"ק.

שיעורי שבת

בענין רציחה במתעסק ואינו מתכוין

הגר"א גרבוז שליט"א הקשה על מה שהביא הגר"ד שמואלביץ שליט"א להוכיח מדברי הר"ח והערוך ששייך אינו מתכוין ברציחה עכ"פ לפסטר מחיוב מיתה ואעפ"כ בהכרח דין גלות שאני וכמש"כ הברכ"ש בשם הגר"ח מוואליץ, והקשה שכיון שאינו מתכוין ההגדרה היא שלא מיוחס אליו המעשה א"כ ממ"נ איך יתכן שיהיה חילוק בין שוגג למזיד ובהכרח שזה סברא רק בדברים שהחיות הוא לא התוצאה או על הזכות של השני. ויתכן להביא סעד שיש יחס שאינו מתכוין אין הביאור שלא מתייחס כלל, דהרי חזינן בשיטת ר"י לפי רש"י ביומא שבאיסור דרבנן מודה ר"י שמותר ובפשוטות צ"ע מ"ט ולא נראה שזה מחמת ספ"ד לקולא. ותקשה ממ"נ אם זה מוגדר מעשה הגם שאינו מתכוין מדוע שיקל בדרבנן. ולכאורה הביאור שר"י חייב משום שגם מעשה של ממילא נכחו להתייחס ולחייב את הגברא, אך א"י מעשה גמור ומשו"ה בדרבנן שהמעשה הוא העיקר ולא החפצא ס"ל שיש לדון רק את המעשה שלו ואכמ"ל. וא"כ ה"נ י"ל כע"ז שאמנם כלפי חיוב מיתה צריך שהגברא יוגדר רוצח (וע"ד מש"כ בגר"ח בהל' שכתב דבעינן כח) וזה ע"י מעשה שהוא מעמיד, ולא מהני מה שממילא, אבל גלות סגי לחייב גם במעשה שמיוחס אליו בממילא. וכן במתעסק הרי ס"ס מבואר ברש"י בפסחים לג. שהקדש שאין פסוק שממעט מחייבים על שוגג כל דהו וחזינן להדיא שזה היחס למתעסק, וגם אם נימא דלא כרע"א צ"ל בהכרח שחסר במעשה עבירה וכן במצוה וילפינן מהדין קרבן אבל לא חסר בעצם המעשה של הגברא ומשו"ה שייך שישתנה הדינים בין גלות למיתה. [ויש עוד להציע קמי כתר"י ביאור"ד הגר"ח מוואליץ שאי"ז גזוז"כ גרידא, אלא שהדין מויד בעי כוונה למעשה בכדי שיגיד מעשה רציחה שייחייב אותו, אך גלות התחדש שיש לו תביעה לשמור שחברו לא יהרג וממילא לא שייך כלל פטור של מתעסק שזה גופא התביעה של שגגה (כך ניתן ללמוד מדברי הגרשו"א דבמנח"ש שתיינא סי' ל'), אך מויד לא התחדש דין ברציחה מעבר לכל איסור].

תשובת הגר"א גרבוז שליט"א

יש"כ על הדברים, ובשם מרן הגר"ח זצ"ל הובא דתמה על הגרעק"א דאיכא איסור במתעסק, דא"כ למה במצוה אין מקיים המצוה במתעסק, וע"כ דל"ה כלל מעשיו, ובישוב דברי הגרעק"א צ"ל כש"כ כתר"ר שליט"א דחסר בעשיה גמורה, ולכן הוי עבירה אבל ל"ה עשיה גמורה לקיום מצוה.

בענין הריגה בשוגג

על השאלה מדוע הורג בשגגה אינו מתעסק הובא בשם הגר"ב זצ"ל שאין מתעסק בבין אדם לחבירו ולכאורה אפשר לומר גדר אחר שאין מתעסק בעבירה שהאסור הוא התוצאה. והנה ידועה שאלת הבית מאיר מדוע אמירה לעכו"ם היא מחייב כשלוחו הרי יש שליחות לעכו"ם לחומרא ותרין סוף סוף הוא נח וכתוב למען ינוח וזרי נח. והקהילות יעקב בבא קמא אומר שהנמוקי יוסף בב"ב ק' חולק על הנהח זו שהרי הקשה אם אשו משום חצייו כיצד מדליקים נר בע"ש שידלק בשבת ותרין שכוין שהכל נגמר לפני השבת אין אסור שבת בזה. ולכאורה קשה לדברי הבית מאיר הרי זו לא הסיבה שהרי מספיק שנאמר שאינו נח בשבת. ונראה שהרי כשיבית שמאי אומרים שיש שליח לדבר עבירה ובודאי שכשם שאין שליח למצוה שבגופו לא יהיה שליח לעבירה שבגופו לדוגמא אדם שישלח שליח לדבר על אדם אחר לשון הרע העילה על הדעת שתהיה שליחות לכן. והנה בית שמאי אומרים שיש שליח לדבר עבירה ברציחה וזאת משום שאינה עבירה בגופו אלא התוצאה אסורה ושייך בזה שליחות ונראה ששבת היא גם עבירה שבגופו ולא שייך בה כלל שליחות ולא רק בכלל שנה אלא שלאדם אסור לעשות מעשה בגופו לחלל שבת וא"כ אדם שמדליק אש בע"ש ואשו משום חצייו והנה דולק בשבת הרי הוא מעשה בגופו שמחולל שבת ולכן צריך. לומר ה"נ שהכל נגמר לפני השבת. ולכן נראה לומר שכאשר מעשה של האדם הוא האסור ובמתעסק אין פה מעשה שלו אך הרציחה שכל האסור הוא התוצאה לא נאמר דין מתעסק כלל באופן זה ולכן הריגה אינה תקרא מתעסק משום שהמעשה לא מצריך מעשה גמור של האדם אלא תוצאת רציחתו שבאה על ידו. ולפי"ז אפשר לומר שגם בחמץ שאינו יודע שיש לו

תשיב משבת

מו"מ בעניני שבת

יפה כתב, אך הנה הגר"ז בסימן שי"א ס"ט כתב גם בהך גוונא דצריך למקומו דאם אין לו מטה אחת מותר לטלטלו במטה זו כיון שא"ע לנערה להפיל אותו מעליה לארץ, ולפי"ז הרי דמסתמית ד' הקשו"ע שלא התיר בזה מכו' דטלטול מת ע"י מטה לא חשיב כטלטול מן הצד, וצ"ע.

דבר טלטול המטה עם המת שעליה
הרב אליעזר דוד פישנהוף – כולל פוניבז

דבר הקושיא אמאי לא שרי לטלטל המטה עם המת, אלא רק להפכו ממיטה למיטה, שהשיבו ע"ז שכשמטלטל לצורך המת לא חשיב טלטול מה"צ, אלא רק כשהפכו ממיטה למטה, וכתב ע"ז הגר"ר שמואלביץ שליט"א, דאכתי קשה בס"ה ששמטלטל משום שצריך למקומו של המת, וכתב השו"ע שצריך להפכו ממיטה למטה, ומשמע שאינו יכול לטלטל המטה עם המת, וכן העיר הרה"ג ר"נ אוסטרופ שליט"א. נראה ד"ל שאף בצריך למקומו של המת, א"ש דחשיב שעוסק במת ולא במיטה, והוא משום דמייירי בצריך למקומו של המת, ולא של המיטה, דהמיטה אינה מונעת ממנו התשמיש הצריך לו אלא המת דוקא, ונמצא שבאמת אינו צריך לטלטל אלא המת, והמיטה אינה אלא די לטלטל המת, ובה"ז ד' דחשיב כעוסק בטלטול המת, ואי"ז דומה לכו' שיש עליו מעות, וצריך למקומו של הכר, שהמעות מיטלטלים אגב הכר. ויסוד הסברה מתבאר מדברי המג"א סי' שי"א ס"ק כ"ד שהקשה על השו"ע כאן שהתיר להפכו ממיטה למטה לצורך מקום המת, מדברי הרא"ש שטלטול הקש שע"ג המיטה חשיב לצורך דבר האסור, כיון שעוסק בטלטול הקש, ואע"פ שהוא לצורך תשמיש ידידי, דא"כ הכא נמי אמאי שרי להפכו ממיטה למיטה, הרי עוסק בטלטול המת. והקשה החו"א על המג"א הא בצריך למקומו דאי שרי כדאיתא בגמ'. ונראה ביאור דברי המג"א, שצריך למקומו, היינו היכא שצריך את מקום ההיתר ונמצא האיסור מיטלטל אגב ההיתר, אך היכא שרק האיסור מפריע לו, הרי עוסק באיסור, ונמצא שכשהפכו ממיטה למטה הרי עוסק באיסור, והמטה משמשת לו כיד לעסוק באיסור, [ואי"ז דומה ג"כ להיכא שצריך לגוף המטה, דבהו נוטל את ההיתר ומנער האיסור מעליו, משא"כ הכא שצריך למקום המת, ולא להמיטה. ואמנם השו"ע בס"ה מייירי הן בצריך למת והן בצריך למטה, אך קושיית המג"א היא מהיכא דצריך למקום המת]. ע"כ ביאור דברי המג"א, והשתא בנידוד"ז נימא, שאע"פ שחשיב ליה השו"ע לצורך דבר המותר, ומשו"ה התיר בס"ה להפכו ממיטה למטה, היינו דוקא להפכו ממיטה למטה, אך לטלטל המטה עם המת, אסור, דלא חשיב כלל טלטול מן הצד כאשר המטה משמשת כיד למת. [ואע"פ שהשו"ע מייירי גם בצריך להמיטה, ולא התיר בזה לטלטל המטה עם המת, הוא פשוט, שבצריך להמטה אין לו צורך לטלטל המטה עם המת]. אמנם בעיקר הדין העולה מזה, שאסור לטלטל היתר שעליו איסור, כאשר האיסור בלבד מפריע לו, [ונפק"מ לטלטל שולחן ועליו נרות, כשאור הנרות מפריע לו], יש להביא מדברי הרמב"ן להיתר, שהרמב"ן קמ"ג א' כתב לענין די דשמואל מטלטל גרעיני תמרה אגב ריפתא, שהיתרו משום טלטול מן הצד, ואע"פ שהתם אנו מטלטל אלא כדי לסלק הגרעינים, ולא כדי לסלק הפת. אך התוס' שם פליגי, וס"ל שהיתרו משום ככר או תינוק. יעו"ש. ויש לפרש דמשום הא גופא פליגי על הרמב"ן, [אם כי יש לפרש טעם התוס' באופנים אחרים, ואכ"מ]. וכמדומה שראיתי בקובץ זכרון לע"נ הגר"ר עמרם וקס זצ"ל שיצא ע"י ישיבת סלבודקא, מאמר מהגר"ר מרדכי צבי גרינפלד שליט"א (שטרנובלי), לאסור כה"ג. אך צ"ע מה שמדומה יסד דבריו על דברי הרמב"ן קמ"ב ב', בדבריו הרמב"ן קמ"ג הני"ל מבואר להיתר. ולענין דברי הגר"ז שפורש השו"ע משום חובת ניעות, וס"ל שבאין לו מטה אחרת, שרי לטלטל המטה עם המת, לא וזיתי להבין, אטו כר שיש עליו מעות, צריך למקומו, צריך לנער המעות מכר לכר, ולא הותר לטלטלן ועודן עליו, אי"ז אלא לגברא ערטיאלי שאין לו איזה חפץ לנער עליו את המעות. וצ"ע.

תשובת הגר"ר שמואלביץ שליט"א

יפה כתב ויישר כחו

בענין טמ"ה הרב נפתלי אוסטרופ כולל בית הלל

הגר"ר שליט"א הקשה מדברי תשובת הרשב"א המובא בשו"ע ש"ח סעיף מ"ו לענין טלטול ביצי תולעת משי תחת אצילי ידיו שיש איסור של מוקצה, והקשה מזה על דברי הגר"ז בס"י רע"ו שביאר שאצילי ידיו הוי טלטול בגופו. ולכאורה החילוק הוא כמש"כ לעיל לחלק דהיכא דהוי דרכו בכך שוב לא הוי טלטול בגופו, וה"נ הרי הדרך הוא לטלטל ביצים הללו תחת בית שחיו בכדי שיתחממו. אך מהירושלימי לכאורה מפורש שאסור וצ"ע [ועי' בטל תורה על הירושלימי שהקשה כן]. מ"מ מש"כ בפשיטות שכ"ב המ"ב כהגר"ז שזה כטלטול בגופו, לכאורה הרי זה אינו הפשטות, דהרי מפורש בדברי המ"ב שזה היתר של טלטול מהצד וצ"ל שלמד כה"מ או כהפמ"ג שההיתר של המג"א הוא מחמת טלטול מהצד ומותר לצורך שימוש היתר, ומה שנקט כהציור של הגר"ז צ"ל שאל"כ לא שייך כ"כ טמ"ה דיעשה בסיס. [ג] מש"כ הרה"ג בגלין 32 כלפי האם מותר טמ"ה מחמה לצל לכאורה יש לדייק מההג"א (ס' ד"ה ואפי') ג"כ שאסור ד"ל אבל בשוכח מטלטלן בעודה עליה כדאיתא בפרק נוטל אבל מחמה לצל או שלא תגנב אסור (ורק בהמשך דבריו דן שזה ככלי שמל"א, ויתכן לדחות שכוונתו להציץ את האיסור וצ"ע). [ד] שם הביא שממה"א יל"ד שמוותר שרק כדי שלא יגנב אסור, יל"ע אם אפשר לדייק כן אחרי שהפמ"ג ביאר במג"א שהגדר של ההיתר הוא מחמת צוגו"מ והביאור נראה משום שאי"ז מוגדר שימוש מחמה לצל וממילא סתם טלטול אסור שאין היתר אלא כשמגדיר חובית את הטלטול לצורך היתר. (ולפי"ז אי"ז תלוי בצדדים.) [ה] בגלין שם העמיד שדברי רעק"א שהתיר לטלטל לשפוך את הדלף עבור להשיע עוד דלף סותר את דברי הגרש"א ד' ביחס לחלב (דומה לדיו של רעק"א י"ג שם בדברי החו"א בסי' מ"ח סק"י כלפי הה"א של ההיתר של גרף של רעי עיי"ש). שאסר לטלטל עבור לשים עוד חלב שזה מוגדר לצורך מוקצה, ויש לחלק שבדלף וכדו' הטלטול הוא כלל לא לצורך הדלף עצמו אלא לצורך שהבית יהיה נקי ואילו בחלב הוא ממש לצורך החלב האסור דהרי יכול לשפוך שם לאיבוד, ומשו"ה ההגדרה היא שאין כאן טלטול שאין עליו מעיקרא הקצאה.

חמץ יקרא שוגג משום שהאסור אינה פעולה של השהיית חמץ בגופו אלא שלא יהיה לו חמץ ובוה אין מתעסק ובודאי לרמבם האומר שקונה חמץ אם שולח שליח לא יהיה שליח רק בגלל שאין שליח לדבר כעבירה ולא משום שזה בגופו. וכן יתכן בטומאת מקדש שאינו יודע שזה מקדש שיתכן שכל האסור אינו שיכנס טמא למקדש אלא שלא יכניס טומאה למקדש שאף על הכנסת מת חייבים. ולכן אין שם דין מתעסק ומיושבת הערת רע"א מדוע לא יקרא מתעסק וצ"ע.

תשובת הגר"א גרבוז שליט"א

יש"כ על הדברים, ועיני חזו"א הוריות ס' ט"ו סק"ט שכ"כ לגבי ביאמ"ק, דאין איסור במעשה דוקא וקפידת התורה שלא יטמא המקדש ל"ש בזה מתעסק יעו"ש, וכדברי כת"ר שליט"א.

בענין היתר ככר או תינוק הרב יונתן בנימין ווערצבערגער כולל מגן אברהם

במש"כ הגר"א גרבוז שליט"א מוח' ביסוד ההיתר דכחו"ת דלהחזו"א ההיתר משום דנחשב המת כבסיס להככר ולרעק"א ההיתר משום דלא ניכר טלטולו בהאיסור ועיקר הטלטול מתייחס לההיתר והותרה אותו במח' הרא"ש ורשב"א לכאן אפי"ל עו' דהב"י הביא בשם המרדכי דפסק הראב"ה שאם חוששין שמא יתקשה אבריו של המת ואז לא יכול לפושטו ויהיה בזיון להמת מניח עליו ככא"ת ומזוי אבריו ובדרכי משה כתב דבהגאו' שם משמע בשם ר"ב דאסור להזיז אבריו ע"י ככות, ולכאן י"ל דתלוי בהנ"ל דאם ההיתר דכחו"ת דחושבין המת כבסיס לההיתר א"כ אפי"ל להזיז אבריו ג"כ מותר כיון דלא חושבין ליה כמקוצה אבל לרעק"א דכל ההיתר משום דלא מתייחס טלטלו להאיסור הכא דאתא בהדיא רק להזיז אבריו בודאי דלא התירו.

תשובת הגר"א גרבוז שליט"א

הדברים יקרים ונחמדים.

הלכתא ורתא לשבתא

בענין טלטול בגופו מדין טמ"ה הרב נפתלי אוסטרופ

הגרמ"ל שליט"א התקשה בביאור ק' הגמ' על ר"נ מהמשנה של קש שע"ג המיטה לפי שיטת הרא"ש שההיתר הוא מחמת טלטול בגופו, והגם שמבואר ברא"ש שההיתר הוא משום טלטול מהצד וביאר הגר"ר שמואלביץ שליט"א שזה ממש ההיתר של טלטול מהצד אלא שבכה"ג אין חסרון מה שעושה לצורך דבר האסור, והתקשה עדין הגרמ"ל ס"ס מנ"ל לגמ' להקשות אם אפשר לחלק שגופו הוא מועיל יותר. ויתכן להציע קמי הגאונים שליט"א שהלשון הרי של הגמ' הוא טלטול מהצד שמה טלטול או לאו שמה טלטול, וכיון שס"ל ששמה טלטול א"כ חזין שלא שייך לדון את מה שעושה כן מהצד אלא הוי טלטול, וא"כ כיון שבהכרח אין היתר אחר של גופו וכמו שמפורש ברא"ש אלא זה היתר ממש של טלטול מהצד א"כ בהכרח זה סותר את ר"נ ונ"ל שייך ליישב את הקושיא ע"י שבמקרה גופו הוא מוגדר לטלטול מהצד בעצם, כיון שההיתר הוא ממש ההיתר של טלטול מהצד ואם שמה טלטול לא יועיל המעלה מה שהוא בעצם מהצד. (דהיינו דבשלמא אם לא היה כתוב הגמ' שהנידון הוא האם שמה טלטול אלא שר"נ אסר בטלטול כזה, היה מקום לחוש שאפשר לחלק שטלטול שתלוי בכוונה לא מהני להגדיר את הטלטול אחרת בשונה מטלטול בגופו שהוא בעצם מהצד, אבל כיון שהלשון הוא ששמה טלטול בהכרח שהוויכוח היה שאין חסרון במה שהוא מהצד, ואמנם לא מפורש בדברי ר"נ שאסור משום ששמה טלטול, אך חזין בגמ' שיש נידון אחד האם שמה טלטול ולחלק חילוק דק לא היה נראה לגמרא.)

טלטול נר ע"י עכו"ם הרב א. בן מנחם

במ"ש הגאון רמ"מ לובין בדברי המג"א שאפשר לטלטל נר ע"י עכו"ם כיון שישאיר חל לטלטלו מן הצד והבין בדברי המג"א שמתיר לטלטל לצורך איסור מן הצד, הנה לכאורה גם המג"א וגם הפמ"ג ביארו שטלטול הנר שם קרי טלטול לצורך גופו ואילו לקחת את הנר שהוא לא יאבד ה"ז טלטול לצורך דבר האסור. אמנם כל זה לענין טלטול מן הצד או כלאחר יד וכמ"ב המ"ב ועיין גם ערע"א סימן רע"ט, שם שכ' שהישראל יכול לטלטל מן הצד רק לצורך גופו ולא לצורך המוקצה אך כאן שמטלטל שולחן שיש בו היתר ואיסור אין לו היתר לטלטל לצורך האיסור וכעין זה משמע בשו"ע הרב בסאן שיי"א סעי' יד זה הכלל בטלטול ע"י דבר אחר וכו' אפי' מטלטל ההיתר בידו והאיסור מטלטל עמו אם מתכוין בטלטול זה לצורך האיסור אצ"ל אם מטלטל לצורך האיסור עצמו כדי לשומרו וכו'. אלא אפי' מטלטל מפני שצריך לו האסור וכו' לתשמיש המותר כגון לישר עליו או כגון נר להשתמש לאורו במקום אחר וכל יו"ב הואיל ומטלטל בשביל האיסור אסור, ומדברי הגר"ז נפשט ספקו.

עיוני שבת

טלטול מת עם המטה הרב ברוך בער שוב ישיבת מיר

במש"כ מוריניו הגר"ר להקשות על מש"כ שמה שאסור לטלטל את המת עם המטה משום שמתעסק במת, דא"כ למה בסי' שיי"א ס"ה כשמטלטל לצורך המקום צריך להפוך ממיטה למטה ולא יטלנו ע"י המטה, ולא הבנתי דהתם כיון שאינו צריך רק למקום של המת א"כ מיד שיכול לנער צריך לנער, והוא מענין ע"י שמוניחו במטה אחרת, וכל הקו' היתה רק כשמטלטל לצורך המת למה לא יטלנו עד לבחון.

תשובת הגר"ר שמואלביץ שליט"א

יפה כתב ויירש כחו, ובמש"כ ליישב ד' הגר"ז דאף דטלטול תחת אצילי ידיו חשיב כטלטול בגופו מ"מ טלטול ביצים תחת אצילי ידיו אסור משום שדרכו בכך וכה"ג לא חשיב כטלטול בגופו, הנה כ"כ המנחת פתים בסוף הארע"ז בהשמות לסיון ש"א, אך א"ו מתיישב בד' הגר"ז גופיה שבדבריו בכ"ד מב' דטלטול בגופו שרי אף כשדרכו בכך, וכמש"נ בגליון מס' 33 סק"ח.

תשיב משבת

מו"מ בעניי שבת

הרב משה קוטקס מח"ס מעשה נמשך

טלטול מוקצה בגופו כשוזוהי הרגילות בחול

הגר"ר רפאל שמואלביץ שליט"א דן (גליון 33 עמ' 3) בטלטול מוקצה בגופו כשוזוהי הרגילות בחול אם מותרת. וברשותו נרחיב מעט, ובתוה"ד נבוא לדון על דבריו. הספק גם לשי' המ"ב (ש"ח-סק"ג), ובכה"ל (רס"ו) דמוקצה בגופו וכן ברגלו שרי לצורך דבר האסור. ונפ"מ כגון בתנור חימום או פח אשפה [עם מוקצה, וכשאני גש"ר] - שרועה לדחוף ברגלו כשוזוהי הרגילות. והצדדים בזה: האם ההיתר הוא משום שאני טלטול כלל כלשון המ"ב (ש"ח-ג), ולפי"ז גם אם זה תהיה הרגילות יהיה מותר, או שההיתר הוא משום דהוי שניני וכלשון הרא"ש (פ' כירה-י"ט) שציין הגר"ר שם [ובאחרות שבת דלהלן]: "אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו כלאח"י", ולפי"ז אם זה הרגילות א"י שניני. [אלא ש"ראיה" לייכא מהרא"ש - אף שהנ"ל הביאו ממנו ראה לנד"ד - מלבד מה שהשו"ע לא הביא את לשון הרא"ש אלא קראו בסתמא טלטול בגופו - הרי דודאי יסוד ההיתר כיון שאינו צורת הטלטול הרגילה, אלא דיתכן שאחרי שבר"כ הטלטול ברגלו אינו דרך הטלטול, גם אם יהיה חפץ מסוים שהרגילות בו להזיז ברגל, עדיין לא יהיה לזה שם טלטול הנאסר]. הראיות לאיסור: [א] במ"ב (ש"ח-מ"ו) בצנינו שעל בו קשקשין: "פ' דורסין ומשפילין ברגליו, וכתב המאירי בפ' בחית דלחסיים הנה והנה, אסור אפי' ברגלו". וז"ל המאירי (שבת קמד.): "שמשפילם ברגלו אבל לא להסירם הנה והנה, ואע"פ שאמרו הקש שעל גבי המטה לא יעניענו בידו, אבל מנענעו בגופו, אין דרך הקש לנענעו בגופו, אבל קשקשים דרכן בכך ואינו נוכח". עכ"ל. ומפשוט לשונו משמע שאם דרכו בכך יש איסור גם בגופו, אלא דמסוים לשונו "ואינו נוכח" [כ"ה במהדורות זכרון יעקב], משמע דגם כשדרכו בכך שרי מעיקר הדין לטלטלו, אלא דמ"מ אסור משום גזירה שלא יזכר ויבוא לטלטל בידיו ממש, וכדבריו הנ"ל גבי חריות. [הערת מגדנות אלהו (ח"ב ד')]. וכן משמע לפי גרסא נוספת שיש במאירי "ואינו נוהר". [כך ציטט בשו"ת משנה הלכות (ח"ו ס' פא) בלא לציין לגרסה אחרת]. אמנם ישנה גירסה נוספת במאירי "ואינו ניכר" (מהדורה מוערת ע"י הרב שטרן), ולפי"ז אין כוונתו לגזירה צדדית. ונראה דקאי על תחילת דבריו שכתב היתר לדרוס רק בצנעא, וכאן מסוים כיון שאינו ניכר, ויש לסייע לכיאוור זה, מזה שהוא ממשך ושואל שכל מה שאסרו חכמים אסרו אפי' בחדרי חדרים. אמנם הגר"ר ציין לפירוש רבינו יהונתן מלוול (שבת סא. מדפי הרי"ף): "ממענן ברגלו, ודוק ממענן שמשפיל אותם ברגלו אבל לא להסירם הנה והנה אפילו ברגלו, ולא דמי להא [גליון: דאמרי] הקש שעל גבי המטה לא יעניענו בידו אבל מנענעו בגופו, דהתם גופו לאו אורח ארעא אבל ברגלו אורח ארעא". ובדבריו אלו שם לא סיים את כסיוס דברי המאירי, משמע קצת שגם המאירי לא בא לומר גזירה מיוחדת. [ובעצם דבריהם צ"ב, מה ההיתר כשמשפיל ברגלו, הלא הוא ג"כ מטלטל מוקצה, וגם דרכו בכך דאין בדרך הילוכו אלא דורס להדיא כשביטל כד, ואולי י"ל בדעת המאירי דמכיון שמשנה מדרכו בחול שלא מסרים אלא רק דורך יזכר שלא ליגע בידיו, וצ"ע]. [ב] כתב השע"צ (ש"ב-ל"ה, בניקין נעלו מטיט): "אך דוקא אם היא אבן גדולה שלא יתנדנע ע"י קינוחה". ורבנו הגר"ד (אהלי שבת, גליה לדריעה, גליון 14) העיר: "עיי' טלטול מהצד". ולכא' הביאור כיון שטלטול בגופו כשוזוהי הרגילות בחול אסורה, אבל יישוב זה לא יועיל כאן, כיון שכאן אין מטרתו לטלטל את האבן, וזה ממש כמו שכיבה על הקש שעל המיטה דשרי כיון שהוא טלטול בגופו. ועוד צ"ב מאי שנא מהמבואר בשו"ע (ש"ח-כ"א): "אבל נדבך כד אבנים וכו' אסור ליישב עליהם." (סקפ"ח): "פירש המ"א דהיינו לטלטלם בשבת כדי ליישב עליהם אבל ישיבה לחוד שרי בכל ענין וכו'". ובחירות של דקל (סקפ"ב) כתב המ"ב: "היינו טלטול ממש, אבל ליישב עליהם כשאין מזיז ממקומו, ודאי שרי, ואפילו כשמוזיז ע"י ישיבתו מצדד המ"א להקל דטלטול מן הצד הוא כל זמן שאין מזיז בידים, ומצאית במאירי שגם הוא הסכים לזה, רק שכתב בדמקום שאין צורך ראוי לפירוש מזה". ומבואר דמותר, אף שהרגילות לשבת כך. ומה שהביא מהמאירי להחמיר, לא כתב איסור גמור, וגם שהמעין במאירי ראה שכתב (קה): "וכל שנאסר בטלטול מותר הוא בנגיעה, לכד שאין הנגיעה כלום, אלא שבדברים שאפשר לנגיעה שכתב לידי טלטול, ראוי להפריש, הואיל ואין צריך לנגיעתו". עכ"ל. ויתכן שכוונתו שיבוא ליד טלטול בידו, וכמו שפי' המג"א הנ"ל את השו"ע.

וצ"ע. ומאידך אין ראיה לאיסור מהמקורות הבאים: [א] המגדנות אלהו (שם) הביא מהשו"ע (ש"ח-מ"ה) דכדור הוי מוקצה, ואינה ראיה, דיתכן דהכוונה לשחק ביד ולא ברגל. [ב] עוד הביא (שם) מהמ"ב (ש"ט-ט"ו ושעה"צ) שאסר נענוע השלחן שעליו מעות, אף דהוי טלטול בגופו, ומבואר שהיות שכן דרך טלטול אסור. ואינה ראיה, דאולי מנענע בידו את השלחן ולא בגופו. [ג] ע"י בכה"ל (ש"ח-ט"ו ד"ה אסור): "וממילא דמותר או לסמכו על פסל אחר ולישב עליו אף שדרכו בחול, וי"ל דלחול כשוזוהי ש"תך עכ"ל. וצ"ב דהוי טלטול בגופו, ומשמע דאסור כיון שכן הרגילות בחול, ויש ללחול כשוזוהי ש"תך כדי ישיבתו" יבוא לסדר ע"י ידיו, ועל דרך המג"א הנ"ל בנדבך אבנים. אמנם יודגש: שכל הנידון הוא כשכא לטלטל את המוקצה רק הוא בגופו ובאופן שכן דרכו בחול, אבל אין אנו דנים כשאין מטרתו לטלטל את המוקצה להדיא אלא רק ללכת או לשבת כדרכו וכדומה, דבזה ודאי דשרי גם אם זה דרכו בחול, והראיות הן רבות: [א] היתר שכיבה על הקש שעל המיטה [שו"ע (ש"ח-ח)] אף שכן דרכו גם בחול. [ב] איתא בגמ' (שבת קכו): "עושה בו שביל ברגליו כבניסותו וביציאתו". ובמג"א (ש"ח-י) הביא זאת: "איתא בשבת דף קכ"ז שמונת לטלטל מוקצה ברגליו 'דרך הילוכו' וכו' כמלחמות שם עמ"ש ש"י ש"ה ס"א". ושם (סק"ט) הביא את ההיתר של טלטול בגופו. ופירש הגר"ז (ר"ט ק"ו א' סוסק"ג): "משום דהוי כלאח"י דאין דרך טלטול בכך". [ואמנם לפי החו"א (מ"ו-ג') דביאר את הגמ' הנ"ל בדרך הילוכו שאני, ע"ש, לית ראיה מהכא, אבל המג"א לא למד כך, וכן נראה בפמ"ג גופיה על

המג"א שם (א"א ש"ח-ז) מדעיר מפירש"י שם שפירש "מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו, דלא הוי טלטול". ומשמע שאינו מדין טלטול מהצד אלא משום ד"דרך הילוכו", ומשמע שהמג"א לא למד כך. [ג] הפמ"ג (משב"ז של"ו-ד') ביאר את היתר הליכה ע"ג עשבים, אע"פ דהם מוקצה, בגלל דהוא טלטול בגופו ע"י רגלו, וציין למג"א הנ"ל. ואף שדרכו לילך גם בחול ע"ג עשבים, מ"מ כ"ז כשאדם בא ללכת, אבל כשאדם בא לטלטל עשבים אינו מטלטלן

ברגליו אלא דוקא בידיו. ראיות להיתר: [א] בא"א (מבוטשטשטש, ססי' שט ד"ה מוקצה) מבואר שמונת לטלטל ברגלו אף שזהו הרגילות. [ראיה נפלאה של הגר"ר רפאל שמואלביץ (גליון הנ"ל)]. ראיות להיתר לפי חלק מהשיטות: אמנם לכא' ישנה ראיה להיתר עכ"פ לפי חלק מהשיטות. דהנה מצינו מחלוקת לענין כים של מעות שתלוי על חגורו - אם נחשב טלטול בגופו, או טלטול ממש, וממהמיתים לכא' תהיה ראיה לנד"ד להיתר, אבל מהאוסרים לייכא ראה כלל, וכמשי"ת בעו"ה. המקורות להיתר בכים מעות: [א] רמ"א (ש"א-ב) שמונת ליישא מעות הצרוכים על סדינו, וביאר הט"ז (סקכ"ב) שאינו מוקצה: "כיון שאין נושא אותם בהדיא אלא אגב הבגד מותר". ובמג"א (סקמ"ה) כתב דהוי "טלטול כלאח"י", וכ"כ הגר"ז (שם ל"ט): "לפי שזהו טלטול כלאחר יד כיון שאינו מטלטלן בידו אלא בגופו". ושם כך הרגילות בחול דמצינו (ברכות סב): "לא יכנס אדם לחר הבית וכו' ולא במעות הצרוכים לו בסדינו". [ב] הגר"ז במקו"א (רס"ו-י"ט, במוסגר) על כים של מעות הנמצא על חגורו כתב: "עודו שהוא טלטול ע"י גופו ולא בידיו, ואין בו איסור כלל כמו שיתבאר בסי' ש"א". וצ"ע מדבריו הנ"ל [קו"א ר"ט-סק"ג] שביאר את ההיתר בטלטול בגופו משום שאין דרכו בכך (מגדנות אלהו ח"ג כ"ב). [ג] תה"ד (ש"ג-ט') על פורפת אבן. [ודלא כמג"א דבסמורן]. מאידך המקורות לאיסור בכים מעות: [א] רמ"א (רס"ו-י"ב, ו"ב סקל"ה) בכים של מעות הנמצא על חגורו [ראית הת"ש (ש"א סקנ"ט), והגרשו"א בשש"כ (פ"ב הע' רעט)]. [ב] מהמג"א (רנ"ב-כ"ו), שהעתיקו המ"ב (סקנ"ה) על כים של מעות על חגורו. [תו"ש שם]. [ג] מג"א (ש"א-י"ח, ו"ב סק"ה) על פורפת אבן מער"ש [ולא כהה"ל הנ"ל]. [ד] תו"ש (ש"ח-י"ח) בדעת הט"ז גבי סכנים בנדר. [ה] מהרשב"א המבואר בשו"ע (ש"ח-מ"ו) דאסור ליישא תחת אציליו ודע תולעים, משום מוקצה. [חזון נחום (ל"א), ומנחת פתים (אריק, ש"ח-ח'), וראה מש"כ על דבריו הרב משה כהן (שהחלי שבת, גליון 27 עמ' דכ)]. וכבר עמדו האחרונים על הסתירה בין המקורות הללו. ראה בגר"ז (קו"א ש"א-סק"י) שהקשה מססי' רסו. וראה בתו"ש (ש"א-ג"ט) שבתחילת דבריו כתב כרמ"א והט"ז, ובסו"ד הוכיח דהוי טלטול ממש, וראה בבאורים על התו"ש (בנדר"ח אות ו'). עכ"פ לענינו, מהמיתרים ישנה ראיה שגם אם זוהי הרגילות מותר. [אא"כ נדחה שהיות שזה על גופו דרך מלבוש הוא טפל לגופו ולא חשיב שהוא מטלטל אותו אלא ממילא זה נגזר עמו, ושונה מטלטול ברגל שהוא מטלטל להדיא אלא שהוא עם רגלו]. אמנם מהאוסרים אין ראיה [אף שבאחרות שבת (פ"ט-רנ"ד) הוכיחו מזה], משום דמוקצה שנמצא על גוף האדם, ונטלו עמו לכל מקום זהו טלטול גמור, ולא בגלל שזוהי הרגילות, אלא יש כאן צורה של נשיאת מוקצה גמורה, בפרט שהוא בכים מיוחד או בתליה מיוחדת בחגורו. ויש להטעים הדברים, כיון דמוקצה הוא מגזירה דהוצאה כמבואר בגמ' (שבת קכד), ואינו טעם בעלמא, אלא יש מזה נפ"מ לדינא, וכמבואר באו"ש (פכ"ד ה"ה) [לגבי דין אחר], וא"כ כמו שבהוצאה חייב גם זה מה שבכיסו (שבת א"א) שאינו על גופו (שבת א"א), דה"ה במוקצה, וכן בתולעים לישא אותם באצילין [מבואר באו"ש] (כתובות סו). שהביא הרשב"א שם, שכן מלאכת הנשים בחול. ויתכן שזאת כוונת המנחת פתים והחזון נחום בתירוצם, אבל דבר שלא נושאים אותו, אלא דוחפים אותו עם הרגל, אולי בזה לא גזרו בגופו, גם כשהוא לפי"ז יש לכא' את איסור טלטול מנעל - גם להבנת החו"א שהכוונה ע"י רגלו, דבאופן זה אינו דוחף את הנעל, אלא נועל אותה, ובנעל, ודאי שהדרך הרגילה לשאת את הנעל, ולהרימה ע"י רגלו בדרך הליכתו, ובכה"א שהיא מוקצה, נחשב כטלטול גמור. שו"ר במנח"ש שם, שגם הוכיח את הדימוי להוצאה בעניינו, אמנם הוא הלך בדרך אחרת בזה. [וצ"ע בבאור הפס"ת (ש"ח הע' 162)]. ומאידך אין ראיה להיתר מהמקורות הבאים: [א] החו"א (מ"ו-י"ב) שמחמיר בטלטול בגופו לצורך דבר האסור, הוכיח מגמ' שבת (ק"ב). - שהובאה בשו"ע (ש"ח ט"ו) - דבנפסקה נעלו, אסור לטלטל את הנעל, חז"י דאסור אף שמשלטלו ברגלו. ולענינו מוכיח בשש"כ (פכ"ב הע' פו) דמבואר דאסור אף שזהו הרגילות. אמנם צ"ע דמפורש בפירש"י: "ולא תטלו בידך להצניעו". עכ"ל. הרי שפירש "ביד", ולא ברגל, וכו"ה בר"ן על הרי"ף, וא"כ ראה לסתור. כן העיר הגרשו"א (בהערה בסוף שש"כ, ומנח"ש קמא י"ד). [וציין גם למאירי שם, ולמ"ז]. והגר"ז ש' אלישיב בגליון הספר שלו [הש"ס או החו"א]. [שמעתי מבעמח"ס שבות יצחק]. ועכ"פ לענינו, תהיה ראיה מהראשונים דדוקא ביד אסור, אבל ברגל שרי, הגם שזוהי הרגילות לילך עם נעליים ברגלו. ושמעתי לדחות דכיון שהנעל קרועה אין רגילות לטלטל נעל קרועה ברגלו אלא עם ידו, ולכא' תלוי במה מדובר - כמה הוא חרוק מביתו, וכמה אבנים וקוצים יש בדרכו, וכמה הנעל נקרעה. [ודחיה נוספת לראית החו"א, ראה להלן]. ושוב חשבתי לומר חילוק יסודי שיישב כמה מהסתירות הנ"ל. והוא, שישנן ג' דרגות: [א] טלטול גמור ביד - שבוה בין אם זוהי הרגילות בחול, ובין אם אין זו הרגילות בחול - והו' טלטול גמור. [ב] טלטול ברגלו - אף שנחשב טלטול בגופו כמבואר בראשונים, מ"מ כ"ז רק כשאינו הרגילות בכך, אבל כשהרגילות לטלטל ברגל - הרי הרגל משמשת כמו יד נוספת, כיון שהרגל היא משמשת לדברים רבים בצורה נוחה. [ג] אבל טלטול בגופו - כגון בגבו, מקום מושבו וכדומה - בזה גם אם זה הרגילות לא נחשב טלטול כיון שמקום זה מופקע לגמרי מטלטול. ולפי"ז נבין מה דאסר המאירי לטלטל ברגלו להקשקשין הנה והנה, כיון שזוהי הרגילות ועושה זאת עם רגלו, הרי הרגל משמשת כמו יד, וכן נבין מ"מ אסר השעה"צ לנקות את נעלו אם האבן אלו. ולפי"ז אפשר לבאר את המג"א הנ"ל מה שהביא מהמג"פ מפניו, והעיר עליו הפמ"ג מפרש"י, וי"ל דלא סגי ליה בהיתר של דרך הילוכו, אלא הוסיף שהוא גם כלאח"י, כי היות שמשלטל ברגלו אם זה לא היה כלאח"י לא היה מועיל. משא"כ כשיושב על החריות, גם אם מזיזים אין איסור, כיון שאופן זה מופקע מטלטול. וכן נבין שאם דורס על צינור הקשקשין זה לא נחשב כטלטול בגופו כיון שזה נעשה ע"י מכביד עם רגלו - והרי"ז בגופו, ואינו משתמש ברגל כמו ע"י היד. וצ"ע בכל זה. ועל הצד

תשיב משבת

מו"מ בעיני שבת

דאסור כשוזי הרגילות, יש לדון האם דנים לפי מה שרגיל אצלו או מה שרגיל אצל העולם. ולפי מה שדימינו ואלו להוצאה, בזה מפורש בגמ' (שבת צב.;; ובתוס' שם:) שתלוי ברגילות של רוב העולם, דלא"ה בטלה דעתו, וגם כשיש עיר שלמה שנוהגת לישא שלא כדרך, בטלה דעתם. [ויש עוד לדון בטלטול מהצד או ע"י דבר אחר - כשוזי הרגילות כחול, ואולי זהו נדון אחר מנד"ד, ע"י שו"ת מגדנות איליו (ח"ג-כ"ב), ובנתיב הקודש (ברנר, מוקצה, קכ"א), ובמאמר נפרד הארנטי בס"ד].

תמצית שבת

איסור תולש בעשבים הרב מנחם קיל

כ' בסעף ג' בדברי המגיד משנה אין שם: 'שבו אף שעלו בו עשבים אין בו איסור תולש כיון שאינו מנתק מן הקרקע'. אך מאד קשה להולמו בדברי הר"מ, א' דא"כ מאי קמ"ל ר"ל, וא"ל שהשמיע שמותר לטלטלו מע"ג יתירות למק"א, דכ"ש הוא שאפי' לתלוש מותר. ועוד שבגמ"א כ' (ג) אחר שהביא מחלוקת רש"י והרמב"ם, דתלישת העשבים מן הצדור אסור לכו"ע. וע"כ כדכ' הלח"מ (פ"ח ד) וז"ל: נראה דדעתו ז"ל הוא דרבינו מפרש הך מימרא דר"ל כשהנוחה ע"ג יתירות ולא הוצרך להוכיח שצדור שעלה בו עשבים דאין כאן איסור כלל משום עשבים דודאי לא יתלשו ואין זה חידוש אבל אם היה מפרשה במונחת ע"ג קרקע היה לו להוכיח רבותא טפי להודיענו היתר עקירת הצדור מן הקרקע משום קינוח. (רק שק"ש ת"א כ' אמאי לר"ל אין זה פשיטא כ"כ). אשמח לדעת אם יש המפרש כדברי הכותב הנכבד

תשיב משבת

טלטול מת שהסריח מדין גש"ר הרב ישראל קרויס בעמח"ס נחלת ישראל על מוקצה

בענין מה שהעירו כמה ת"ח בדין מת שהסריח ויש ביוון המת או ביוון לחיים סביבו שהתירו טלטולו אגב ככר ותינוק ולא משום גש"ר, נר' שהטעם לזה שזה גופא ביוון גדול למת להחשיבו כגש"ר, ולכן תקנו הסרתו באופן מכובד יותר ע"י כ"ת שהטלטול מתייחס להיתר. ויש סמך לדבר זה מדברי החת"ס (שבת קמ"ב ע"ב ד"ה סד"ה לא אמרו) שבת"ד מיישב קושית השל"ה למה לא התירו טלטול דוד המלך שמת בשבת ע"י מלבושיו אלא ע"י כ"ת, וז"ל, י"ל דגנאי הוא למלך להחשיב טפל כמו שיוירי כוס לגבי מלבושיו, ונוח לו יותר ע"י ככר ותינוק; עכ"ל. וה"נ בנידון דידן גנאי הוא לכל כן ישראל שמת להחשיבו כגש"ר. ולפ"ז אה"נ נכרי שמת ומסריח יש להתיר טלטולו כמו גש"ר, וכן אשכחנ' בנפ"ל בס' תקכ"ו סע' י' בה"ל (ד"ה ואסור) בשם המאירי, דהתם נמי בנפ"ל ליכא ביוון המת מכיון שאף פעם לא היה לו החשיבות של בן ישראל חי. (ואם נימא שהביון של המת שבגלל זה התירו טלטולו הוא בגלל שהחיים מתבזים לראות צלם אלקים במצב כזה, צ"ע מ"ש נפ"ל מבין קיימא, ועוד משמעות הפוסקים שסיבת טלטול מת שנסריח הוא עצם הסרחון שע"י המת מתבזה או אי הניעמות שהחיים סובלים עקב סרחונו. והרי לא מסתבר שיתירו טלטול מת שכבר הסריח, ע"י ככר ותינוק במצב שהחיים יודעים שיש כאן צלם אלקים שמתבזה הגם שלא ראוים ולא מרגישים שום ריח וכי'). והגם דלפ"ז מוש"כ נמצא דכשליכא כ"ת ואסור לטלטל המת, איכא ביוון ותינוק הוא קלקולו ולמה לא מצאנו עכ"פ בכה"ג שהתירו משום גש"ר, ד"ל מכיון שרוב פעמים מתאפשר בקלות ע"י כ"ת עשו לא פלוג לחומרא, ע"י ס' ש"א סע' א' בה"ל ד"ה לא. והא שמת המלוך בטיט וצואה עד שאמוס בעיני ראויו שהתירו ע"ק י' כ"ת (ס' ש"א מ"ב ס"ק כ"ד) ולא מוזכר היתר גש"ר, ע' בנחלת ישראל עמ' תקפה שתירצנו בכמה אנפין.

טלטול סכין של מילה הרב יונתן בנימין ווערצבערגער כולל מגן אברהם

במה שהקשה הר"ר רפאל אלחנן רבינוביץ להקשות ע"ד הרמ"א ביו"ד רס"ו דלאחר המילה מותר בטלטול משום אין מוקצה לחצי שבת דלכא"ו אין מוקצה לחצי שבת הוא רק בדבר דחוי השתא אבל כ"ז שאדחי הוה מוקצה, ע' בגמ"א ס' שלא ס"ק ה' דחולק ע"ד הרמ"א מטעם זה ולתרוץ דברי הרמ"א ראיתי לציין דברי התהלה לדוד בס' ש"ח (אות ט') ע"מ דכתב שם המג"א דאם זרק דבר לאשפה בשבת אינו מוקצה כתב דהא דמצינו שדבר נעשה מוקצה בשבת הוא רק בדבר שנעשה מוקצה במציאות או שנעשה איזו שינוי בהחפץ ששינוי זה גורם לו הקצאה ממנו כגון שנעשה מאוס, וזה אינו נחשב מוקצה לחצי שבת מכיון דהקצאה נגרם ע"י מצב בהחפץ ואם היה זה נעשה בתחלת השבת הי' מקצה גם מתחלת השבת, אבל דבר שלא נעשה שום שינוי בהחפץ הגורם להקצאה רק כל הקצאתו הוא רק לחצי השבת כגון שזרק לאשפה בשבת זה אינו הקצאה, וזה באמת שורש הדין של אין מוקצה לחצי שבת דכיון דבתחלת השבת היה ראוי א"כ לא הקצה דעתו לכל השבת ורק על הזמן דבמציאות הוה אינו ראוי על זה גופא הוה הקצאה לגמרי ולפ"ז י"ל דבסכין של מילה באמת לא נעשה שום השתנות בהחפץ אלא דלפני המילה היה מוכן להשתמשות ועכשיו אין בו שום השתמשות הרי זה ככלל בדין אין מוקצה לחצי שבת דגוף הדבר לא נשתנה רק דממילא כיון שנגמר המילה הרי הסכין מוקצה מכל השתמשות אין הקצאתו הקצאה כיון דאינו לכל השבת.

ביסוד דין טלטול מן הצד האסור והמותר בשבת הרב יצחק גרשון לב ירושלים

הראשונים עמדו בסתירת הסוגיות בדין טלטול מן הצד דדעת רב בשבת מ"ג ב' דטלטול מן הצד שמה טלטול ומסוגיין מבואר דהכי נקטין כש"כ בראשונים שם למעט בעה"מ, ומאידך בדף קכ"ג א' פסיק רב נחמן הלכתא דטלטול מן הצד ל"ש טלטול, ובתוס' ורא"ש ור"ן כתבו לחלק בין טלטול מה"צ לצורך דבר המותר לבין טלטול מה"צ לצורך דבר האסור דבכה"ג טלטול מה"צ שמה טלטול. ומפשטות דבריהם נראה דטלטול מה"צ לצורך דבר האסור חמור כטלטול דבר האסור עצמו ויל"ע בזה דהא כתב רש"י מ"ג ב' ועוד דטלטול מה"צ זהו טלטול כלאחר יד, ובכל המלאכות דשבת מצונו

דכלאחר יד לא חשיב כמלאכה עצמה כדאיאת בשבת צ"ב א' כמותי' ובכורות כ"ה א' בגמ' [יעו' רש"י ורמב"ה שם] ובר"מ פ"א מו"ש הי"ד, ומדוע בטלטול דמוקצה נראה לפו"ר מדברי הראשונים דטלטול מן הצד כשהוא לצורך דבר האסור לא קיל מטלטול דבר האסור להדיא אף שאינו אלא טלטול כלאחר יד. וי"ל בס"ד דהרמב"ם בפכ"ד מה' שבת הי"ב כתב וז"ל אסור חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול ומפני מה נגעו באיסור זה אמרו ומה אם הזהירו נביאים וצויו שלא יהיה הלוחך בשבת כהלוחך בחול כ"ו ק"ו שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול כדי שלא יהיה כיום חול בעינין ויבוא להגביה ותקן כלים מפניה לפניה או להצניע אבנים וכיו"ב כו' ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח עכ"ד. וצינו בר"מ ה' פרנקל שעמדו ברבותינו האחרונים כמה שכתב הר"מ ביסוד דין איסור המוקצה "ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח" ולא אמר כדבריו בפתיחה לאיסור השבותיים ריש פרק כ"א שכתב שם וז"ל נאמר בתורה השבותות אפילו מדברים שאינם מלאכה חייב לשבות מהן ודברים הרבה הן שאסרו חכמים משום שבות ויעו' מ"מ ולח"מ דהיינו דעשה דתשבות עליו סמכו חכמים לאסור השבותים במלאכות שבת, ולכאורה היה בזה לכלול גם דיני המוקצה וע"ד שכתב הר"מ בטעם איסור המוקצה דע"י העיסוק בענייני החול נמצא שלא שבת ויבטל הציווי דתשבות, ומדוע חילק הר"מ ענייני המוקצה משאר השבותים וכתב בהם בענין אחר דבטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח, ובאמת הרמב"ם בפרשת אמור שציין אליו כמ"מ שם כלל דיני מוקצה בדין שבתו. וכתב בספר צפת פנעם בפכ"א דהבדל גדול בין שבותים דמלאכות שדיבר בהם הר"מ בפכ"א לאיסורי דמוקצה. דבכל המלאכות האיסור מלאכה הוא כמה שנאסר האדם במלאכות האלו מן התורה וכמה שסמכו חכמים לאסור והוא דין תשבות שנאסר האדם בעשיית המלאכה, אמנם במוקצה מה שנאסר הוא עצם ההתעסקות וכדכתב הר"מ שלא יהיה עיסוקו בשבת כעיסוקו החול כדי שלא יהיה כיום חול אצלו שהרי יושב ובטל ממלאכה ויבקש דבר שיתעסק בו ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח, והיינו דעצם ההתעסקות בענייני החול והדברים שהם מוקצים לצורך חול היא זו שנאסרה ולפ"ז מאחר ועצם ההתעסקות בדברים שהם מוקצים לענייני החול הוא מהות עצם האיסור א"כ גם בטלטול מן הצד אחר שהוא לצורך דבר האסור הרי הוא מתעסק בדבר האסור ומאחר דעצם ההתעסקות הוא מה שאסרו חז"ל אף שהוא עושה זאת ע"י טלטול מן הצד, אך הואיל ומטרתו הוא ההתעסקות בדבר האסור כ"ז בכלל גזירת חז"ל באיסור מוקצה. ובאמת גם ברמב"ם עה"ת בפרשת אמור כ"ג כ"ש שציין אליו במ"מ מדוקדק דן דברמב"ם הביא למכילתא דשם איתא ושומרתם את היום הזה למה נאמר והלא כבר נאמר כל מלאכה לא יעשה בהם אין לי אלא דברים שהן משום מלאכה דברים שהן משום שבות מניין ת"ל ושומרתם להביא דברים שהן משום שבות והוקשה לרמב"ם מה הם דברים שאין בהם מלאכה ויש בהם משום שבות שאסרו חכמים, וכתב שנצטוו בזה להיות מנוחה ביי"ט כ"ו יעו"ש שכלל בזה איסורי מוקצה ועשיית היום הזה בשאר ענייני כימות החול. ומדוקדק שלא סמכו לאסור מוקצה מאיסור עשיית מלאכה אלא מדין ושומרתם וכש"כ הרמב"ם בהמשך שיהיה זה יום שבתה ומנוחה ולא יום טורח כימות בחול. שכתב הר"י"ף בסוגיין בכירה, לחלק דכי אמרין טלטול מה"צ שמה טלטול כגון אבנים וכיו"ב שאין לצורך שבת כ"ו אבל פה וזכור"ב דאוכלין הן וצריך לאוכלן בשבת טלטול מן הצד בכל כ"ו האי מילתא לא שמה טלטול עכ"ד ונתקשו כבר הראשונים כוונתו יעו' בר"ן שם. ולפי משנ"ת מבואר היטב דכוונת דבריו דאם ההתעסקות היא בדבר אינו לצורך שבת כגון אבנים ככה"ג גם טלטול מן הצד חשוב טלטול הואיל והוא ערב האיסור דמוקצה והוא ההתעסקות בדבר שאינו צורך השבת אלא צורך החול, אכן כשהתעסקות היא בדבר שהוא צורך השבת כאוכלין וכיו"ב הרי מאחר וההתעסקות שלו היא בדבר המותר והוא צורך ההתעסקות הרי מה שאגב זה מטלטל דבר האסור אך הואיל ואין זה כלל מטרת ההתעסקות הרי מה שמטלטל הדבר האסור אגב זה לא חשיב טלטול שאסור חז"ל דלא אסור אלא ההתעסקות בדבר האסור ולא התעסקות בדבר במותר ומה שמטלטל אגב זה לא חשיב דאין זו מטרת התעסקותו כלל.

חיבור ע"י קפיצים ובפנטנים המצויים היום אם הוא כהבדלה הרב יהושע לייב לדר מלל בדרסל

א' לס' שיש ס"ו מ"ב סקמ"ה יל"ע בחיבור ע"י קפיצים ובפנטנים המצויים היום אם הוא כהבדלה, ב' תופר אמאי אין חיוב משום בונה, ולמ"ד שאין בנין וסתיירא בכלים מוכן, ואם יש בנין וסתיירא בכלים המנח"ח סוף קורע כתב שתופר זה בדברים רכים ונונה בדברים הקשים וצ"ע על סכרת המנח"ח מרש"י בשבת דף ע' לגבי כוורת שמחייב משום תופר ודן למה אין בונה ואפי' שלכאורה ה' דבר רך

האם להירושלמי ר"ש מתיר גם פסיק רישא הדבר שאינו מתכוון הרב מ. קסטנבוים כולל בית הלל

בירושלמי מס' כלאים (פ"ה ט"ד דף ד:) מובאת הברייתא הנמצאת בגמ' שבת קכג. פדה שטמנה בתבן וחררה שטמנה הגחלים אם היו מקצתן מגולין ניטלין בשבת ואם לאו אין ניטלין בשבת. ר"א בן תרדיא אומר כן, וכן כך תוחב בשפור או בסכין ונטולן, ואומר הירושלמי דר"א בן תרדיא ס"ל בר"ש דדבר שאינו מתכוון מותר וכן מבואר שם בהמשך לגבי הדין של הטומא לפת וצוננות תחת הגפן שאם היו מקצת עליו מגולין ונטולין בשבת, דאף שעושה גומא ע"י ניטלתו מ"מ אין בזה איסור בר"ש דדבר שאינו מתכוון מותר וצ"ע דהא קי"ל דמורה ר"ש הפסיק רישא, והבא בב' המקרים האלו הרי זה פסיק רישא ולמה מותר לפי ר"ש ושמה הירושלמי חולק וסובר דאין ר"ש מודה בפסיק רישא וכו' שערי אמונה" (למרח"ה) קלאים פ"א מ"ט (כ' דנראה הירושלמי מגדר בפסיק רישא דלא ניחא ליה וצ"ב אמאי חשיב זה לא ניחא ליה, הא ודאי ניחא ליה שיש שם שאבן ועפר דהא כוונתו תחילה הטמים שם, וצ"ע.

בענין עריסה עם מובייל ואם הוי בסיס הרב ראובן גרינבלט

הנה בגליון 31 כתבת לדון בענין מובייל שמחובר למיטת תינוק דהוי כשמל"א, דממילא קיר העריסה נהפך לבסיס וממילא שכל העריסה חשיב בסיס לשמל"א, דהכל חשיב כחפץ אחד ודמי' למש"כ

תשיב משבת

מו"מ בעיני שבת

שמתחשמים להם צמודים לשם אין זה חשוב צידה, משום שבשערי תשובה סוף סימן שט"ז הביא מה שכן בשו"ת מהריט"ן רמ"ה דמותר למשוך מקל במי לימון לגרום לדבורים לעלות עליו כיון דאינו לזכרם רק גורם שירצו להיות שם אינו חשוב צידה, א"כ ה"ה כאן מה שהם נמשכים למקור האור ורוצים להיות שם אינו צידה ואחר שמתים ומתייבשים ג"כ אינו חשוב צידה וכמשנ'. [ד] אלא דמ"מ יש לדון לאסור מצד גרם נטילת נשמה, אע"ג דגרמא אינו אסור

מדאורייתא בשבת כמבואר בגמ' בשבת ק"כ, מ"מ אסור מדרבנן, וכמבואר ברמ"א בס' שו"ת דלא היתירו רק במקום הפסד או צער הגוף, ולא מצאנו שהתירו במקום צער הנפש בעלמא, וכן אע"ג שהתירו צידת אינן במינו נצוד במקום שמצערנו וכמבואר בשו"ע שט"ז ס"ט דמותר לצוד פרעוש שעוקצו, מ"מ יתכן דזה דוקא צער הגוף אבל צער של הטרדת הזבובים ומאסותא יתכן דאינו דומה וכמו שכתב במנחת שלמה ח"א ס"ח ס"ז דאין לדמות צער הנפש לצער הגוף, אמנם בשבות יעקב כ' מה, ובאמרי בינה שבת כז, התירו להניח סם המות לפני זבובים משום דבמקום צער לא גורר גרם מלאכה ומשמע דלאו דוקא צער הגוף, ויש להסתפק אם גם ס"ל דמותר להניח מצודה במקום צער, או דשם חמור יותר דגורו שמא ילכו בשעת פריסת המצודה וכדמשמע בתו" שבת ט"ז א, וכן יש להוכיח מהמ"א בס' שט"ז דאסור להניח מצודה לעכברים ומשמע דגם היכי דהם מצערים ג"כ אסור ולא התיר משום דהנחת מצודה הוא אסור דרבנן, ויתכן דזה משום דיסוד הגזירה הוא מחשש שמא ילכו בעת ההנחה לכן זה חמור יותר, וכעין דברי השעה"צ בס' שט"ז ס"א דלא התירו הריגת בעל חי שמצערנו אע"ג דזה מלאכה שאצל"ג כיון דעיקרו דאורייתא, וה"ה הכא דיש חשש דאורייתא אם יצור מיד בעת ההנחה, וממילא בהנחת סם המות אין שייך גזירה זו. וממילא דגם בגזירת דין יש לעיין אם שייך החשש שבשעת ההחשכה ילכו הזבובים שנמצאים סמוך למכשיר ומיד ילכו לשם, או דבד"כ זה אינו קורה מיד באותו רגע של ההחשכה וזה דומה לגזירת יעקב דהתיר במקום צער והכא מסתברא יותר, אמנם האמרי בינה שם משמע דהתיר משום שאינו ודאי שייאלו הסם המות, וגם אם אוכל אינו מת מיד וא"כ בגזירת דין חמור יותר דקדור לודאי שיעזרו ועכ"פ חלק מהזבובים ודאי יצורו וגם מתים שם מיד על כן אינו מוכרע להיתר. אלא דמסבירא יש לדון דגרמא זו קילא משאר גרסות דאינו מכניס המכשיר שצדדים אלא מחשיך וזה גורם לזבובים לרצות להגיע לאור, דומיא דמלכות עכברים שיש שם מאכל פתיון לעכברים אלא שיש בחדר עוד מאותו מאכל וזה גורם שלא יהיה להם ענין להגיע לפתיון דיש מקום לדון דמי שמוציא מהחדר את שאר המאכלים וע"ז נשאר הפתיון במלכות אינו חשוב גרמא ישירה, וגם כאן ע"י שמחשיך את שאר החדר ממילא נשאר האור של המכשיר שלכודם וגורם שהזבובים ירצו ללכת לשם, וגם עיקר הדבר דהנחת פתיון במלכות קיימת אסורה אינו מפורש לאיסור, ובחשוקי חמד שבת ה' דן בזה אם דינו כהנחת מצודה או לא, ובפסקי תשובות בס' שט"ז פשיטא ליה לאיסור, מ"מ קשה להקל מסבירא בעלמא. [ה] ויש גם לדון דבצידה מצאנו דהר"ן אחר הצבי יחד עם כלב ואח"כ הכלב תופסו, או אם רץ עד שהבהיל הצבי ואח"כ הכלב תופסו חשוב צידה בידיים וכמבואר בס' שט"ז סעי' ב' ברמ"א, ובמ"ב בס' שט"ז ס"ק י"ג ובשעה"צ ס"ק י"ג מבואר דשם הטעם שאין חשוב גרמא דכן הוא דרך הצידים, ובחזו"א סי' ל"ו א' ולי"א ח' א' כתב דכיון דדרכו בגרמא חשוב מלאכה ומדין זוהר ורוח מסייעת, ולכן היכי דפורס מצודה באופן שודאי יצורו חשוב מלאכה גם בניצוד לאחר זמן, וזה כלל בכל המלאכות מלאכה שדרכה בגרמא חייב כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה וכדמשמע בחזו"א שם דנלמד מדין זוהר ורוח מסייעת, וכן השעה"צ שם מצוין לדון זוהר ורוח מסייעת, ויש לדון גם כאן שכן הוא דרך הצידה של הזבובים ע"י הנחת המכשיר והחשכת החדר נמצא שיש כאן חשש מלאכה דאורייתא. ולדינא הצעתי המו"מ הנ"ל בפני הגרמ"ש קליו ולא הסכים להתירים הנ"ל, וס' דהנחת פתיון ג"כ חשוב כהנחת מצודה, וגם משום הסברא דכיון דדרכו בגרמא חשוב מעשה וכשנ"ל בדעת החזו"א, וכן שמעתי למעשה מהגאון ר' שריאל רונברג שליט"א דיש לחוש בזה, וכו"מ מהגרמ"ש קליו שמעתי דהסכים להתיר אם מחשיך החדר בזמן שעדיין לא התחיל לפעול המכשיר הלוכד הזבובים, וגזון שיתכן ע"י ששון שבת שידלק בשעה מסוימת ומחשיך לפני השעה היעודה הסכים שיש להתיר במקום צורך, וכן אם משאיר חלון פתוח שאינו מוכרח שהזבובים ילכו דוקא למקור האור של המכשיר ג"כ יש להקל, ואע"ג דבס' שט"ז ג' לא מצאנו היתר להכניס למצודה אם משאיר פתח קטן רק היכי דאינו מכין לצידה והכא הוא מכין, מ"מ יש להקל אם משאיר חלון שנכנס כמות גדולה של אור דדומה למניח חור גדול במצודה דיתכן דמותר גם במכין וכמבואר בבאור הלכה סי' שט"ז סוף ד"ה שהם ניצודים בשם המהריט"ן, ובבאור הלכה שם ד"ה ובלבד, עוד הסכים דב"ט יש להקל דנטילת נשמה יתכן דאין איסור דאורייתא מדיון מתוך שהותרה נטילת נשמה לצורך אוכל נפש הותרה שלא לצורך. [ו] אגב אורחן יש להסתפק כמה שמצוי היום בשוק ספריי שמתזייז על החרקים והם מוקפאים לכמה דקות ועי"ז אפשר לסלקן, ויש פעמים שהם מתים מזה השאלה אם מותר להשתמש בזה בשבת היכי דיש חרקים המצערים דבצידת אינן במינו ניצוד מקילים במקום צער הגוף, ואע"ג דיתכן דימותו אין זה פסיק רישא ואינו מכין, או דכיון דכוננו לסלק מעליו החרקים חשוב כמכין גם להריגתם ואסור, וצ"ע לדינא

במ"ב (ש"י סק"ל) דאם כיס המעות כולו תפור בבגד כל הבגד נעשה בסיס דחשיב כיחידה אחת (ולא דמי למפד ד"א דרך חלק ממנה הוי בסיס, דהתם אפשר לטלטל גם היות החלק המותר לבד כמו שביאר מורינו הגרמ"מ בני אהלי דשבתא) אך כתבתי לדון דהוי בסיס לאיסור והיתר בגלל המזרון והשיב ע"ז הרה"ג ר' שמואל טאוב (בגליון 32) דכה"ג דמי לאבן ע"ה החבית דל"ח בסיס גם להיתר מחמת היין שבחבית, דחשיב כב' מקומות ולכא"י יש לדון לחלק דמתי שייך

לדון כב' מקומות חלוקין זה דוקא באבן ע"פ החבית שיש להם שימושים חלוקים החבית למטה מקבלת וכי החבית למעלה הוי מקום קבלה משא"כ היכא שאחד משמש לשיי כיחידה אחת וא"כ י"ל דבמיטה שקיר העריסה אין לו שימוש נפרד מכל המיטה א"א לראותו כ"ב מקומות נפרדים וממילא הוי יחידה אחת המשמשת לאיסור והיתר וכע"ז כ' הרה"ג ר' משה שיינין (בגליון 33) אך התם כ' עוד סברא ע"ז ס"ב הבעה"ב דבסיס שהמוקצה משמש לו (כמו גזיון) ל"ה משום לאיסור, וה"ל כל השימוש של המוביל הוא לתוך העריסה שם יש רק היתר, אך בזה יש לדון טובא דסברא זו קאי רק לגבי קדימה דכל מטרת האיסור לשמש להיתר בהבסיס לה משא"כ במטה שזה לא משמש לבסיס לא שהוא העריסה אלא לתינוק, כל כה"ג ודאי הוי בסיס כיון שהעריסה מחזיקה למוביל וכמו דלא אמרי' בכל שולחן שבסיס למרות דל"ה בסיס כיון דכל מטרת הנרות בשביל להאיר לאדם שזה שימוש של היתר. אמנם מש"כ שם עוד הרב טאוב דבמ"ב ש"י סק"ל א"א מב' דאין בסיס בשמל"א, תמיהני דמפורש שם להפוך דהא סיים שם המ"ב דאם התיבה עשתה תמיד להניח בה לחם וסכנינים הוי כי שמלאכתו להיתר והשולחן נעשה בסיס לאיסור והיתר, משא"כ אם זה מיוחד תמיד לעשות הוי כשמל"א. והא דבעי' שיהי' זה מעות לכא' היינו כמב' בשו"ע שם ס"ז לגבי מיטה שאפי' יחדה למעות והניח עלי' מבעו", כל שלא היו עלי' ביהשמש"ל ליכא בזה דין מוקצה. וכן מב' בנשמ"א ע"ד החי"א (כלל ס"ו סי"א) שזה מקור דברי המ"ב עיי"ש.

בענין הלל בר"ח חנוכה הרב יחיאל צבי גרשבוים ליקוואד עה"ת והיראד

כמה שדנו בענין ר"ח טבת ר"ח חנוכה כך נהג קצ"ו מרן החת"ם זיע"א פסחים קכ: שו"ת חת"ס ח"א קפו. ועוד ועוד. האם מלבד החיוב הלל דחנוכה יש בו ג"כ חיוב הלל מצד ר"ח וכתבתי בס"ד להוכיח מהבית יוסף שהעתיק דברי השבלי הלקט דבתהלים קני כתוב י"ב פעמים הללו, ומורמו ל"ב פעמים הלל דר"ח בקדשו קידוש החודש הרי להדיא דגם בר"ח טבת אמרינן הלל דר"ח. וכתב הגאון ר' א"מ באקאן שליט"א להקשות דכבר נתקשו האחרונים על דברי הב"י מר"ח תשרי ר"ה דלא אמרינן ביה הלל. וכתב המאמר מורדכי דבעצם אמרינן הלל ורק משום ספרי חיים וכו' לא אמרינן הלל, וכתב הגאון הנ"ל שליט"א דאפי' גם בר"ח טבת יש לומר דבעצם אמרינן הלל דר"ח ורק דלא אמרינן משום דכלא"ה אמרינן מצד חנוכה. ולכאורה קושיא לא קא חזינא, אלא סיוע קא מסייע, דיסוד השאלה בהלל בר"ח טבת הוא האם כל ר"ח יש לו מחייב בפנ"ע להלל ובוה יש להסתפק האם בר"ח טבת ג"כ יש מחייב או לא, אבל אם נאמר שכל ר"ח יכולה חדא מחייב, שהנהיגו, דר"ח אמרינן הלל או פשוט דגם בר"ח טבת יש הלל דר"ח. והנה מש"כ המאמר מורדכי דר"ה כיון דבעצם יש הלל ורק משום ספרי חיים וכו' אינו מוכרן רק אם כל ר"ח חד מחייב אית להו, נמצא דגם ר"ה בעצם יש הלל דר"ח ורק לא אמרינן הלל משום ספרי חיים וכו', אבל אם כל ר"ח יש לו מחייב בפנ"ע אם בדר"ה ליכא שוב מחייב דאין שום סיבה שהחייב הלל בר"ח מכיון שאין אומרים בו הלל, ועי"כ דכולה חדא מחייב אית להו ונמצא דגם בר"ח טבת יש בו משום הלל דר"ח.

בענין צידת זבובים בגרמא הרב משה בלוי

א] שאלה, האם מותר בחדר שיש בו מלכות זבובים שפועל ע"י נורה בצבע כחול שבזמן שהחדר חשוך הזבובים נמשכים לאור של המנורה ושם מתחשמים, והשאלה אם כיום כשיש זבובים בחדר אם מותר להחשיך החדר ע"י סגירת הדלת והתרים ועי"ה קרוב לודאי שהזבובים ילכו במלכות, ויש לדון מצד גרם צידה שבוה שנמשכים למנורה והולכים אליה האם חשוב שניצודים שם, וכן גרם נטילת נשמה, וכן יש לדון מצד זה עצמו שסוגר החדר על הזבובים ואינם יכולים לצאת מהחדר אם יש בוה צידה, ואע"ג דצידת בעל חי במקום דלא מטי ליה בחד שיחיא אינו צידה האסורה מן התורה מ"מ מדרבנן אסור, כמבואר בשו"ע שט"ז סעי' א', והשאלה אם גם סגירת החדר על הזבובים אסור מדרבנן. [ב] תשובה, הנה מצד השאלה של הצידה בסגירת הזבובים בחדר יש לדון להקל בזה שהרי אין כונתו לסגור הדלת כדי שהזבובים יהיו בחדר, אלא אדרבה שלא יהיו, ולכן זה דומה לסגור הבית ע"מ לשמור הבית ויש שם בעל חי דלדעת הרשב"א שרי כיון שמכין לשמירת הבית, ואע"ג דלא ק"ל כהרשב"א מ"מ כאן שאין במינו ניצוד שהוא דרבנן, כתב המ"ב בס' שט"ז ט"ו ובשעה"צ י"ח דיש להקל באין במינו ניצוד כשאין מכין לצידה היכי דלא מטי בחד שיחיא דהוא אין מכין בתרי דרבנן, ואע"ג דכאן יש מקום לדון דאע"ג דאין מכין למנוע מהזבוב הוציאה מהחדר כיון דיסוד כונתו הוא לגרום צידת הזבוב חשוב כמכין לצידה, מ"מ אין להחמיר דכאן דבס"ק להלן מבואר דאין כאן צידה רק נטילת נשמה. [ג] ומצד השאלה של גרם צידה לכא' אין סברא לומר דכיון דיש גרם נטילת נשמה אין חשוב צידה, דבגמ' שבת ק"ז א' איתא השולח דג מן הים חייב משום נטילת נשמה וכתב רש"י שהיה ניצוד ועומד מבעוד יום, ומבואר דאילו זה דהיה ניצוד היה חייב גם משום צידה, וראיתי בארחות שבת ח"א פ' י"ד הערה ג' שנסתפק בזה, והביאו בשם מרן הגר"י ש"ס ראה זו, וכתבו דיש לדחות שמא התם אינו נטילת נשמה עד שישב כסעל לכן חייב גם משום צידה, וחילוק זה אינו מסתבר דהנטילת נשמה מתחיל מיד כשיצא מהים ואעפ"כ חייב משום צידה, אמנם ראיתי שיש באחרונים שכתבו לא כן צידה היא דוקא כבעל חי בעודו חי והמתת בעל חי אינו חשוב צידה, מ"מ בראב"ה א' סו"ס קצ"ד מבואר דהרי"ט בע"ח חשוב צידה, ויעויין מנחת סלת על המנח"ל מצוה לב ובאור שמח פ' י"א מה' שבת ה"א, אמנם כאן שהזבובים מתייבשים לגמרי יש לדון דאין כאן צידה דמסתבר דגם אם נימא דהמתת בעל חי ג"כ חשוב צידה מ"מ שריפת הבעל חי אינו חשוב צידה, ומצד מה שהם נמשכים למקור האור ועוד לפני

מצא עט שהיה מונח על מקומו מערב שבת הרב מרדכי פישוהוף מו"ס תכלת מורדכי כולל פוניבו

שאלה: מעשה באדם שהגיע לביהמ"ד בליל שבת וכשפנה למקומו גילה שנשאר שם על הסטנדר או על השולחן עט מערב שבת, ושאלתו בפני כיצד ינהג האם מותר לו לסלק את העט משם, ואם מותר באיזה אופן. [ונפק"מ] גם לענין הסטנדרים שיש שם תאים, ונמצא שנשאר שם דבר מוקצה. תשובה: הנה הדבר פשוט שעט העומד לכתובה נחשב כלי שמלאכתו לאיסור (על אף שאם הדיו שבתוכו היה לבדו היה נחשב מוקצה מחמת גופו). וכלי שמלאכתו לאיסור שהיה מונח בביה"ש על דבר אחר המותר בטלטול ואסורו בטלטול כדן בסיס לדבר האסור ונעשה דינו שאסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו (דלא כהריטב"א קכ"ד א' בשם התוס' רי"ד בבסיס מותר בטלטול לצורך מקומו). ועל כן אף

תשיב משיבת

מו"מ בעניני שבת

אם יסתלק האיסור במהלך השבת ישאר השולחן בדין בסיס לדבר האסור והוא אסור לטלטלו וכמבואר כ"ז בשו"ע סימן ש"י וזכ"מ. אלא שבגד"ד נראה פשוט שלא יהא דינו בכסים והוא מפני כמה טעמים, חדא משום שאין בכחו של המניח לאסור השולחן כדון אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (רמ"א סימן ש"ט ד), ועוד שבפשוט לא הונח שם העט על מנת שישאר ג"כ בשבת אלא נשכח שם, וכשוכח אין דין בסיס (שו"ע סימן ש"ט ס"ד ועיין משנ"ב ס"ק כ"ח). ועוד יש להוסיף

שבאופן שהיו עוד דברים המונחים על השולחן כגון ספרים או שאר דברים החשובים יותר מן העט אין זה נעשה בסיס כדון בסיס לדבר האסור והמותר (שו"ע סימן ש"י ס"ח). ועוד יש להוסיף ולדון שאפשר שיש אופנים שאפילו אם מונח רק דבר האיסור על הבסיס אינו נעשה בסיס, והוא באופן שאינו נחשב כלל ביחס לבסיס וכמשי"ב במשנ"ב סימן ש"י ס"ק ל"א בשם הח"א (ורא"י לזה מדברי התוס' קמ"ב א' ד"ה וישידינו כמובא בהערה). וא"כ באופן שמונח עט פשוט וזול על השולחן אפשר שאפילו אם רק הוא מונח שם לבדו אין השולחן נעשה בסיס, ולא נשאר לנו לדון אלא אם מותר לפנותו משם וכיצד. ולכאורה היה נראה בפשיטות שמותר לפנות את העט אף בידיו שהרי ק"ל דכלי שמלאכתו לאיסור מותר לפנותו לצורך מקומו. אלא שבאמת יש לדון אם באופן שאפשר ג"כ לפנותו בלא לטלטלו להדיא מותר לפנותו בידיו כדרכו. שהרי כאן יכול ג"כ לסלקו כלאחר ידו לדעת הט"ז סימן ש"ח ס"ק ו"ח והמשנ"ב סימן ש"ח ס"ק י"ג שרי כדון טלטול מן הצד (ועיין רש"י מ"ג ב' ד"ה מן הצד - כלאחר יד וכבר הארכנו בזה טובא במק"א) ואף לדעת החו"א (סימן מ"ז ס"ק י"ג י"ד) אסור, הרי מ"מ יכול להסיטו בגופו דרך ישיבתו וכד' דגם להחזיר"א שרי. וכן יכול ג"כ לנער השולחן או הסנטר ולהפיל העט, וניער אינו לטולל כמבואר ברש"י סוף נ"א א' ובכ"מ. (ועיין סימן ש"ח סעיף כ"ז, סימן ש"ט ס"ד). ואמנם בפשטות כיון שמותר לטלטל לצורך מקומו א"כ מהי"כ לאסור כשאפשר באו"א. אלא דבשו"ע סימן ש"ח סעיף י"ד כתב דמותר לשמוט נעל חדשה מתוך הדפוס כיון ששם כלי עליו ומותר לטלטלו לצורך מקומו. וכתב ע"ז במשנ"ב ס"ק נ"ז דלפי טעם זה ה"ה דמותר לשמוט הדפוס מתוך המנעל בין שהוא תקוע בו בחזק ובין ברפוי. והביא מהא"ר דמפקפק ברפוי דלמה יטלטל הדפוס טוב יותר שישמיט המנעל מעליו אחרי שהוא רפוי ולא יטלטלו בידים, ומסיק בדמקום שקשה להשמיט המנעל בודאי אין להחמיר. ומבואר בדבריו שיש ענין להחמיר ולא לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אף לצורך מקומו אם אפשר בל"ז. ובאמת בדומה לזה מצוין ג"כ בדברי המשנ"ב שם ס"ק י"ב לענין היתר הטלטול לצורך גופו שכתב דמיידי שאין לו כלי היתר לתשמיש זה דאי לאו הכי אין לו להשתמש בכלי זה. וכיאר מקורו בשעה"צ אות ג' מהגמ' שבת קכ"ד א' דמשני מקלות אפשר כד"ר, הרי דאף שמוכנים היו לזה מע"ש דריקים וחלקים וזו ושמ כלי שמלאכתו להיות הוא וכדלקמן ס"ד, וכל שכן בזה שהוא כלי שמלאכתו לאיסור. ועיין בחידושי עמ"ס שבת שם שהארכתי לדון בראייתו, וכן בסתירת דבריו אם הוא איסור או שבמקום שקשה הדבר אין להחמיר. וע"ש בהגהות ראמ"ה שג"כ הוכיח כדברי המשנ"ב מדיליה מדברי הרשב"א שם (וכ"כ בחי' הריטב"א החדשים) גבי קנים. וגם בדבריו יש לדון וכמשי"ב בחידושי שם. וכת"ש פליג ע"ד המשנ"ב ועיין מש"כ שם בבואר פלוגתתם. ועכ"פ לפי דברי המשנ"ב לכא"י היכא דאפשר בניעור אין לטלטל העט להדיא אף שהוא לצורך מקומו אלא יש לנערו ויפול מאליו. ויחיק הדבר הדיכא דאפשר בניעור אין לטלטל אף באופן המותר מותר כן במתני' ובגמ' קמ"ב ב' וק"ל הרי בבואר סימן ש"ט ס"ד דאם שכח אבן ע"פ החבית מטה החבית על צדה והאבן נפלת. ואם היתה החבית בין החביות ואינו יכול להטותה במקומה שמא תפול האבן על חביות אחרות ותשברם יכול להגביה כמות שהיא עם האבן למקום אחר ולהטותה שם כדי שיפול מעליה. וע"ש במשנ"ב ס"ק י"ז דאיכול להגביהה הוא משום דק"ל לטולל מן הצד מותר, ואפ"ה ברישא היכא דאפשר לו בניעור צריך נייעור דוקא. ועיין בחו"א או"ח סימן קנ"ו בהשמות לסמן ש"א דמבואר בתוס' דאיכא ג' מדרגות, נייעור במקומו, וטלטול מן הצד וכי' והנה בהנהיג ע"מ ליטול בשבת התירא דנייעור שמענו, ובטלטול מן הצד פליג תנא, וק"ל דמותר וכי'. ועיין עוד רש"י נ"א א' ד"ה הרי דנייעור אינו טלטול כלל ולכן שרי אף במקום שנאסר הטלטול. ועיין עוד תוס' קכ"ג א' ד"ה האי דמבואר בדבריהם בתחילה ובסוף דנייעור אינו נחשב אף לטולל מן הצד (וע"ש ג"כ ברד"ה אם). וע"ע מתני' קמ"א א' דשולחן שנשארו עליו קליפין ועצמות לדעת ב"ה ולמאי דאפרכין בה גמ' הוא לדעת ב"ש מסלק את הטבלא כולה ומנעה - אף שלדידהו אסור להגביה הקליפין והעצמות בידים. ובשו"ע סימן ש"ח ס"כ לא היתה אלא לנער את הטבלא במקומה. ועיין בבואר הלכה שם ד"ה מנער. שו"ר בחו"א סימן מ"ט ס"ק ח' שכתב וז"ל ואף שאפשר בניעור, לא מצוין בכלי שמלאכתו לאיסור שיהא אסור לטלטל לצורך מקומו היכי דאפשר בניעור עכ"ל. ולפי דבריו אין עדיפות לנייעור על טלטול להדיא. ומ"מ נראה להדיא דאפשר בניעור זה עדיף מנייעור דניפוח אינו לטלטול כלל וכמבואר בשו"ע סימן ש"ח ס"ג ברמ"א וסעיף מ"ג במתבר. וע"ש בשו"ע שכ' דהוי כלאחר יד, ובכ"י מבואר דחשיב שינוי כלאחר יד. אמנם עדיין לא באנו בזה אל המנוחה שהרי בפשטות נתחייב בזה בהשבת אבידה משום לא תוכל להתעלם, ואף אם אין סימן בגופו מ"מ מקום הוי סימן, וכיון שכן אם יעירו על הארץ יתקלקל במדרג כף רגלי אדם, ואף אם אין הנייעור נחשב כהגבהה להתחייב משום השב תשיכם, מ"מ בזה שמנערו לא זו בלבד שעובר משום השב תשיכם אלא אף גורם נזק לממונ חבירו. ועל כן צריך לכה"פ לנער לכסא או שולחן אחר כדי שלא ינוק. אלא שעל דרך כלל זה לא יתכן בלא הגבהה ובה נתחייב בהשב תשיכם. ועוד יל"ע דגם אם ינערו על דבר אחר מ"מ אתי יש לדון בזה מצד אחר דהא בהנחת דבר מוקצה על איה דבר שהיה מותר בטלטול איכא משום מבטל כלי מהיכנו וכמבואר בסימן רס"ה ס"ו וס"ז ואע"פ שאינו נעשה בסיס בשבת (לדעת הראשונים הסוברים כן ויעיין מג"א סימן ש"ח ס"נ, וחו"א סימן מ"ז ס"ק ו' ועמשי"כ בזה בדף מ"ג א' ואכמ"ל, ובפרט להטעמים הנ"ל), מ"מ כל זמן שהמוקצה עליו אסור לטלטול והוי ביטול כלי מהיכנו. אמנם יתכן לדון ולחדש דכל ענין ביטול כלי מהיכנו דטעמו משום שאסור הכלי בטלטול והוי כסותר הכלי (כמו שהביא במשנ"ב בב' המקומות הנ"ל) אינו אלא במניח עליו דבר שהוא מוקצה מחמת גופו שאסור לטלטלו כלל, אבל אם מניח עליו כלי שמלאכתו לאיסור כיון שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו לא חשיב מבטל כלי מהיכנו. אלא שבשו"ע סתם בזה וכתב וז"ל כל דבר שאסור לטלטלו אסור ליתן תחתיו כלי כדי שיפול לתוכו וכי' עכ"ל.

ומשמע דבכל מוקצה מיירי. ובאמת י"ל בזה ג"כ לאידך גיסא דאף בכה"ג שמוניח כלי שמלאכתו לאיסור חשיב מבטל כלי מהיכנו כיון דלמעשה כל זמן שאינו צריך לטלטלו לצורך גופו ומקומו אסור לטלטלו ונמצא מבטל כלי מהיכנו עכ"פ לאותו הזמן, והא ודאי דגם אם מניח דבר מוקצה על כלי סמוך ממש לצאת השבת חשיב מבטל כלי מהיכנו אע"פ שאי"ז אלא לשעה קלה (וכ"מ במחצה"ש סימן רס"ה א"א ס"ק ב' דמבטל כלי מהיכנו לפי שעה אסור ע"ש. וע"ע חו"א או"ח סימן מ"ח ס"ק ח' דאף שעדיין יהא אפשר לטלטל את הכלי ע"י הנחת דבר היתר בתוכו מ"מ הוא מבטלו מהיכנו לפי שעה), וא"כ ה"ה בגד"ד הרי מבטלו מהיכנו עכ"פ לזמן שאין לו צורך בו לגופו או למקומו. ויש מקום לומר להדבר תלוי בטעמי הראשונים מ"ט אסור ביטול כלי מהיכנו, דהנה המושנ"ב בשני אלו המקומות הביא הטעם דהוי כסותר הכלי וכנ"ל. ובביה"ד ריש סימן רס"ה כתב שטעם זה איתא ברמב"ם וברש"י בפרק מי שחשך, אך בדף מ"ב ב' פירש רש"י מפני שהוא קובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי לאלהא. ועמדו בזה בתוס' מ"ג א' ד"ה דמבטל. והשתא י"ל דאם הוא מפני שהוא כמחברו לקרקע אה"נ דחשיב שמחברו אף שמותר לצורך גופו ומקומו, אבל אם הטעם מפני שהוא סותר הכלי י"ל דכיון שלאחר שמניח עליו הכלי שמלאכתו לאיסור נעשה דינו כיו"ב ועדיין מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, אין הכלי נחשב כסותר. והנה בביה"ד שם הביא בשם הפמ"ג דאפילו כלי שמלאכתו לאיסור אף שהיה כבר מתחילה עליו שם מוקצה אסור להעמידו לקבל שמן הנוטף דמתחילה היה הכלי מותר לטלטלו עכ"פ לצורך מקומו ועכשיו אסור לגמרי. אמנם עדיין א"א להביא ראייה מזה לגד"ד כיון שבגד"ד הפמ"ג בודאי מבטל ע"י הכלי לגמרי מהיכנו. ושבו נמצא בפמ"ג מ"ז בפתיחה לסימן ש"ח אות ד' שנתפסק באם מניח מע"ש כלי שמלאכתו לאיסור על דבר היתר אם נעשה בסיס כיון דאפשר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. והוא מעין נדו"ד, אך עדיין יש לחלק בין דבריו לבין ענין ביטול כלי מהיכנו דאף אי לא נעשה בסיס מוש"כ הא ודאי דכ"ז המוקצה עליו אסור בטלטול וא"כ עדיין אפשר דבהנחה בשבת על כלי היתר הוי ביטול כלי מהיכנו. ובס"ד נמצא שבתהלה לדוד סימן רס"ו ס"ק ז' העלה שיש בעיקר הדבר מחלוקת ראשונים (וחזו"ע) בקצרה בסימן ש"ח ס"ק א'), דלדעת בעה"מ והרשב"א כלי שמלאכתו לאיסור מותר להניח כלי תחתיה ואין בזה משום ביטול כלי מהיכנו כיון דשרי לצורך גופו. וכ"כ הרמב"ן בתחילת דבריו. אבל לדעת מורו ז"ל שהביא בהמשך דבריו כיון דאסור לטלטלו מחמתה לצל בעוד שהכלי שמלאכתו לאיסור עליה אסור, ואף אסור בשבת להניח כלי שמלאכתו להיתר כדי שיפול עליה האיסור משום ביטול כלי מהיכנו. וע"ש בתהלה"ד שפקפק אם זהו לשונו של הרמב"ן (והכריח דע"פ הרמב"ן לא ס"ל סברא זו אלא ס"ל כהרבה"מ והרשב"א דמותר להניח כלי תחת כלי שמלאכתו לאיסור. וסיים דכפי הנראה דהכי נקטינן. ועיין מה שהארכנו טובא בדברי הראשונים הנ"ל ובדברי התהלה"ד בדף מ"ג א', ושם נתבאר להוכיח בדיעת הרמב"ן גם ע"פ קטעים חדשים שלא היו לפני בעל התהלה"ד דס"ל דכה"ג חשיב ביטול כלי מהיכנו. ועיין בספר נחלת ישראל פ"א אות ח' שדן לתלות הדבר בהניחין אי כלי שמלאכתו להיתר חשיב מוקצה או דאי"ז אסור אלא משום גזירת כלים. עכ"פ לדברי התהלה לדוד נמצא דאין מניעה לנער העט על כסא או שולחן אחר ואין כאן משום ביטול כלי מהיכנו. (אלא דכאמור צ"ע מסתימות דברי השו"ע שסתם וכתב "כל דבר שאסור לטלטל" ולא חילק בזה בין סוגי המוקצה. ובפשטות יש בזה מחלוקת ראשונים וכמו שהארכנו לעיל שם ואכמ"ל). ואח"כ הראוני בחוט שני שבת ח"ג פרק ע"ג שהביא ספק הפמ"ג ותלה ג"כ הדבר במחלוקת הראשונים הנ"ל דלהרמב"ן חשיב בסיס ואסור לטלטלו מחמתה לצל, ולהרשב"א לא חשיב בסיס. וכתב שם לדון לפי"ז במי שמקום התפלין קבוע אצלו מעל הטלית ושכח להוציא התפלין מעל הטלית בע"ש אם נעשית הטלית בסיס לתפלין. ובר מן דין נראה דליכא הכא משום ביטול כלי מהיכנו כמשי"כ במשנ"ב סימן רס"ה ס"ק ה' בשם הגהות אשרי ומוג"א דמותר לתת תחת נר של שעוה או של חלב שחושש שמא יפול ודליק מה שתחתיו ומניח שם כלי שיפול על הכלי ומטעם דכיון דאפשר לנער מיד האיסור מתוך הכלי כמשי"כ סימן רע"ז לא חשיב מבטל כלי מהיכנו. ואמנם לא נמצאת מה שצוין לסימן רע"ז דרש לכא"ו אין מבואר אלא דעל דעת לנער י"א דל"ח בסיס (והוא דעת התוס' בכמה מקומות ואכמ"ל), אך עכ"פ כן דעתו להלכה. וכן מבואר בדברי החו"א סימן מ"ז ס"ק ו' שכתב דאי שרי לנער לא חשיב מבטל כלי דכאמור שם בכופין סל לפני האפרוחין וע"ש בתו"ד בעודן וכו' עכ"ל. ולפי"ז ה"נ כיון דלא הוי בסיס מהטעמים הנ"ל יכול לנער לא חשיב ג"כ ביטול כלי מהיכנו. (אלא שבפשוט גמ' שם בזה מחלוקת ראשונים אם היכא שביכול לנער איכא משום ביטול כלי מהיכנו, ועיין משנ"ת בזה ע"ד הגמ' מ"ג א'). אמנם עדיין לא יצאנו בזה מדי לא תוכל להתעלם שנתחייב בזה בראיה אף בלא הגבהה. אלא שבאמת בזמנינו נשתנה הענין שמחמת השפע וזילות הממון אין בני"א מחזירים אחר אבידותיהם (בעיקר באבידות פשוטות, אך הדבר מצוי הרבה אף באבידות יקרות, וכל שכן בדברים הפשוטים ביותר כגון עטים מוצצים וכדו'). ואף אם יתלה האדם מודעה במקום גלוי בד"כ לא יפנו אליו ליתן סימנים ולפעמים אף שנודע למאבד מן הוא המוצא אינו טורח ליטול ממנו אבידתו. ועל כן הורו הדבר מן הפוסקים שמותר להתעלם מן האבידה. ויש שהתירו לתלות האבידה בלוח המודעות אע"פ שכל הרצוה יוכל לישללה ומצד חיובי השב"א המוצא חייב לשומרה ולדרוש סימנים, מ"מ מכיון שבאופן זה בודאי לא תגיע האבידה לידי המאבד, מותר ליתנה במקום גלוי כיון שבאופן זה קיים הסיכוי הגבוה ביותר שיחזור החפץ לבעליו ויתקיים צונו התורה. ויש שהתירו אף ליטול אבידה כזו לעצמו בלא להכריז כלל. ומ"מ אין הדבר ברור ובודאי ככל שאפשר להחמיר בזה ראוי להחמיר. ועוד יל"ד דהא קי"ל בכל דבר הנמצא בדרך הינוח הרי זה לא יטול ואם נטל לא חזרו (חו"מ סימן ר"ס ס"ט ע"ש מילתא בטעמא). וא"כ לכאורה היה נראה דהנכון בכ"ז שלא יזיז ממקומו אף שהוא צריך למקומו. אלא דיש לדון ולדחות דכה"ג לא חשיב דרך הינוח אלא דרך שכחה, ואפשר שבעליו כלל אינו יודע היכן שכחו (ואי"ז דומה למשא וכדו' שמניחים לזמן מועט ונראה כאבידה או דבאמת שכחו שם, שבעט הוא מונח בזמן הכתיבה כחלק ממלאכת הכתיבה ולא כמקום שהונח שם. ואי"ז מוחלט). ועוד סברא שמעתי בזה דאין בעל האבידה רשאי לתפוס רכוש אחרים משום חיוב מצות השבת אבידה, ומ"מ היכא דאפשר בודאי עדיף להשאירו במקומו ולא לסלקו ובה

הקונה מאכל לכבוד שבת אסור לו לאכול את כולו ביום חול מדין נדרי מצוה

מי שקונה בהמה (או כל מאכל מיוחד) לכבוד שבת ואומר: זה לשבת, לכאורה אסור לו לאכול ביום חול, כיון שכשומר שקונה אותה לכבוד שבת הוא נדר לדבר מצוה.

(והראוני בספר מנחת פיתים סי' רמ"ב

שכתב שאם ייחד דבר זה לשבת יש לזה דין כהקדש, ודייק כן מהירושלמי פ"ה דנזיר ה"א דמי שנדר להביא מנחה ביו"ט מחויב להביאה ביו"ט דוקא דימים טובים קובעין, ע"ש).

וקשה דבשבת דף קי"ט ע"א אמרו: רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר רב נחמן, קריבו ליה תלת סאוי טחיי (הגישו לו שלשה סאים רקיקים המשוחים בשומן אליה או בשמן), אמר להו מי הוה ידעיתון דאתינא (וכי הייתם יודעים שאבוא שאפיתם כל זה לכבוד?), אמרו ליה מי עדיפת לן מינה (כלום אתה חשוב לנו מן השבת, לכבוד שבת הכננום ולא היינו יודעים שתבא, רש"י).

ובפשוטו, המעשה היה בערב שבת, כי מעשה זה הובא בדברי הגמרא בתוך הסוגיא של חיוב הכנה לשבת. ומבואר שמותר לאכול גם בערב שבת דבר שהוכן לצורך השבת, וצ"ע. וראה בספר שיח יצחק (סי' קכ"ו) שעמד בזה.

אמנם בדברי רש"י בחולין (דף קי"א ע"א) מבואר שהמעשה היה בשבת עצמה, ולפי זה נוחא מה שאכל ממה שהכינו לשבת.

ב) והנה במשנה ברורה (סי' רמ"ב סק"ד) הביא מדברי הספר חסידים שאם שלחו לו דבר מאכל שיאכלנו בשבת לא יאכלנו בחול. וכתב המ"ב שלישי דעת הרמ"א (סי' תרצ"ד סעי' ב') שהעני יכול לשנות את המעות שקיבל עבור מגבית פורים למה שירצה אף שגבוהו לצורך פורים, א"כ גם כאן מותר לו לשנות ולאכול ביום חול, אמנם דעת הטור (שם) שהעני אינו יכול להשתמש במעות הללו רק לסעודת הפורים, וא"כ גם הכא כשהמאכל נשלח לו עבור השבת אינו יכול לאכול ביום חול וכדברי הספר חסידים.

אבל כשאומר בעצמו שקונה מאכל זה לכבוד שבת והדבר שייך לו, נראה דלכו"ע אסור לאכול ביום חול כיון דהוי נדר לדבר מצוה. ובמשנה ברורה הלכות פורים (סי' תרצ"ד סק"ו) הביא מדברי הב"י שכתב בשם הגהות אשר"י שמעות שחשב בלבו לחלקם לעניים ביום פורים אינו רשאי לשנותו, והטעם בזה משום שסובר שצדקה דינה כדון הקדש ולכן חייב לקיים מחשבתו מדין נדר ואע"פ שלא הוציא בשפתיו. והנה בנידון הנ"ל שקנה לכבוד שבת היא קבלה רק לצורך מצוה ואינה קבלה כצדקה, וא"כ מסתבר שכשחושב בליבו לקנות דבר זה לצורך שבת אינו נאסר, אבל עכ"פ נראה שאם אומר להדיא בפיו שקונה דבר זה לצורך שבת הוי נדר וחמיר טפי ממעות פורים ולכו"ע אסור לשנותו.

מיהו נראה שהאיסור הוא רק לאכול את כולו בחול, אבל לטעום או אפילו לאכול קצת קודם שבת מותר, כיון שכך הוא המנהג לטעום קצת ממאכלי שבת בער"ש, ממילא טעימה זו אינה בכלל הנדר.

כשמצא בהמה נאה ממנה איך אכל את הראשונה?!

בגמרא בבבא מציעא (דף ט"ז ע"א) תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד

נעים שבת

עניני כבוד שבת - מפוקסיו של בעל ה'שלמי תודה' זצ"ל
בעריכת הרב א' חפץ שליט"א

שבת, מצא בהמה נאה 'אומר זו לשבת', מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים וכו'.

ולכאורה לפי מה שביארנו, שאם אומר בפיו שקונה דבר זה לכבוד שבת, הוי כנדרי מצוה ואסור לו לאכול בחול, א"כ איך שמאי כשמצא בהמה נאה ממנה היה מניח את

השניה לשבת ואוכל את הראשונה בחול, הא כשלקח את הראשונה ואמר זו לשבת הוי כנדרי מצוה ותו אסור לו לאכול בחול.

ואפשר דהתם כיון שאם לא יאכל את הבהמה הראשונה בחול לא יוכל לקנות את הבהמה השניה לכבוד שבת, כיון שיש לו כבר בהמה לאוכלה בשבת, לפיכך, אכילתו ביום חול היא גם כן מחמת כבוד השבת.

ודבר זה מפורש ברש"י, וזה לשונו: נמצא אוכלה לזו כדי שתהא היפה נאכלת בשבת דהויא לה אכילתה של הראשונה לכבוד שבת.

ויש להביא קצת סייעתא לזה, דהנה בגמרא לעיל שם איתא "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב וכו'", ובסמוך ממש מובאת הברייתא ששמאי הזקן היה קונה כל דבר לכבוד שבת. ונראה מסידור דברי הגמרא שאצל שמאי הזקן כיון שגם אכילתו בחול הייתה לכבוד שבת, ממילא גם אכילתו בחול הייתה בכלל הוצאת שבת. שוב ראיתי שכבר כתב כן בספר מנחת שבת (סי' ע"ב ס"ק ל"א) ומבואר כמו שכתבנו שכיון שאוכל בהמה הזו כדי שיוכל לקנות ולאכול בהמה אחרת שהיא יותר טובה, ממילא גם כשאוכל אותה בחול אכילתו נחשבת לכבוד שבת, ולפיכך היא בכלל הוצאת שבת.

עוד אפשר לומר, שדעתו מעיקרא בזמן הקנייה הייתה שאם ימצא בהמה טובה ממנה לשבת יניחה ליום חול בכדי שיוכל לקנות בהמה אחרת לכבוד שבת, ולכן לא חל בזה כלל נדר.

והנה במעשרות פרק ד' מ"ב תנן כלכלת שבת (כלכלה מלאה פירות שיחידה לשבת) בית שמאי פוטרין (את הפירות ממעשר לפני כניסת השבת, ומותרים באכילת עראי) ובית הלל מחייבין (במעשר מיד, אפילו קודם השבת דכיון שיחידה לשבת הוקבעה מיד ואסור אפילו באכילת עראי).

וטעמא דב"ה פירש הראב"ד ותוס' שאנן (בעדיות פ"ד מ"ט) משום דסבירא להו דפירות שנתייחדו לשבת אינו נמלך עליו ולכן מיד כשהתייחדו לשבת הוקבעו למעשר, והביאו כן מדברי הירושלמי (במעשרות) דכלכלת שבת לא מוזבא.

ועיין בתועפות רא"ם (על היראים ריש סי' תי"ב) שכתב דב"ש וב"ה לטעמייהו אזלי. דב"ש שהיו נוהגים לייחד כל דבר לשבת ואם היו רואים אחרת נאה הימנה היו מניחים הראשונה ולוקחים השניה, נמצא שאין היחוד יחוד גמור שהרי אם ימצא אחרת נאה הימנה תשאר לחול, אבל ב"ה שהיו נוהגים בדרך של ברוך ה' יום יום, מן הסתם מה שהיו מייחדים לשבת היה נשאר לשבת, ולכן שפיר היחוד קובע למעשר.

ולפי זה אפשר שרק לב"ש חשיב כאילו התנה ומותר לו להחליף, אבל לב"ה שהוא יחוד גמור אסור לו להחליף. □□□

המשך 'עיוני שבת' מעמ' י"ט

י] אך באמת בעיקר מש"כ הגר"א והמ"ב בדעת השו"ע בס"ג דאף בדלת העשויה לכניסה ויצאה תמיד אין נועלין בה אלא כשהיא קשורה, צ"ע ממש"כ השו"ע בס"ד דדלת העשויה מלוח אחד וכו' וכשפותחים "שומטין אותה ועוקרים אותה" אין נועלים בה, והמ"ב בסק"ל כתב משמע דמיייר באינה קשורה וכו' והיינו משום דמיייר בפתח העשויה לכניסה ויצאה תדיר, ולפ"ז הרי מב' דפתח העשויה לכניסה ויצאה תדיר נועלין בדלת אף כשאינה קשורה, וע"כ כל הא דאין נועלין בדלת אלמנה שכשפותחין שומטין אותה ועוקרים אותה הוא רק משום שאין לה תיקוני דלתות כראוי, וצ"ע.

החזרת ציר העליון של שידה תיבה ומגדל

לקבלת הגליון בס"ל

ניתן לשלוח בקשה

למייל:

3443447@gmail.com

בכל עניני הגליון

ניתן לפנות

0548592161:7פ

ארה"ב:

13479092906

ניתן לשלוח הארות והערות בעניני שבת למדור 'תשיב משבת' ו'תשובה ברוב יועץ'

עד ערש"ק פרשת כי-תבא

למייל: 3241430@gmail.com

או בפקס: 15336166932 עד יום חמישי ב- 10:00 בבוקר

הננו להודיע כי בעת הצורך תינתן עדיפות למכתבים עד 500 מילים,